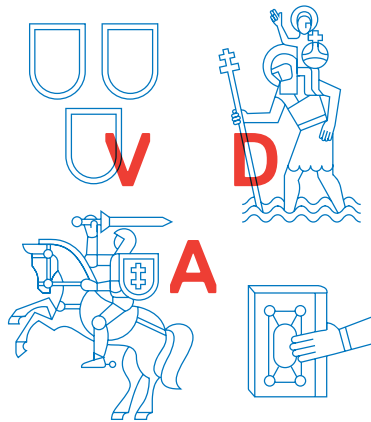

Vitalij Červiakov

ĖJIMAS KAIP PRETEKSTAS IR ERDVĖ ŠIUOLAIKYBĖJE

WALKING AS A PRETEXT AND SPACE IN CONTEMPORANEITY

Meno projektas | Art Project

Meno doktorantūra, Vaizduojamieji menai, Dailės kryptis | V 002

Art Doctorate, Visual Arts, Fine Arts | V 002

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA
VILNIUS ACADEMY OF ARTS

VITALIJ ČERVIAKOV

Meno projektas
ĖJIMAS KAIP PRETEKSTAS IR ERDVĖ ŠIUOLAIKYBĖJE

Art Project
WALKING AS A PRETEXT AND SPACE IN
CONTEMPORANEITY

Meno doktorantūra, vaizduojamieji menai, dailės kryptis (V 002)
Art Doctorate, Visual Arts, Fine Arts (V 002)

Vilnius, 2022

Meno projektas rengtas Vilniaus dailės akademijoje 2017–2022 metais.

Kūrybinės dalies vadovas

Prof. Artūras Raila

Vilniaus dailės akademija, vaizduojamieji menai, dailė V 002

Tiriamosios dalies vadovas

Doc. dr. Vytautas Michelkevičius

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra H 003;
socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija S 008

Meno projektas ginamas Vilniaus dailės akademijoje Meno doktorantūros
dailės krypties gynimo taryboje:

Pirmininkas

Prof. dr. Žygimantas Augustinas

Vilniaus dailės akademija, vaizduojamieji menai, dailė V 002

Nariai

Prof. dr. Aldis Gedutis

Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija H 001

Lina Lapelytė

Menininkė ir kompozitorė, vaizduojamieji menai, scenos ir ekrano menai,

Dailė V 002, Muzika C 001, Teatras ir kinas C 002

Prof. dr. Agnė Narušytė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra H 003

Prof. dr. Karen O'Rourke

Menininkė, Jean Monnet – Saint-Etienne universiteto profesorė emeritė
(Prancūzija), vaizduojamieji menai, dailė V 002

Meno projektas ginamas viešame Meno doktorantūros dailės krypties gynimo tarybos
posėdyje 2022 m. balandžio 29 d. 14 val. Vilniaus dailės akademijos 102 aud. (Malūnų
g. 3, Vilnius). Gynimo metu vyks dalyvaujamasis ėjimas, todėl prašome atvykti laiku.
Su meno projektu galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Vilniaus
dailės akademijos bibliotekose.

The Artistic Research Project was carried out at Vilnius Academy of Arts during the period of 2017–2022.

Artistic practice supervisor

Prof. Artūras Raila

Vilnius Academy of Arts, Visual Arts, Fine Arts V 002

Research supervisor

Assoc. Prof. Dr. Vytautas Michelkevičius

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art History and Theory H 003;
Social Sciences, Communication and Information S 008

The Artistic Research Project will be defended at a public meeting of the Academic Board of Fine Arts at Vilnius Academy of Arts composed of the following members:

Chairperson

Prof. dr. Žygimantas Augustinas

Vilnius Academy of Arts, Visual Arts, Fine Arts V 002

Members

Prof. Dr. Aldis Gedutis

Klaipėda University, Humanities, Philosophy H 001

Lina Lapelytė

Artist and composer, Visual Arts, Performing and Screen Arts, Fine Arts V 002, Music C 001, Theatre and Cinema C 002

Prof. dr. Agnė Narušytė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art History and Theory H 003

Prof. dr. Karen O'Rourke

Artist, professor emeritus at Jean Monnet University, Saint-Etienne (France), Visual Arts, Fine Arts V 002

The public defence of the Artistic Research Project will be held on April 29, 2022, 2 p.m., at Vilnius Academy of Arts 102 auditorium (Malūnų str. 3, Vilnius). The defence might be carried out as a participatory walking, so please arrive on time. The art project is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and the library of Vilnius Academy of Arts.

Turinys

9	Išvadas
18	Gyvsidabrio nuotaika
28	Ėjimas tinklais
38	Liudijant <i>Neutrino</i> pieną
58	<i>Walking is still honest</i> . Minti daugiasluoksniškumą
74	Ant pirštų galiukų
86	<i>Calvaria</i> žvalgytuvas
104	Lašalai. <i>Balstogės Rasų Drujos</i>
112	Bandykite dar kartą
143	Išvados
147	Summary
167	Literatūra ir šaltiniai
171	Vaizdų metrika
173	Apie autorių

Įvadas

Šis tekstų rinkinys (integrali meno projekto dalis) yra ir užrašų knygelė, ir žemėlapis, ir esė, ir įspūdžių metraštis, ir svarbi kūrinių dalis. Jis konstruojamas kaip savotiška aštuongalvė Lernos hidra su atskiromis, bet visgi į vieną kūną sujungtomis galvomis – įvairaus pobūdžio, pavidalų, formatų, turinio ar dalyvių tekstais. Ir ši tekstų hidra yra ne savarankiškas rašto darbas, bet meno projektą papildanti ir išplečianti daugiagalvė ir daugiakojė esė.

Asmeninis santykis ir probleminiai klausimai

Vaikščiojimą kaip meninę ir mąstymo praktiką kryptingai tyrinėju nuo 2010-ųjų, inicijuodamas daugiau ar mažiau režisuotas ėjimų serijas: „Tylėjimai“, „Tiesiai per aplinkui“, „Žvėrelių takais“, „Einanti eilutė“, „Quicksilver Jet“. Šie kūriniai ir su jais susijusios patirtys bei meno ir mokslo parodos „Miesto gamta: pradedant Vilniumi“ (NDG, 2017) ko-kuravimas inspiravo toliau gilintis, tyrinėti ir kurti apie tai, kaip keičiasi santykis su savimi ir aplinka kai čia atsiranda dirbtinai sukurtos / surežisuotos taisyklės ir scenarijai, tad ir pagrindiniai meno projekto probleminiai klausimai skamba taip:

- Kaip ėjimą (ir su šiuo veiksmu susijusį aplinkos suvokimą bei vaizduotę) veikia įvairios dirbtinai sukurtos / surežisuotos taisyklės ir scenarijai bei antropologiniai, socialiniai, technologiniai ir neurobiologiniai kontekstai?
- Kaip ir kada ėjimas gali būti nelingvistinės komunikacijos priemonė ir / ar sąlyga?
- Kaip ėjimas gali būti urbanistiniu, antropologiniu ir sociologiniu miesto kultūros tyrimo metodu?

Siekdamas nagrinėti šiuos klausimus, kuriu ėjimų po atitinkamas lokacijas tinklą, režiisuodamas skirtingus kontekstus ir situacijas atliepiančius įvykius bei rašydamas-kuruodamas šią daugiagalvę esė. Ėjimų metu atsiradusios patirtys tampa medžiaga tolimesniam tyrimui. Tokiu būdu ėjimas, sujungdamas meno ir mokslo laukus, tampa tam tikru instrumentu („įkoju“) ir priemone tyrimui bei įkvėpimo šaltiniu.

Įsivaizduoju meno doktorantūros studijų procesą kaip kompleksiską meninį ir tarpdisciplininį tyrimą, kuriame vardan vieno tikslo sąveikauja skirtingos paradigmos. Kūrybinę meno projekto dalį – ėjimų serijas / performansus – įtakoja atliekami tyrimai, o ėjimų metu įvykusios patirtys ir jų analizės atsiduria šiame tekstų rinkinyje. Kūrybinės ir tiriamosios dalies ryšį galima būtų apibūdinti perfrazuojant Merlino Coverley knygos *Klajojimo menas. Rašytojas kaip ėjikas* (angl. *The Art of Wandering. The Writer as Walker*)¹ pavadinimą: *Ėjikas kaip rašytojas* arba *Ėjimas kaip rašymas* (*The Walker as Writer* arba *The Walk as a Writing*).

Kaip jau minėjau, šį tekstų rinkinį sudaro aštuonios esė: „Gyvsidabrio nuotaika“, „Ėjimas tinklais“, „Liudijant Neutrino pieną“, „Walking is still honest. Minti daugiasluoksniškumą“, „Vaikstant ant pirštų galiukų“, „Calvaria žvalgytuvas“, „Lašalai. Balstogės Rasų Drujos“, „Bandykite dar kartą: pakartojimas vietoj dokumentacijos“ – visos jos itin artimai susijusios ir su šio tiriamojo darbo hipotezėmis, ir su mano menine praktika. O dar tiksliau, šios esė atsirado iš įvairių patirčių ir įžvalgų, kurios klostėsi pasiruošiant, įgyvendinant, kuriant, permąstant ėjimų serijų sąlygas bei scenarijus, galų gale, jose atgulė tai, ką patyriau aš bei kiti, dalyvavusieji ėjimuose.

Tikslai ir uždaviniai

Tikslas – pasitelkiant menines ir analitines priemones, tyrinėti pagrindinius kūrybinės ir tiriamosios dalies klausimus bei sukurti ir įgyvendinti dalyvavimo performansų-ėjimų serijas bei parengti esė rinkinį.

Uždaviniai

- Analizuoti su ėjimu susijusių praktikų svarbą savo kūrybos kontekste.
- Analizuoti su meno projekto klausimais susijusias temas (psichogeografija ir urbanistika, naujų technologijų įtaka, vaizduotė ir virtualybė, neurologija, hibridizacija, nelingvistinė komunikacija, dalyvavimo praktikos, performatyvumas etc.).
- Kurti ir įgyvendinti performatyvias ir dalyvaujamasias ėjimų serijas.
- Performatyvių ėjimų metu surinktą medžiagą panaudoti tolimesniems teoriniams ir praktiniams tyrimams.
- Sukurti kompleksinę performatyvių ėjimų dokumentaciją, kuri bent iš dalies leistų skaitytojui-žiuroviui perteikti šį patyrimą.

Ištirtumas, problematika ir įtakos

Vieni svarbiausių šiuolaikinių ir man aktualių vaikščiojimo / pasivaikščiojimo / ėjimo filosofijos istorikų teoretikų yra Francesco Careri, Rebecca Solnit, Merlinas Coverley, Karen O'Rourke. Coverley 2012-ųjų pabaigoje išleido knygą *Klajojimo menas. Rašytojas kaip ėjikas* (angl. *The Art of Wandering. The Writer as Walker*), kurioje apžvelgiama ir aptariama vaikščiojimo kaip meninės arba mąstymo praktikos istorija ir raida. Rašant apie vaikščiojimo praktikas svarbi yra Karen O'Rourke knyga *Vaikščiojimas ir žemėlapiavimas: menininkai kaip kartografs* (angl. *Walking and Mapping: Artists as Cartographers*)². Apie Vilniaus jaunesniųjų conceptualaus meno kūrėjų mąstymo būdus įdomų tyrimą yra parengusi Goda Palekaitė. Šio tyrimo pagrindu yra išleista knyga *Kūrybiškumo sąlygos. Etnografinis jaunų Vilniaus miesto menininkų tyrimas* (angl. *Conditions of Creativity. Ethnographic research among young*

1 Merlin Coverley, *The Art of Wandering. The Writer as Walker*, 2012.

2 Karen O'Rourke, *Walking and Mapping: Artists as Cartographers*, 2013.

contemporary artists in Vilnius)³, kurioje, pasitelkus etnografinio tyrimo metodus, analizuojami skirtingi Vilniaus menininkų mąstymo ir veikimo būdai. Dar vienas man aktualus tyrimas – menotyrininkės Linos Michelkevičės disertacija, kurioje tyrinėjamos skirtingos dalyvavimo strategijos, ir vėliau disertacijos pagrindu išleista knyga *Būti dalimi. Dalyvavimas ir bendradarbiavimas Lietuvos šiuolaikiniame mene*⁴. Mano meno projekto naujumas ir aktualumas glūdi dabar vykstančių procesų refleksavime ir meninį tyrimą bei menines praktikas sujungiančiame pavidale.

Vakarų Europoje vaikščiojimas kaip meninė arba mąstymo praktika (ir teorijos apie tai) taikomos gana seniai. Tuo tarpu Lietuvoje apie vaikščiojimą kalbėta labai mažai tiek teoriniu, tiek meniniu aspektu. Tarp psichogeografijos diskursą paliejančių atvejų galima paminėti tokius kūrinius kaip Artūro Railos „Žemės galia“, Tautvydo Bajarkevičiaus „Alėjų Alėja“. Tarp dalyvavimo praktikas savo kūryboje taikiusių autorių galima paminėti šiuos menininkus ir jų projektus, kuriuos, aptardama dalyvavimo praktikas šiuolaikiniame Lietuvos mene, savo disertacijoje yra analizavusi Lina Michelkevičė – tai „Identifikacija“ (1999), Andriaus Rugio, arba PB8, „Troleibusas Nr. 0“ (2006), Mirjam Wirz inicijuotas „Flash Bar“ (2006–2008). Žinoma, visi šie atvejai, kaip ir teigiama Michelkevičės disertacijoje, yra skirtingi, bet juos vienija aktyvus įsiliėjimas / įsibrovimas į miesto struktūrą ir dalyvavimo svarbos intensyvumas. Dalyvavimas daugiau ar mažiau svarbus visur, bet kai kuriuose kūriniuose jis yra esmiškas, – kaip kad šiuose Michelkevičės analizuojamuose atvejuose, kuriuose dalyvavimas yra kūrinio esmė. Kalbant apie conceptualaus ir žemės meno klasiką, man įtaką padarė tokie menininkai kaip Robertas Smithsonas ar grupė „Kollektivnye Deystviya“ („Collective Actions“) etc. O ieškant dabar kuriančių analogų pasauliniame šiuolaikinio meno kontekste, galima paminėti tokius menininkus kaip Janet Cardiff ar Myriam Lefkowitz, – pavyzdžiui, Lefkowitz performansas „Ėjimas, rankos, akys“, kurį atlieka ji pati ir keletas kitų jos instruktuočių menininkų; performansas 2013 m. buvo įgyvendintas ir Vilniuje.

Galvodami apie senovės filosofus, naudojusius vaikščiojimą kaip būdą minčių ir pokalbių erdvei generuoti, daugelis dažniausiai prisimena peripatetikus [gr.

peripatētikos – vaikštinėjantis] ir jų mokytoją Aristotelį. Manoma, kad Aristotelis kartu su savo pasekėjais naudojo ėjimą kaip savotišką filosofavimo metodą, tačiau, kaip dabar manoma, jokia peripatetikų mokykla nebuvo įkurta, – Aristotelis tiesiog filosofuodamas mėgdavo vaikščioti kolonadose, kurių pavadinimas graikiškai skamba taip: *peripatoi*. Tik po Aristotelio mirties jo pasekėjai, atradę žodžių *peripatoi* ir *peripatetikos* panašumą, sukūrė peripatetikų legendą. Vėliau nuvilnijo ištisa banga patikėjusiųjų šia idėja ir savo tekstuose legitimuojančių peripatetikus. Daug rašytojų, pavyzdžiui, Honoré de Balzacas, savo kūryboje peripatetikus naudojo siekdamas sukurti, atspindėti romantiško, klaidžiojančio filosofo įvaizdį.

Kalbant apie teoriją apie vaikščiojimą raidą, anglų rašytojas Arnoldas Haultainas savo knygoje *Apie pasivaikščiojimus ir ekskursijas pėsčiomis. Bandytas rasti filosofiją ir tikėjimą* (angl. *Of Walks and Walking Tours: An Attempt to find a Philosophy and a Creed*; 1914) sudarė garsiausių „keliautojų“ sąrašą, jame paminėjo Robertą Louisą Stevensoną, Thomas'ą De Quincey, Platoną, Horacijų, Vergilijų, na, o sąrašo pradžioje aptinkame Jėzų Kristų ir Mahometą. Toks bandymas pamatyti pirmus simbolinius veiksmus, susietus su vaikščiojimu, priveda ir prie biblinės istorijos apie Adomo ir levos išvarymą iš Rojaus. Francesco Careri knygoje *Pasivaikščiojimų peizažai. Vaikščiojimas kaip estetiinė praktika* (angl. *Walkscapes: Walking as an Aesthetic Practice*; 2003)⁵ mini Kaino ir Abelio istoriją, kurioje susiduria dvi priešingybės – klajoklis su naujakuriu. Du skirtingi gyvenimo ir darbo būdai. Kainą jis apibūdina kaip *Homo Faber*, žmogų, kuris dirba ir kontroliuoja gamtą tam, kad sukonstruotų naują pasaulį, o Abelį mini kaip tą, kurio darbas buvo mažiau varginantis ir linksmesnis, jį galima sutapatinti su *Homo Ludens*, žmogumi, kuris žaidžia (žmogus, gyvenęs vieną dieną) ir konstruojantis trumpalaikę santykių tarp gamtos ir gyvenimo sistemą. „Nuo pat pradžių, meninė kūryba, taip pat kaip ir darbo atmetimas, buvo asocijuojami su vaikščiojimu.“⁶ Kol Abelis (klajoklio prototipas) vaikštinėjo kalnuose laisvas žaidimams, ganydamas avis, Kainas liejo prakaitą dirbdamas žemę, pavyzdžiai stebėdamas, kad kitam gyvenasi lengviau. Po žmogžudystės toks amžino klajoklio gyvenimo būdas kaip baisiausia bausmė buvo perleistas žemdirbiui Kainui. „Klajokliai kilo iš Kaino, žemdirbio ir kolonisto, kuris buvo priverstas tapti klajūnu su įsišaknijusia Abelio nuostaba.“⁷

3 Goda Palekaitė, *Conditions of Creativity. Ethnographic research among young contemporary artists in Vilnius*, 2015

4 Lina Michelkevičė, *Būti dalimi. Dalyvavimas ir bendradarbiavimas Lietuvos šiuolaikiniame mene*, 2021.

5 Francesco Careri, *Walkscapes: Walking as an Aesthetic Practice*, 2003, p. 33.

6 Ten pat.

7 Ten pat.

Kaip teigia Careri, jau nuo didžiojo tautų kraustymosi galime pradėti kalbėti apie keliavimą, klajojimą. Klajoklių genčių ėjimas tam tikra kryptimi, ieškant geresnių žemių, tinkamesnių gyvenimui sąlygų, jau žymi ėjimo – kaip tam tikro gyvenimo būdo – atsiradimą. Vaikščiojimas buvo labai svarbus ir kalbant apie pirmuosius verslus – rankiojimą bei medžioklę, tačiau toks ėjimas / keliavimas / vaikščiojimas turi labai aiškų, į išlikimą nukreiptą tikslą. Ėjimas yra natūrali priemonė konkrečiam tikslui (maistui, gyvenamajai vietai) pasiekti. Pavyzdžiui, Australijos aborigenai darydavo *walkabout's*, savotiškus vietovės tyrinėjimus.⁸ Egiptiečiai turėjo KA (amžinąjį klajojimą).

Ėjimo betiksliskumas (kiek galime spręsti iš išlikusių šaltinių) atsirado su senaisiais graikų filosofais, tačiau jau minėjau, kad peripatetikai, kaip skelbia naujausi tyrimai, yra mitas, vertimo klaida; kaip bebūtų, betikslis vaikščiojimas, jei ne kaip filosofavimo metodika ar mokykla, tai kaip tam tikra scenografija mąstymui jau egzistavo. Kalbant apie *didžiuosius keliautojus* ir Haultaino sąrašą, reikėtų paminėti piligrimus, kurie ėjimą nuo vienos šventos vietos prie kitos laikė tam tikra religine praktika, malda, meditacija ir savotiška auka. Pilgrimystėje ėjimas tampa nelyg garbinimo praktika, įgauna rituališkumo.

Įsivaizduojančio vaikščiojojo (angl. *Imaginary walker*) atsiradimas siekia Romantizmą ir tęsiasi iki šiol. Tai keliavimas įsivaizduojant vietas, erdves, laiką. Tai plati ir daugiasluoksnė teorija ir vaikščiojojo tipas, atsiradęs iš begalinio troškimo, bet fizinio negalėjimo ar nenorėjimo keliauti. Įsivaizduojamo vaikščiojojo idėjinės šaknys siejamos su preromantiku poetu Williamu Cowperiu (įsivaizduojamų kelių technika jam padėjo kurti ne tik poeziją, bet ir kovoti su depresija, dėl kurios jis kelis kartus bandė nusižudyti. Tai įdomus momentas, mąstant apie ryšį tarp psichologijos ir įsivaizduojamų (virtualių) vaikščiojimų).

Flâneur, dar kitaip – miesto bastūnas, yra literatūrinis, poromantinis miesto bastūno apibūdinimas, ypač populiarius XIX a. antrojoje pusėje, Paryžiuje. Coverley savo knygoje *The Art of Wandering. The Writer as a Walker* aprašo rašytojus ir filosofus kaip vaikščiotojus. Tam tikra prasme XIX a. pabaigos rašytojai ir filosofai – Jean-Jacques'as Rousseau, Sørenas Kierkegaardas, Honoré de Balzacas, Charlesas Baudelaire'as ir daugelis kitų – vaikščiojimą naudojo kaip tam tikrą mąstymo,

minčių generavimo būdą, rašė apie nomadišką klajojimą po miestus ir užmiesčius. *Flâneur* atsiradimas žymi ir vaikščiojimo betiksliskumo arba vaikščiojimo kaip tam tikros estetinės patirties ar meninės praktikos atsiradimą. Taip pat miesto bastūno prototipas siejamas ir su modernizmo epochos užuomazgomis.

Antipasivaikščiojimai siejami su *flâneur* idėja bei dadaizmo ir siurrealizmo judėjimais. Dadaistai tarp daugelio savo inicijuojamų veiksmų 1920-aisiais suorganizuoja antipasivaikščiojimą į banalias Paryžiaus vietas. Dadaistai, kaip ir siurrealistai, dar labiau akcentuoja pasivaikščiojimo *dreambulizmą*⁹, kurio užuomazgos randasi dar *flâneur* idėjoje. Siurrealistų automatinis rašymas savotiškai persikelia ir į vaikščiojimo praktiką, taip atsiranda automatinio / pasąmoninio vaikščiojimo idėja. Tai visiškai nekontroliuojamas, pasąmoningas vaikščiojimas neturint tikslo ir nežinant krypties, pasitelkiant pasąmonę ir atsiduodant atsitiktinumui. Šias automatistinio vaikščiojimo idėjas vėliau pasičiumpa situacionistai, dar kitaip vadinami **SI-derive**, kurie laikėsi utopinio antimeno tradicijos. Savo ruožtu jie įvedė psichogeografijos terminą ir savotišką psichogeografinį rašymo būdą. Naudodamiesi juo, SI aprašinėjo savo patirtis bastantis po miestą. „Kad apibrėžtų savo eksperimentus kuriant naują miestą, kuriame žmonėms būtų leista gyventi žaismingai ir išlaisvinti savo, naudojo sudarkytą (*detourned*) žemėlapių koliažus, menines instaliacijas ir *dérive* idėjas. *Dérive* yra unitarinės urbanistikos eksperimentais pagrįsta praktika, lietuviškas šio termino atitikmuo būtų „bastymasis“. Šios praktikos esmė – betikslis bastymasis po miestą, sugeriant jo atmosferą.“¹⁰ Situacionistų žvilgsnis visada buvo nukreiptas į miestą, jo vidų, šerdį, priešingai nei stalkerių. Beveik tuo pačiu metu, kai veikė SI-derive, susiklostė dar viena su vaikščiojimu susijusi teorija, kurios ryšys su menu yra turbūt glaudžiausias – **Land walk**. *Land walk* yra susijęs su žemės meno ir minimalizmo judėjimais; tai tam tikras menininkų intervencijos į aplinką būdas. Kalbant apie konkrečius atvejus / kūrinius, reikėtų paminėti Richardo Longo „A Line made by walking“ (1967) arba Roberto Smithsono „A Tour of Monuments of Passaic“ (1967).

Transurbanizmas (stalkerizmas ir neostalkerizmas). Būtent šis judėjimas ir jį reflektuojanti teorija yra artimiausia mano ir mano bendraminčių įgyvendinamoms vaikščiojimo praktikoms, idėjoms ir „Tylėjimų“ serijos postveiksams. Skirtingai

8 Aplinkos tyrinėjimo sistema, pagrįsta keliavimu iš vieno taško tam tikromis kryptimis, kad vėliau būtų nupieštas supančios aplinkos žemėlapis.

9 Žodžių somnambulizmas ir *dream* (sapnavimas, svajojimas) vedinys, sujungiantis šių žodžių prasmes.
10 Karen Elliot, „Situacionistai: darkyti, bastytis ir griauti spektaklio visuomenę“, in: *Šiaurės Atėnai* 11, 2008.

nei *Sl-derive*, stalkerių ir neostalkerių žvilgsnis ir judėjimas yra nukreipti iš miesto šerdies ir esmės pajautimo į miesto pakraščius, užmiestį, urbanistiškai marginalias erdves, apleistus pastatus, miškus, laukus...

Stalkerių ir neostalkerių judėjimo šaknys tapatinamos su Italija. Vietiniai aktyvistai (stalkeriai ir neostalkeriai) gana stipriai išplėtojo tokį aplinkos suvokimo būdą, kurį konceptualizavo ir įtekstino *Stalkerių manifeste*.¹¹

Neostalkeriai, skirtingai nei stalkeriai, tam tikra prasme įgyvendina savotišką *savęs praradimą*, nors tu ir eini, žiūri, bet kartu ir atsiriboji nuo aplinkos. „Tylėjime“ tylėjimas einantįjį labiau atriboja nuo jo paties, nuo jo individualumo, taip sukuriamos palankesnės sąlygos susijungimui su kitais einančiaisiais. Anot rašytojo Ian Sinclairo, ėjikas gali prarasti save nežinomoj teritorijoje: „<...> einant ten, kur nieko tau nėra pažįstamo, nėra nieko, kas stimuliuotų tavo asmeninius prisiminimus, mes nesame mes patys, mes turime surast save iš naujo – štai kur įdomumas; aš nesu tikrai ten, kur aš dabar einu“¹².

Metodologijos

Kaip jau buvo minėta įvado pradžioje, tekstinė meninio tyrimo dalis yra įvairialypio charakterio – tai ir užrašų knygelė, ir žemėlapis, ir esė, ir įspūdžių metraštis. Kadangi tekstinė meninio tyrimo dalis yra glaudžiai susijusi su praktine (jas sieja ir tas pats pavadinimas), tai ir metodologijos persipina arba yra nulemtos pasirinktų praktinės dalies tyrimo įrankių. Pavyzdžiui, performatyvus lauko tyrimas padiktuoja dienosraščio formatą, o „dalyvaujamas“ charakteris sugestijuoja dalyvių apklausos ir refleksijos formą. Arba kaip hibridiškumo, tinkliškumo teorijos bei pamąstymai apie micelį yra svarbūs dėl jų kuriamų prieigų, kurios suteikia naują (kitokią) galimybę suvokti mus supančią aplinką ir suvokti meninio tyrimo objektą (ar objekto išraiškas) kaip daugiasluoksnį *hibridų hibridą* ir *tinklų tinklą*. Ėjimas ir tapsmas bendra sąmone (smegenimis) ir vaizduote šiuo atveju tampa priemone ir pjūviu (meniniais tyrimais), kurie veikia kaip *triggeriai*, pajudinantys ir padedantys ieškoti įžvalgų, pavyzdžiui, kad pietinę miesto dalį galima pavadinti žarnynu, kuriame vyksta virškinimo procesai, arba kaip tylėjimas ir ėjimas geografinė kategorija (savotiškas

tapimas kompasu) padeda įsijausti į pre-individuacinę būklę, bet svarbiausia – išeiti iš įprastos aplinkos, pabandyti tapti tinklu (tinkliškai mąstančia grupe), – visa tai atveria kitokį aplinkos suvokimą, kur Donnos Haraway „tapsmas kartu“ ir antropocenas reiškiasi ryškiausiais gamtos ir žmogiškojo pasaulio artefaktų junginiais. Visa ši skirtingo pobūdžio „tekstiena“ labai svarbi kaip į tyrimą (tiek meninį, tiek praktinį) įsiterpanti medžiaga ir šaltinis. Įvado pradžioje minėta aštuongalvė Lernos hidros metafora su atskiromis, bet visgi į vieną kūną sujungtomis galvomis, iš tiesų apibendrina ne tik tekstinę dalį, bet ir visą meninį tyrimą. Kitaip tariant, šio meninio tyrimo pavidalo esmė ir yra skirtingos viena kitą kandžiojančios prieigos, teoriniai kontekstai ir metodologijos.

Dar vienas dalykas, kurį metodologijos paragrafe būtina paminėti – šio leidinio vizualinė dalis. Pirmojo rusų kalbos žodyno sudarytojas Vladimir Dal prie žodžio *шляпа* (liet. kepurė) paaiškinimo žodyne pridėjo kepurės piešinį. Visame žodyne piešiniai pridėti tik prie dviejų žodžių. Vienas jų – jau minėtas *шляпа*, kitas *говядина*. Kaip galima negalėti nupasakoti vien žodžiais, kas yra kepurė arba jautiena? Kodėl taip atsitiko? Atrodo, kad kartais tekstui vaizdo prireikia labai netikėtose ir sunkiai paaiškinamose vietose, o jo atsidūrimas gali sukelti įvairias reakcijas, bet aišku tai, kad jo buvimas ten / čia – labai svarbus. Vaizdai, lydintys šį esė rinkinį, – tai dokumentacijos, asociacijos, sąsajos, kažkas, kas pajudina vaizduotę, suintriguoja arba, priešingai, suglumina. Šiame esė rinkinyje vaizdai ir tekstas gana aiškiai atskiriami. Vaizdus projektuojau kairiajame puslapyje, o tekstus dešiniajame. Toks pasirinkimas susijęs ir su savotiška knygos skaitymo taktika, kai dešininį knygos puslapį skaityti yra patogiau, ypač vartant kišenines knygas kelionėje.

11 Preiga: <<http://www.osservatorionomade.net/tarkowsky/manifesto/manifesting.htm>> (žiūrėta 2021 09 29).

12 Merlin Coverley, *The Art of Wandering. The Writer as Walker*, 2012, p. 212.

Gyvsidabrio nuotaika

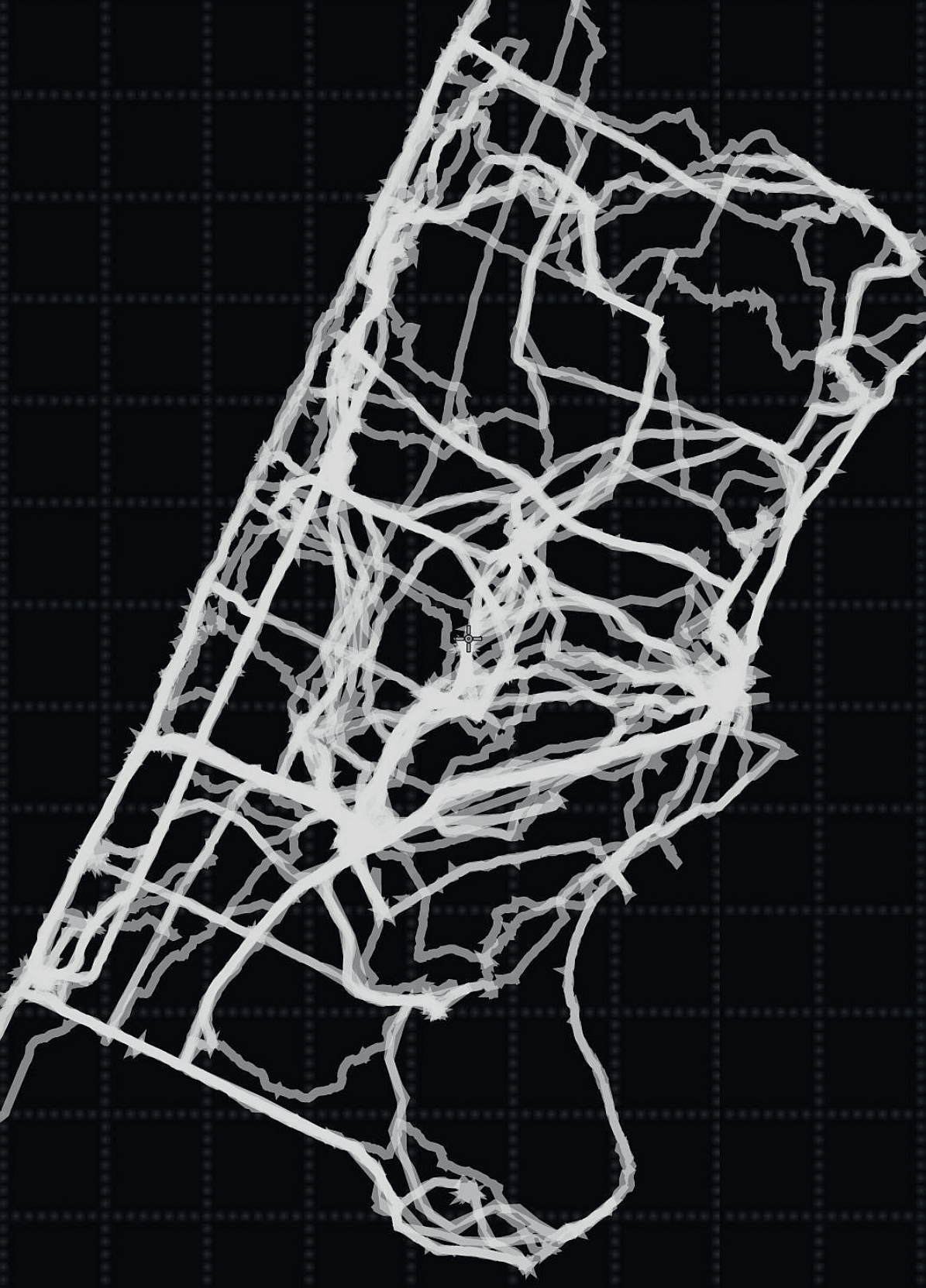
Šis tekstas yra skirtas mano kūrinio „Quicksilver Jet“ (2017), sukurto ir įgyvendinto Nidos meno kolonijos organizuojamos rezidencijos ir simpoziumo „Interformatas. Palei linijas“¹³ metu, apmąstymui.

„Quicksilver Jet“ (2017) – tai daugiaprasmis kūrinys-pasivaikščiojimas, kurio metu brėžiamos įvairios tematinės / atmosferinės linijos ir akcentai, susiję tiek su konkrečia vieta – Nida, tiek su bendromis dabarties aktualijomis. „Quicksilver Jet“ – tai greitas, nepatogus, nenuspėjamas ir šiek tiek varginantis pasivaikščiojimas po Nidos kurortą bei jo apylinkes. Tai pasivaikščiojimas, kuriame einantieji prakaituoja, nerimauja, skuba ir juda gyvsidabriui ar / ir parkūriui būdinga logika bei judėjimo trajektorijomis. Vienintelė pasivaikščiojimo sąlyga – skubėjimas ir greitis.

Pradžia

Nida – kurortinis miestelis, į kurį dažniausiai vykstama atsipalaiduoti, pailsėti ir atgauti jėgas, „pakvėpuoti jodu“ ir pasimaudyti nenusakomos spalvos bei sudėties jūroje. Ramybė ir atsipalaidavimas tam tikra prasme Nidoje yra neišvengiami ir nulemti. Rezidencijos metu turėjau siekį – kūrinio idėją sugeneruoti vaikščiodamas po Nidos apylinkes kiek įmanoma ilgesniais maršrutais ir užtrukdamas kuo daugiau laiko. Pasivaikščioti ir tyrinėti aplinkos išeidavau kaip į savotišką menininko studiją. Miesto kaip studijos suvokimas mano kūryboje yra labai svarbus dėl ėjimo erdvės atsiradimo. Ėjimas kaip erdvė – arba ėjimo erdvė – yra tarsi naujų, su konkrečia vieta susijusių idėjų atsiradimo sąlyga. Pati vieta daug lemia, kokios idėjos susiklosto. Nidos atveju, kūrinyje „Quicksilver Jet“ bandžiau prieštarauti kurortiniam miestui būdingai atsipalaidavimo tradicijai ir pažvelgti į Nidos gamtinę, ekologinę, kultūrinę aplinką kitokiomis, gal šiek tiek labiau sukomplikuotomis, sąmoningai dirbtinomis sąlygomis, pavyzdžiui, su didmiesčio gyventojo žvilgsniu, laikantis betikslinio judėjimo dideliame mieste atmosferos ir nuotaikos, kuri neretai kupina įtempto skubėjimo, nuovargio, prakaito ir milžiniškų bei toksiškų vizualinės / garsinės informacijos srautų. Taip atsirado savotiškas ėjimų-maršrutų tinklas, kiekvieną kartą pildytas dar nematytais, nepatirtais keliais.

¹³ Prieiga: <<http://alonglines.nidacolony.lt>> (žiūrėta 2021-09-29).

Struktūra, dalyviai ir procesas

„Quicksilver Jet“ struktūra yra įkvėpta gyvsidabrio (metalo) judėjimo logikos, kuriai būdingas atsitiktinumas ir santykis su reljefu. Vienu sakiniu pasivaikščiavimo eigą galima apibūdinti taip: dalyviai juda Nidos peizažu, paskubomis, tarsi parkūrindami judriame mieste, be tikslo, pakludami bendrai skubėjimo atmosferai arba imituodami skubėjimą, ieškodami ir dairydami, sutikdami kažką netikėto, tarkim, kad tai gyvsidabrio sankaupos, skulptūros arba tiesiog atliekos, jaugusios į samanas, pušnyuose, apleistose poilsia vietose ar pajūrio kopose. Jos persekioja skubančią, bet apsnūdusią vaizduotę. Simpoziumo metu įgyvendinti trys maždaug 1,5 val. trukmės ėjimai. Pirmasis ėjimas buvo skirtas tiems, kas jau atvyko, bet dar nesupranta, kur papuolė ir apie ką tiksliau bus ėjimas ir simpoziumas. Antrasis ir trečiasis ėjimai įgyvendinti anksti ryte, kai ėjikus dar trikdė rytinis snaudulys ir žiovulys. Visų ėjimų atveju man buvo svarbi tam tikra dalyvių būseną, – kad jie šiek tiek pasimetę. Pirmuoju atveju pasimetimas buvo susijęs su nežinojimu ir nauja erdve, antruoju – su rytine savijauta neseniai prabudus, galbūt kažką dar sapnuojant, o galbūt ir visai nemiegojus. Tokia būseną labai svarbi ėjimų nusiteikimui ir įsijautimui į siūlomas sąlygas (skubėjimas, betikslis nerimas, neprognozuojamas maršrutas) ir savotišką scenarijų.

Dar vienas svarbus struktūrinis elementas – nedidelės ėjimo dalyvių grupės. Nors ši sąlyga labai apriboja performanso dalyvių ir suvokėjų ratą / auditoriją, bet tai labai svarbu siekiant užtikrinti kokybišką patirtį ėjimo dalyviui. Ėjimai prasidėdavo staigiu žingsniu ir toliau klostėsi skirtingais, nenusipėjama bei gyvsidabriškais maršrutais – kartais jis nusidriekdavo per brūzgynus, miestelį, stogus, apleistas poilsio zonas, baseinus, pušynus, lankytinų vietų užkulisius, kapines, šernų šėryklas, kopas, apleistus pastatus, turistinius takus, gatves ir t. t. Kaip vedantysis, kiekvieną kartą net pats nežinojau, kur ir kaip pasuksi, tiesiog mintyse įsivaizduodavau bendrą žemėlapi, atstumus, – ir bandžiau įsijausti į gyvsidabrio judėjimo logiką / struktūrą, ir kurti tą jau minėtą skubėjimo, nerimo, pasiklydimo atmosferą bei tilpti į pilnametražio filmo trukmės formatą. Taip pat man buvo svarbu palikti erdvės atsitiktinumams, kurie, susimaišę su surežisuotais ėjimo intarpais ir gyvsidabrio objektų scenografija, kuteno ėjimo dalyvių vaizduotę keldama klausimus: „Kur prasideda ir kur baigiasi tie surežisuoti intarpai ir scenografija?“

Skubėjimas, greitis ir fiziologija. Antiekskursija?

„Quicksilver Jet“ greitis buvo viena iš svarbiausių kūrinio sąlygų. Spartus tempas privertė dalyvius visas jėgas skirti bandymui suspėti ir išsilaikyti žmonių grandinėje, nepaklysti ir judėti kartu su kitais. Čia neliko vietos bandymui susiorientuoti erdvėje, įsižiūrėjimui ar pokalbiui, o tik nuovargis, galbūt nerimas, sutrikimas, prakaitas ir kiti aplinkos nepatogumai. Greitis ir skubėjimas „Quicksilver Jet“ yra susijęs su įsivaizduojama įtampa ir stresu. Tik šiuo atveju įtampa ir stresas yra kuriami dirbtinai. Čia man svarbus psichologo ir teoretiko Richardo S. Lazarus streso apibūdinimas. Anot jo, „stresas yra ypatingas asmens ir aplinkos santykis, kuris asmens yra įvertintas kaip apsunkinantis, arba viršijantis jo turimus išteklius ir keliantis grėsmę jo gerovei <...>. Ką individas laikys žala, grėsme, iššūkiu ar nauda sau, priklauso nuo kognityvinio situacijos įvertinimo“¹⁴. „Quicksilver Jet“ individui įvertinti situacijos ir suvokti jas kaip įtampą ar žalą lieka mažai erdvės ir laiko. Stresas, kurį sufleruoja sąmoningas skubėjimas, tarsi nuo ko nors bėgtum neramiai dairydamasis (turbūt panašiai jaučiamasi, pavyzdžiui, nelegaliai kertant kitos valstybės sieną). Bet stresas čia yra įsivaizduojamas, nes Nidos apylinkėse pasiklysti labai sudėtinga. Mąstant dar kitaip, stresas čia dalyviams siūlomas kaip tam tikra prieiga ar įrankis, padėsiantis ar pakeisiantis įprastą aplinkos, miesto ir kraštovaizdžio matymą ir suvokimą. Filosofas Aldis Gedutis tekste apie simpoziumą rašo: „Standartinė ekskursija turi struktūrą: vadovas – aiškiai matomas, atlieka tarsi ganytojo vaidmenį: niekas neturi atsilikti, negali pasimesti, kiekvienas išgirsta standartinį pasakojimų kompleksą... „Gyvsidabrio variklio“ tikrovė – visiškai kitokia. Gidas nelaukė, numovė tiesiu taikymu į miško kemsynus. Nerodė jokių įžymybių. Paskui jį buvo sunku suspėti. Judėjimo greitis ir trajektorijos nenuspėjamumas vertė jaustis it pabėgėliams iš karo zonos, kai turi kirsti gerai saugomą sieną, o nedraugiškas ir apšepęs vedlys griežtai prisako neatsilikti – atsilikusiųjų nebus laukiama, pasiklydę turės suktis patys.“¹⁵ Mąstydamas apie „Quicksilver Jet“ neturėjau intencijos kurti šį vyksmą kaip antiekskursiją, tačiau tai įdomi įžvalga. Ji vertinga ta prasme, kad tai autentiška dalyvio patirtis, susijusi su svarbiausia kūrinio sąlyga: skubėjimu bei jo įtakotu aplinkos (kurortinio, hibridiško miestelio su užteršta jūra) suvokimu.

¹⁴ Žygmantas Grakauskas, „Stresas ir elgesio savireguliacija: teorinės sąveikos problemos“, in: *Psichologija. Mokslo darbai* 29, 2004. Prieiga: <<http://www.journals.vu.lt/psichologija/article/viewFile/4356/2905>> (žiūrėta 2021-09-29).

¹⁵ Aldis Gedutis, „(Su)liniuotas pasaulis“, in: *Literatūra ir menas* 33, 2017. Prieiga: <<https://literaturairmenas.lt/daile/aldis-gedutis-su-liniuotas-pasaulis>> (žiūrėta 2021-09-29).

Gyvsidabris

Baltijos jūra yra viena labiausiai užterštų jūrų, dėl savo užterštumo kartais vadinama „Mendelejevo jūra“. Ji pamažu prisipildo įvairiausių cheminių elementų (ypač švinu ir gyvsidabriu), naftos produktų, plastiko ir mikroplastiko atliekų ir t. t. Nesenai prie Švedijos krantų Baltijos jūroje buvo rasti 23 tūkstančiai 1960-aisiais į jūrą išmestų gyvsidabrio statinių. Rezidencijos metu šios mintys ir žinojimas neapleido. Kurortinis miestas, kuriame turėtum regeneruotis. Pušynai, smėlis ir ekologinė tikinti bomba pašonėje, anomalija, alsuojanti gyvsidabriu, švinu, besispjaudanti keistais mutantais vabalais-skorpionais ir mikroplastiko dalelėmis. Čia taip pat labai svarbi ir hibridinių peizažų tema. Mąstai apie dirbtinio landšafto ir jūros užterštumą, bet vis dar prisimeni, kaip anksčiau tikėjai, kad tai natūrali gamta ir švari jūra. O iš esmės sveikiausias yra oras pušyne, tai, ko paprastai nelabai pastebi, neatkreipi dėmesio, bet tai – greičiausiai – švariausias dalykas Nidoje.

Mąstant apie Nidą kaip apie savotišką kūrybinę studiją, šios mintys ir žinojimas neišvengiamai veikdavo nusiteikimą. Šioms mintims pritardami žvilgsnį vis užkabindavo įvairiausi žmonių numesti, palikti, pamiršti daiktai. Jie savo buvimu irgi šiek tiek supainioja kurortinį Nidos statusą bei suintriguoja. Seni laiko reliktai, žmonių įsikišimo į savo sukurtą peizažą liekanos. Tie daiktai – tarsi savotiški stalkerio Zonos artefaktai, *chabarai* iš „Pikniko šalikelyje“. Objektai Nidoje jau jaučia ir prigijo lyg ir labai natūraliai, kai kurie – kaip, pavyzdžiui, apleistas gatvės šviestuvų vidury miško – *mimikravo* daugybę metų. Ėjimo dalyvė Danutė Gambickaitė savo tekste apie septintąjį „Interformato“ simpoziumą Nidos meno kolonijoje rašo: „Niekaip neišmetu iš galvos, kad šis pasivaikščiojimas yra galerija, muziejus, paroda arba studija, kurioje lankytojai apžiūrinėja toksiškas gyvsidabrio skulptūras.“¹⁶ „Quicksilver Jet“ rasti daiktai-objektai arba tie, kurie savyje turi to keisto anomalijos jausmo ir kažkodėl įstringa pasąmonėje, pagauna žvilgsnį ir nepaleidžia, – čia tarsi dar labiau sureikšminami ir suskulptūrinami, padengiami įsivaizduojamai keista anomališka gyvsidabrio patina, taip siekiant performanso dalyvių dar labiau išmušti iš vėžių, sutrikdyti, patraukti dėmesį, bet tuo pačiu ir šiek tiek atstumti („O kodėl jie švyti, kodėl sidabriniai?“), tarsi jūros išplautas gyvsidabrio variklio tepalas.

¹⁶ Danutė Gambickaitė, „Septintas „Interformato“ simpoziumas Nidos meno kolonijoje“, in: *artnews.lt*, 2017-06-15. Prieiga: <<http://artnews.lt/septintas-interformato-simpoziumas-nidos-meno-kolonijoje-42887>> (žiūrėta 2021-09-29).

Pabaigai

Einame viena linija per kopų briauną. Kairėje pusėje pro gelsvus lapus šviečia didžiulė sidabrinė konstrukcija, o dešinėje taip pat ryškiai sidabriškai spindi jūra. Atsigręžiu atgal ir matau iš paskos einančius, pavargusius ir išraudusius. Kaip ir kituose „Quicksilver Jet“ ėjimuose, jaučiau tas pačias emocijas – tarsi į nugarą smeigiamus lūkesčius ir norus įbristi į sidabrišką ir vėsią jūrą. Lyg girdžiu mintyse, kaip dalyviai klausia – kodėl mes neprieinam prie jūros bent trumpam pailsėti po varginančio ėjimo? Noriu ir pats, bet suprantu, kad šitą nuotaiką ir savijautą reikia išsaugot, dar liko kelio, dar turiu kuo nustebinti, dar liko erdvės skubėjimui ir nuovargiui. Pagreitinu žingsnį.

Ėjimas tinklais

Šiame tekste svarstau apie ėjimo kaip meninės praktikos ir hibridizacijos (Bruno Latouras, Kristupas Sabolius) teorijų ryšius. Siekdamas juos atskleisti ir paaiškinti, aptarsiu tris savo kūrinius, kuriuose ėjimas, tam tikros surežisuotos sąlygos, ne-lingvistinė komunikacija ir bendrystė (grupiškumas) yra esminiai kūrinio elementai. Tai iš dalies režisuotos ėjimų serijos: „Tylėjimai“ (2010–2013), „Quicksilver Jet“ (2017) ir „Neutrino pienas“ (2018). Šie kūriniai ir Nacionalinėje dailės galerijoje drauge su Egle Mikalajūne, Egle Nedzinskaite ir Vyteniu Buroku kuruota paroda „Miesto gamta: pradedant Vilniumi“ man ypač svarbūs mąstant apie hibridiškumo bei individuacijos teorijas ir jų apraiškas mano kūryboje ir šiuolaikinio meno procesuose.

Įvairios su hibridizacija susiję teorijos, vaizdiniai ir pasakojimai dabar ypač aktualūs – apmąstomi net parduotuvėje „IKEA“ parduodamose vaikų knygelėse, vyraujantys populiariosios kultūros kontekstuose. Tai liudija visai neseniai, 2018 metais, „Netflix“ filmų platformoje pasirodęs mokslinės fantastikos filmas „Anihiliacija“ (angl. „Annihilation“), kuriame pasakojama apie virusą, kuris sukelia DNR pakitimus, ir taip gamina įvairiausių žmonių ir augalų arba žmonių ir kitų rūšių hibridus. „<...> hibridai apjungia gamtinius ir kultūrinius fenomenus, o kartu tai, kas žmogiška, ir tai, kas nežmogiška. Sekti paskui hibridą, reiškia atrasti tinklą. Kaip žinome, ilgainiui ši Latouro nuostata įsitvirtina kaip „veikėjo-tinklo“ teorija, kurioje veikiantieji aktantai gali būti ne tik žmonės, bet ir socialiniai fenomenai, ir gyvūnai ar net negyvosios gamtos jėgos. Latouro pozicija siūlo įsisąmoninti hibridinę tokių objektų prigimtį ir tirti juos kaip tinklus.“¹⁷ Taigi *hibridiškumas* apibūdina santykį tarp žmogiškų ir nežmogiškų būtybių ir tas santykis neišvengiamai yra tinkliškas. Reikėtų vengti skirstymo į žmogiška ir nežmogiška ir suvokti hibridų esmę ne kaip siekį sujungti tai, kas žmogiška ir nežmogiška, o kaip naują (kitokią) galimybę suvokti mus supančią aplinką su savimi pačiais. Būtent tai ir kaip naujai iškelti „bendrabūvio – erdvės, *umwelto*, mus supančių terpių – klausimą“¹⁸ man buvo ypač svarbu trijose minėtose ėjimų serijose. Šiuos kūrinius galima pavadinti meniniais pjūviais, kurie dėl tam tikrų pasiūlytų sąlygų veikia kaip *triggeriai*, pajudinantys ir padedantys ieškoti įžvalgų, susijusių tiek su hibridizacijos teorija, tiek su

¹⁷ Kristupas Sabolius, „Grybai, žmonės ir abipusiai virsmai. Apie tarprūšinės simbiozės galimybę“, in: *ATHENA* 11, 2016, p. 174.

¹⁸ Kristupas Sabolius, *min. veik.*, p. 177.

antropoceno¹⁹ ar nelingvistinės komunikacijos teorijomis, o taip pat yra galimybės patirti tinkliškumą ir miestą kaip hibridų hibridą.

Kalbant apie hibridiškumo teoriją ir tinkliškumą, dėmesys neišvengiamai krypta ir į grybų ir micelio tyrimus. Šiuolaikinio meno kontekste labai svarbus yra Gedimino ir Nomedos Urbonų projektas „Psychotropinis namas: Ballardo technologijų zoo-etikos paviljonas“, kuriame pristatomas save auginantis psychotropinis namas, kuris materialią formą įgyja micelio dėka. Micelis (arba grybiena) yra geriausias pavyzdys bandant suvokti tinkliškumą ir bendrą sąmonę. „<...> grybų tyrimas sugestijuoja plastiškus santykius, kuriuose besiplečiantis micelio tinklas galimas interpretuoti kaip protingumo ir žinojimo forma, kurios veikimas leidžia išvesti paraleles su smegenyse besisteigiančiais sinaptiniais ryšiais.“²⁰ Anglų archeologas John Marco Allegro savo skandalingoje knygoje Šventasis grybas ir kryžius: krikščionybės prigimties ir ištakų tyrimas senovės Artimųjų Rytų vaisingumo kultuose (angl. *The Sacred Mushroom and the Cross: A Study of the Nature and Origins of Christianity Within the Fertility Cults of the Ancient Near East*; 1970) ir vėliau šią knygą lydėjusiuose interviu²¹ teigė, kad Jėzus buvo grybas, o krikščionybė – tam tikra prasme – yra grybiena. Vėliau šią idėją pasigavo rusų kompozitorius Sergey Kuryokhin, Leniną laikęs grybu, o komunizmą – grybiena²². Žinoma, tai šiek tiek komiški pasisakymai ir metaforos, tačiau jie rodo, kaip, pasitelkiant hibridizacijos teorijas, tyrimus apie grybus ir micelį, galima suvokti ir mus supančią aplinką, kultūrą, politiką, kitus reiškinius, susijusius su savotiška masine psichoze, tinklišku įtikėjimu ir sąmone.

Mąstant apie individuaciją ir minėtas ėjimų serijas, man aktuali atrodo pre-individuacijos būseną: „<...> Simondon'o manymu, į visų rūšių santykius įmanoma žvelgti iš pre-individualios būties perspektyvos, kai atskirų tapatybių išgryninimas tėra sąlyginis, reikalaujantis naujo persvarstymo, kuris atvertų galimas sąveikas. Jeigu nei žmogus, nei grybas nėra fiksuota ir apibrėžta esatis, tuomet jų ontologinė sąveika gali būti nuolatos keičiama, tikslinama ir koreguojama pagal abipusės poetikos registrą.“²³ Savotiška pre-individuacinė būklė ėjimų serijose egzistuoja kaip dalyvavimo sąlyga, tik, šiuo atveju, iš dalies atsisakant savaties ir

19 Donna Haraway, *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*, 2016.

20 Kristupas Sabolius, *min. veik.*, p. 177.

21 Prieiga: <<https://www.youtube.com/watch?v=T7IgSMOySZ0>> (žiūrėta 2021-10-04).

22 Prieiga: <<https://www.youtube.com/watch?v=XFjwGiFxsI>> (žiūrėta 2021-10-04).

23 Kristupas Sabolius, *min. veik.*, p. 186.

tampant organizmu, sudarytu iš žmogiškų elementų ir įvairiausių miesto darinių – trajektorijų, triukšmo, žemėlapių, kietųjų dalelių ir t. t.

„Ozono skylė yra pernelyg socialinis ir pernelyg naratyvinis reiškinys, kad galėtų būti išties natūralus; firmų ir valstybių vadovų strategijoje pernelyg daug cheminių reakcijų, kad ją galima būtų apriboti vien valdžia ir interesais; ekosferos diskursas – pernelyg realus ir pernelyg socialinis, kad jį galėtų sudaryti vien prasmės efektai. Argi mes kalti, kad tinklai yra ir realūs kaip gamta, ir naratyviniai kaip diskursas, ir kolektyviniai kaip visuomenė?“²⁴ Anot Latouro, mes gyvename aplinkoje, kuri yra pilna hibridų (tinklų), tad atsiranda iššūkis, kaip tą aplinką suvokti (kritinė perspektyva). Turbūt pats gryniausias, aiškiausias ir arčiausiai esantis hibridas galėtų būti miestas. Parodoje „Miesto gamta: pradedant Vilniumi“ drauge su kitais kuratoriais ir parodoje dalyvavusiais mokslininkais bei menininkais siūlėme pažvelgti į miestą kaip į ekosistemą, kurioje homo sapiens, nors ir yra vyraujantis elementas, bet – visgi – ne sistemos autorius. Ši paroda iš esmės buvo bandymas suvokti miesto hibridiškumą, miestą kaip hibridų hibridą su jame besikuriančiomis naujomis rūšimis ir porūšiais. Naujas savybes įgavusiomis ant sąvartynų augančiomis slyvomis ar tik mieste išgyventi galinčiomis gyvūnų rūšimis.

Apie miesto hibridiškumą ir tinkliškumą svarsčiau ir ėjimų serijoje „Tylėjimai“. Tai performatyvi ėjimų serija, kurią apibrėžia tam tikros sąlygos. Grupė²⁵ žmonių susirinkdavome prie Vilniaus katedros bokšto prieš saulės tekėjimą ir eidavome pagal tądien nusistatytą pasaulio kryptį (šiaurė, šiaurės rytai, rytai, pietryčiai, pietūs, pietvakariai, vakarai, šiaurės vakarai). Ėjimo metu negalėjome kalbėtis, jis vykdavo tylint, iki saulės laidos. Kelionės trukmė priklausydavo nuo dienos ilgio, kuris savo ruožtu priklausydavo nuo metų laiko. Nueidavome nuo 20 iki 50 kilometrų. Einant stengdavomės laikytis nustatytos krypties, vadovaudavomės kompasu ir tapdavome kompasu strėle, tiksliau tos strėlės pratęsimu. Miesto pjovimas pagal tam tikrą kryptį / liniją leido pamatyti *Terrain vague* teritorijas, „užklupti“ nepasiruošusį miestą, ignoruoti urbanistų, architektų numatytas taisykles, paruoštus takus. Taip atsiranda galimybė pamatyti ir pajauti miestą kaip hibridų hibridą ir tinklų tinklą. Paėjus vos kelias valandas, pamatai daugiabučių kvartalus, senamiestį,

24 Bruno Latour, Mes niekada nebuvo modernūs. Simetrinės antropologijos esė, 2004 [1991], p. 13.

25 Svarbus struktūrinis visų trijų kūrinių-ėjimų elementas yra nedidelės ėjimo dalyvių grupės. Ši sąlyga labai svarbi visuose ėjimuose, nes mažesnėje grupėje galima pasiekti bendros sąmonės ir bendro tinkliškai mąstančio organizmo efekto.

miesto centrą ir kažkur visai netoliese, gyvenamojo namo kieme, svilnamą kiaulę. Mąstant apie pačią ėjimo struktūrą ir logiką, dalyvių grupę irgi galima pavadinti savotišku hibridiniu dariniu arba tinklu, kurį sudaro ne tik einantys žmonės su savo savastimis (iš dalies, nes čia svarbus ir pre-individuacijos siekis), bet ir nuolat besikeičiantys miesto elementai bei savotiškas tapimas kompasu. Einančiųjų grupės tinkliškumo leitmotyvas pasikartoja ir kituose kūriniuose – „Quicksilver Jet“ ir „Neutrino pienas“²⁶.

Visos trys ėjimų serijos yra spekuliatyvus siekis inicijuoti bendros sąmonės atsiradimą. Einantieji, sutikdami su pasiūlytomis taisyklėmis, iš dalies panyra į savotišką pre-individuacinę²⁷ būklę ir tampa tinklu, kuris sudaro bendras smegenis. Pasiūlytos sąlygos (ėjimas tiesiai ir tylėjimas, priverstinis skubėjimas, įtampa ir stresas) šiuo atveju suveikia kaip tų bendrų smegenų (sąmonės) ir kūno iniciatoriai / kūrėjai. „Quicksilver Jet“ dalyviai, tapę kažkuo kitu nei buvo prieš tai, kitu kūnu, kitomis smegenimis (tinklu) juda Nidos peizažu, paskubomis, tarsi judriame mieste, be tikslo, paklusdami bendrai skubėjimo atmosferai arba imituodami skubėjimą, ieškodami ir dairydami, sutikdami ką nors netikėto, – tarkim, kad tai gyvsidabrio sanaujos, skulptūros arba tiesiog atliekos, pūpsančios samanose, pušnyuose, apleistose poilsiavietėse ar pajūrio kopose. Jos persekioja skubančią, bet apsnūdusią vaizduotę. Jeigu kalba pasisuko ties spekuliatyviu siekiu (menine intencija)

26 Kūrinys „Neutrino pienas“ yra pretekstas, o galbūt reakcija į geopolitinę įžvalgą, jog miestų pietinės dalys yra dažniausiai ekonomiškai silpnės ir pavojingesnės. Šią įžvalgą liudija daugybė pavyzdžių: Čikaga, Niujorkas, Londonas etc. Ne išimtis ir kai kurie Lietuvos miestai – Šiauliai ir Vilnius. Pietinė Vilniaus dalis prasideda ties Naujininkais ir tęsiasi Kirtimų link. Tai rajonai, turintys daug neigiamų asociacijų: taboras, socialiai atstumtųjų, postindustriniai taškai su įvairiausiais sandėliais ir daug šiukšlių. Kitaip tariant, daug emocinės, garsinės ir oro taršos. Tai „lėtas tekėjimas judriausiomis ir labiausiai kietosiomis dalelėmis prisodrintomis bei triukšmingiausiomis Vilniaus miesto gyslomis. Su kaukėmis, pienu ir bendraujant tik per „Messenger““. Einantieji žinojo, kad tai galbūt pavojingas ėjimas, ir tas žinojimas šiuo atveju labai svarbus. Tam tikra prasme tai irgi yra tyrimų objektas. Toliau mąstant apie *išankstinį nusiteikimą*, svarbu paminėti ir tai, kad ėjimo dalyviai dėvėjo medicininės kaukės, kurios turėjo juos saugoti nuo greitkelių ir industrinių mazgų taršos. Kaukės dėvėjimas yra savotiškas žinojimas, jog tu kaskart įkvepi kietosiomis dalelėmis prisodrintą greitkelio orą, ir šis žinojimas neišvengiamai veikia dalyvius – galbūt šiek tiek fiziologiškai, bet labiausiai psichologiškai ir emociškai. Kaukė – svarbus šio ėjimo artefaktas, kuris veikia ir kaip atsiskyrimą žymintis objektas. Einantieji atskiriami nuo *tikrosios* (mitais ir *urban legend* apipintos) miesto dalies erdvės ir laiko, jie dalyvauja ir kuria savo erdvėlaikį, sudarytą iš nežinomybės, baimės, įtampos, jaudulio, nuovargio, smalsumo, azarto. Prie šio į natūralią miesto tėkmę įsiterpusio įsibrovėlių erdvėlaikio kūrimo prisideda ir dar viena ėjimo sąlyga: susirašinėjimas vaizdais, garsais ir tekstais skandalais apipintoje „Facebook“ susirašinėjimo programėlėje Messenger. Tai irgi tam tikra informacinė, tiksliau įspūdių, tarša, kartais – neatsakingai mėtomų įspūdių tarša.

27 Individuacija – tapimas individu, o individualumas – asmenybės unikalumas.

kurti bendras smegenis (tinklą), negalima nepaminti ir bendros vaizduotės atsiradimo. O savo ruožtu bendros vaizduotės atsiradimą liudija kūriniai (ėjimų serijos) realiu laiku kuriami ir dalyvaujančiųjų sąmonėje.

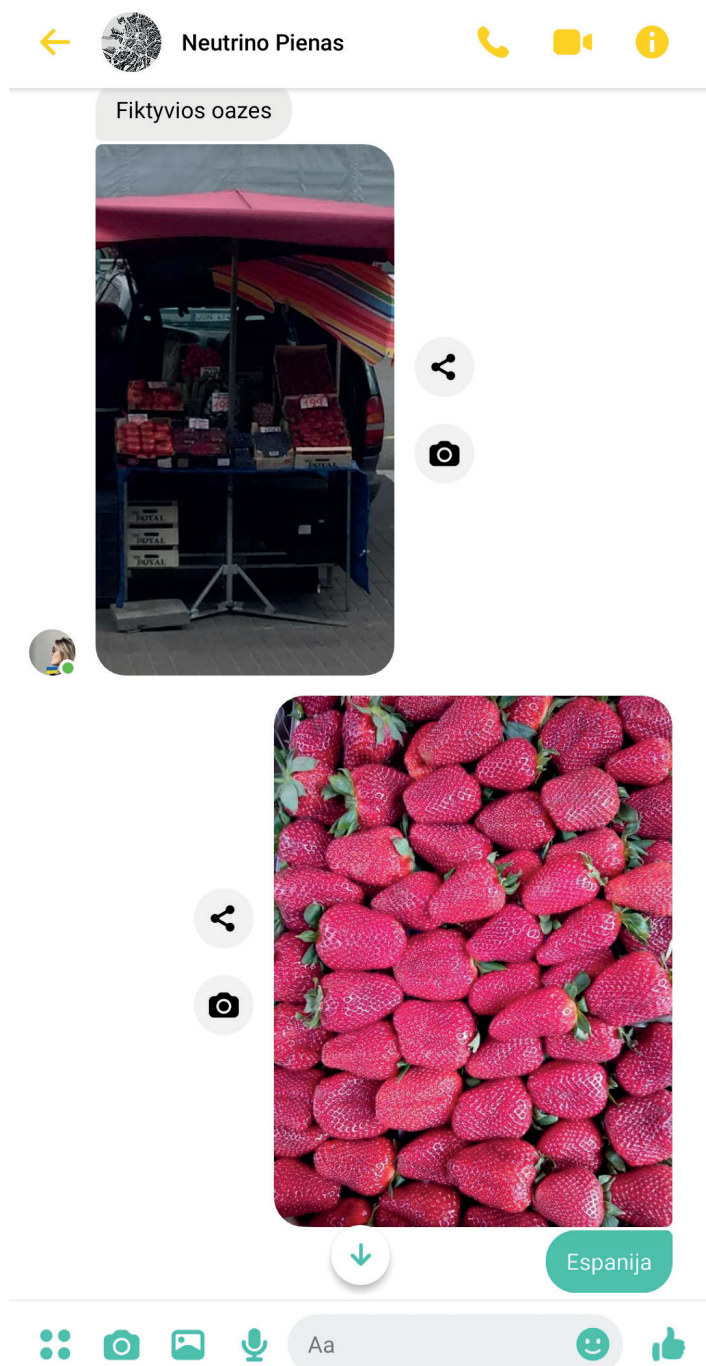
Visų kūrinių-ėjimų atveju man buvo svarbi atitinkama dalyvių būseną, kai jie šiek tiek pasimetę. Pirmuoju atveju pasimetimas buvo susijęs su nežinojimu ir nauja erdve, antruoju – su rytine savijauta neseniai prabudus, galbūt kažką dar sapnuojant, o galbūt ir visai nemiegojus. Tokia liminali būseną (kai jau nemiegi, bet dar nesi atsibudęs) įdomi tuo, kad tam tikra prasme ji savo ambivalentiškumu panaši į micelį ar į kokią nors kitą pirmapradę formą, tiksliau į tai, kas yra prieš formą (pavidalą). Dar vienas tokią ambivalentišką, pirmapradišką ir tam tikra prasme savotiškai pre-individuacinę būseną provokuojantis elementas kūrinyje „Quicksilver Jet“ yra greitis. Spartus tempas privertė dalyvius visas jėgas skirti bandymui suspėti ir išsilaikyti žmonių grandinėje, nepaklysti ir judėti kartu su kitais. Čia neliko vietos bandymui susiorientuoti erdvėje, įsižiūrėjimui ar pokalbiui, o tik nuovargis, galbūt nerimas, sutrikimas, prakaitas ir kiti aplinkos nepatogumai. Greitis ir skubėjimas „Quicksilver Jet“ yra susijęs su įsivaizduojama įtampa ir stresu – tik šiuo atveju įtampa ir stresas yra kuriami dirbtiniai. Stresas, kurį sufleruoja sąmoningas skubėjimas tarsi nuo ko nors bėgtum neramiai dairymasis (turbūt panašiai jaučiamasi, pavyzdžiui, nelegaliai paįsant *graffiti* ant miesto sienos). Mąstant dar kitaip, stresas čia dalyviams siūlomas kaip prieiga ar įrankis, padėsiantis ar pakeisiantis įprastą aplinkos, miesto ir kraštovaizdžio matymą ir suvokimą.

Hibridiškumo, tinkliškumo teorijos pamąstymai apie micelį yra svarbūs ne tik dėl jų užuomazgų ir apraiškų trijuose šiame tekste pristatytuose kūriniuose, bet ir dėl savotiškų šių teorijų kuriamų prieigų, suteikiančių naują (kitokią) galimybę suvokti mus supančią aplinką, o miestą – kaip daugiasluoksnį hibridų hibridą ir tinklų tinklą. Ėjimas ir tapsmas bendra sąmone (smegenimis) ir vaizduote šiuo atveju tampa priemone ir pjūviu (meniniais tyrimais), kurie veikia kaip trigeriai, pajudinantys ir padedantys ieškoti įžvalgų, pavyzdžiui, kad pietinę miesto dalį galima pavadinti žarnynu, kuriame vyksta virškinimo procesai, arba kaip tylėjimas ir ėjimas geografinė kategorija (savotiškas tapimas kompasu) padeda įsijausti į savotišką pre-individuacinę būklę, bet svarbiausia – išeiti iš įprastos aplinkos, pabandyti tapti tinklu (tinkliškai mąstančia grupe): visa tai atveria kitokį aplinkos suvokimą, kuriame Donnos Haraway „tapsmas kartu“ ir antropocenas reiškiasi ryškiausiais gamtos ir žmogiškojo pasaulio artefaktų junginiais.

Patyrimas ir jo liudijimas yra esminės mano kūrybos, o ypač jos dokumentacijos, dalis. Galima teigti, kad mano meno kūriniai (performatyvos, serijos „Tylėjimai“, „Tiesiai per aplinkui“, „Quicksilver Jet“, „Neutrino pienas“, „Minti daugiasluoksniškumą“) egzistuoja dalyvio atmintyje ir juos galima pasiekti per žmogų, tad jis šiuo atveju ir yra medija. Medija, kuri yra atsakinga už tolimesnę kūrinio eigą. Patirti (liudyti) įvykį, anot Johno Durhamo Peterso, „reiškia būti atsakingu už jį“²⁸. Teatro teoretikas Derekas Goldmanas tekste „Nuo stebėjimo iki liudijimo: Performansai čia ir dabar“ (angl. „From Spectating to Witnessing: Performance in the Here and Now“)²⁹ samprotauja, kad nors „spektakliuose neretai naudojamos naujosios medijos, o apšvietimas teatre neretai tapo LED'iniu, bet tai, kad grupė žmonių susirenka į vieną erdvę, kad stebėtų gyvą kitos žmonių grupės pasirodymą, išliko iki šių dienų“³⁰. Tai liudija, kad gyvas įvykio stebėjimas turi visai kitokį neįkainojamą patyrimą, vis dar labai traukiantį ir kol kas kokio nors įvykio – pavyzdžiui, koncerto – įrašas, kad ir koks technologiškai išvystytas bebūtų, kad ir koks tobulas mėgstamos dainos įrašas yra CD ar kitoje laikmenoje, – negali pakeisti gyvo pasirodymo. Kodėl? Juk dainos įrašas net geresnis: jo kokybė geresnė, vokalo linijos suklijuotos, sudėliotos iš šimtų pasirinkimų, idant būtų atrastas pats geriausias variantas, tuo tarpu gyvame koncerte mėgstamiausio atlikėjo vokalą neretai išgirstame ne pačios idealiausios kokybės. Ir visgi gyvas koncertas prieš įrašą laimi – pirmiausia dėl mūsų bendražmogiško siekio tapti liudininkais, patirti visą įvykio apsuptį, pamatyti kitus, patekti į savotišką panašią muziką (ar dar ką nors) mėgstančiųjų bendriją.

28 John Durham Peters, „Witnessing“, in: *Media, Culture and Society* 23 (6), 2001, p. 708.
 29 Derek Goldman, „From Spectating to Witnessing: Performance in the Here and Now“, in: *Arts & International Affairs*. Prieiga: <<https://theartsjournal.net/2017/07/19/from-spectating-to-witnessing-performance-in-the-here-and-now/>> (žiūrėta 2021-09-29).
 30 *Ten pat*.

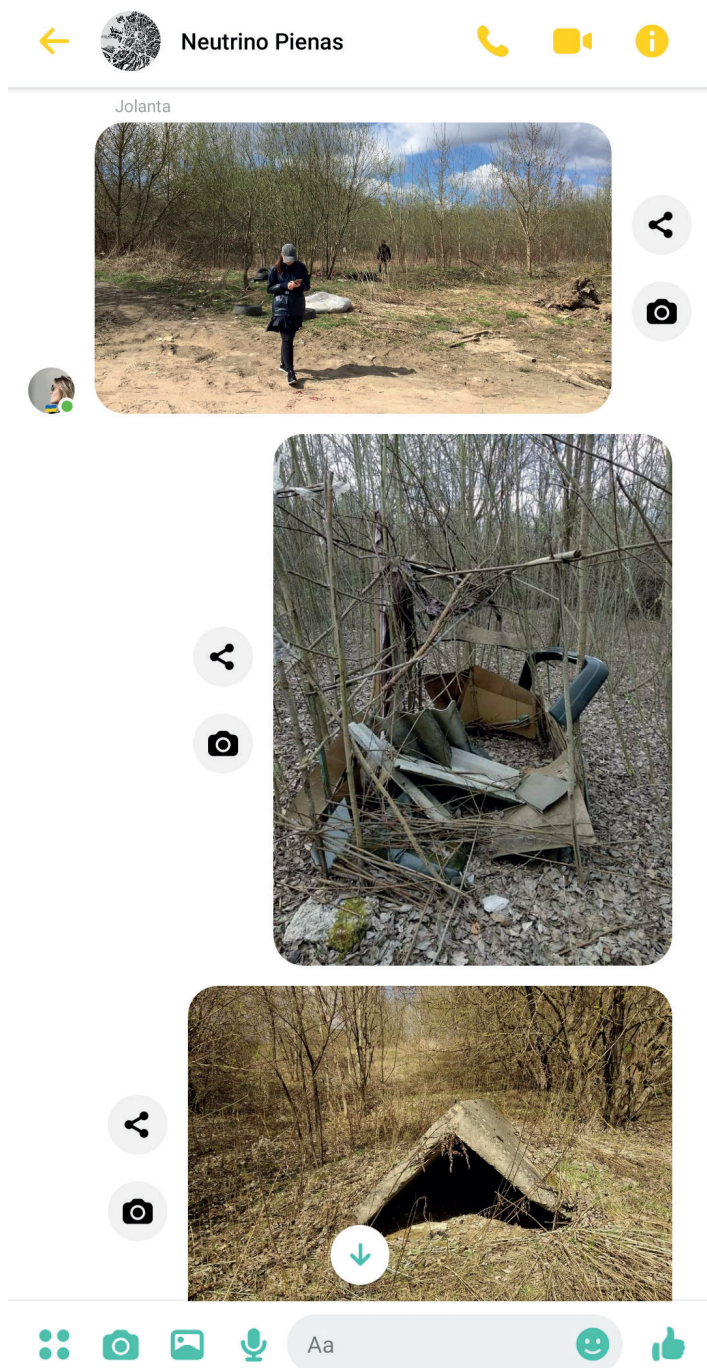
liudijančios – sic!) pozicijos. Viena – mano kaip autoriaus ir sąlygų kūrėjo, kita – liudininkės, ėjimų serijos „Neutrino pienas“ dalyvės Andželikos Aleksandravičiūtės.

Iš anksto žinojau, kad kada nors vyks tas paslaptingas pasivaikščiojimas „kažkur“. Todėl kažkaip savotiškai labai laukiau to momento, kada ištiks gyvenime ta pauzė, kai galima bus pasinerti į kažką, kas yra nežinoma, paslaptinga, bet kartu ir labai pažįstama. Mistiškumo įspūdį kūrė vien pavadinimas – „Neutrino pienas“. Kas tas „neutrinas“ iškart tikrai negalėčiau pasakyti, tačiau visa frazė skambėjo kažkaip mistiškai ir nukėlė į praeitį, atsiminiau laikus, kai su senu pažįstamu nemažai kalbėdavomės apie gyvenimą, kvantinę fiziką ir likimą. Atrodė keista ir smagu, kad gyvenimas tarsi sukasi ratu, kad iš užmaršties panardina vėl į gyvybės šaltinį, ir kad štai – paprasta frazė gali priminti esminius dalykus, kurie tarsi buvo nukeliavę kažkur užmarštin ir apsinėšę kasdienybės dulkėmis. Jaučiau, kad manyje tarsi vėl ima veržtis kažkoks gyvybingumo šaltinis, labai vaikiškas noras patirti tai, kas nežinoma.

„Dabarties momentas suteikia pakankamai informacijos analizei, kuri truktų visą gyvenimą.“³¹ Dalyvio atmintyje likusi informacija apipinama interpretacijomis, patirtimis iš praeities, kitais atsiminimais, skirtingomis aplinkos suvokimo dimensijomis. Galų gale, vieną žmogų labai veikia kvapai ir jo atmintyje susidėliojęs liudijimas atvers visai kitą prasminį sluoksnį, kitas atsimins traukinio garsus, o trečias – reklaminių iškabų ir kitokių skelbimų stilistiką. Čia negalima pamiršti žymios Marcelio Prousto į arbatą įmerktų sausainių, kurie staiga pažadino vaikystės prisiminimus, istorijos, kurią Cretienas Van Campenas savo knygoje „Prousto efektas: pojūčiai – vartai į prarastus prisiminimus“ (angl. „The Proust effect: The senses as doorways to lost memories“; 2014) plėtoja kalbėdamas apie mūsų pojūčių ir atminties ryšius, kitaip tariant, apie pojūčių atmintį: „atsiminimai, kurie yra nesąmoningai sukelti kokio nors vieno sensorinio stimulo ir kurie su visais kitais sensoriniais procesais smegenyse sukelia emociškai įkrautą ir fiziškai juntamą koliažą, kuris suteikia reikšmingą ir spalvingą praeities epizodo reprezentaciją“³². Taigi, remiantis Campeno mintimi galima sakyti, kad pojūčiai yra tarsi savotiškos spalvos atsiminimo piešiniui. Mano kūrinių atveju tie skirtingi, skirtingai nuspalvinti liudijimai tampa neįkainojamu šaltiniu ir pačio performatyvaus įvykio dokumentacija. Jau nuo pirmosios ėjimų serijos „Tylėjimai“ supratau tokių liudijimų svarbą ir prašiau dalyvių fiksuoti (fotografuoti arba filmuoti) savo patirtis ėjimo metu. Fiksuoti taip, kaip kiekvienam

31 John Durham Peters, *min. veik.*, p. 708.

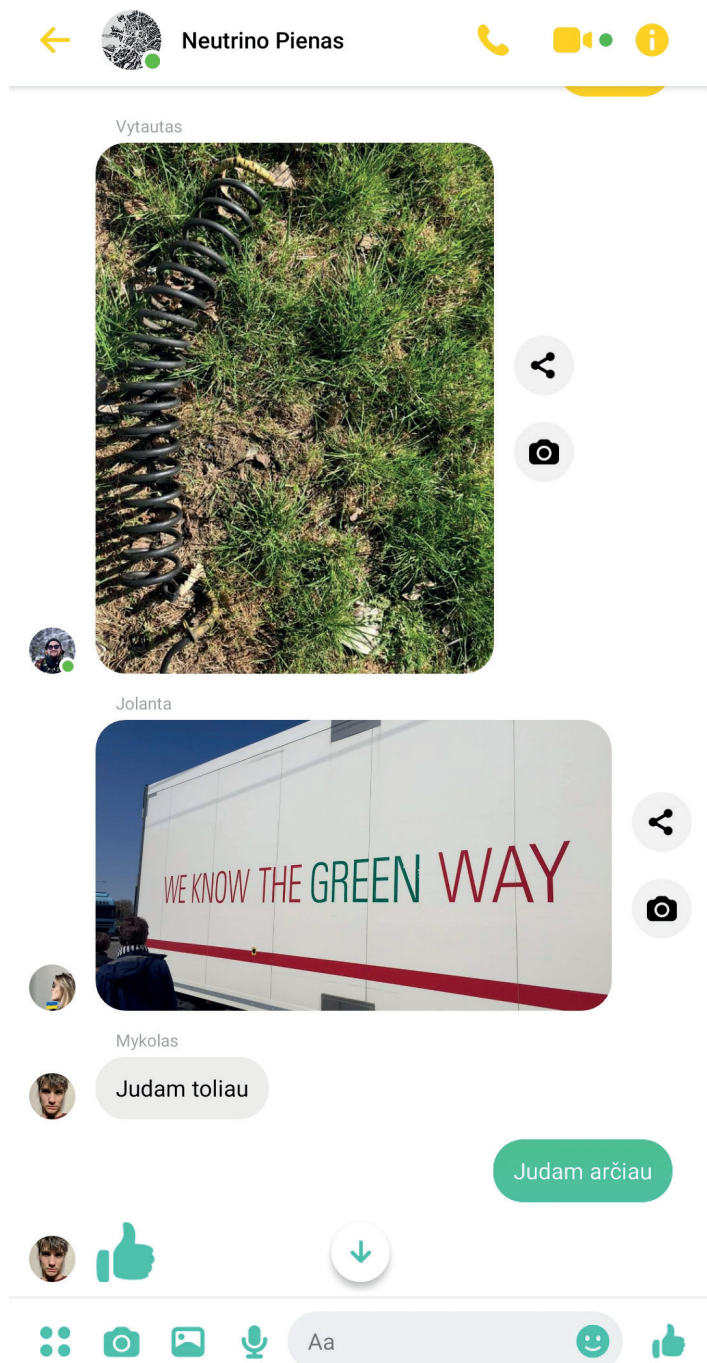
32 Cretien Van Campen, *The Proust effect: The senses as doorways to lost memories*, 2014, p. 128.

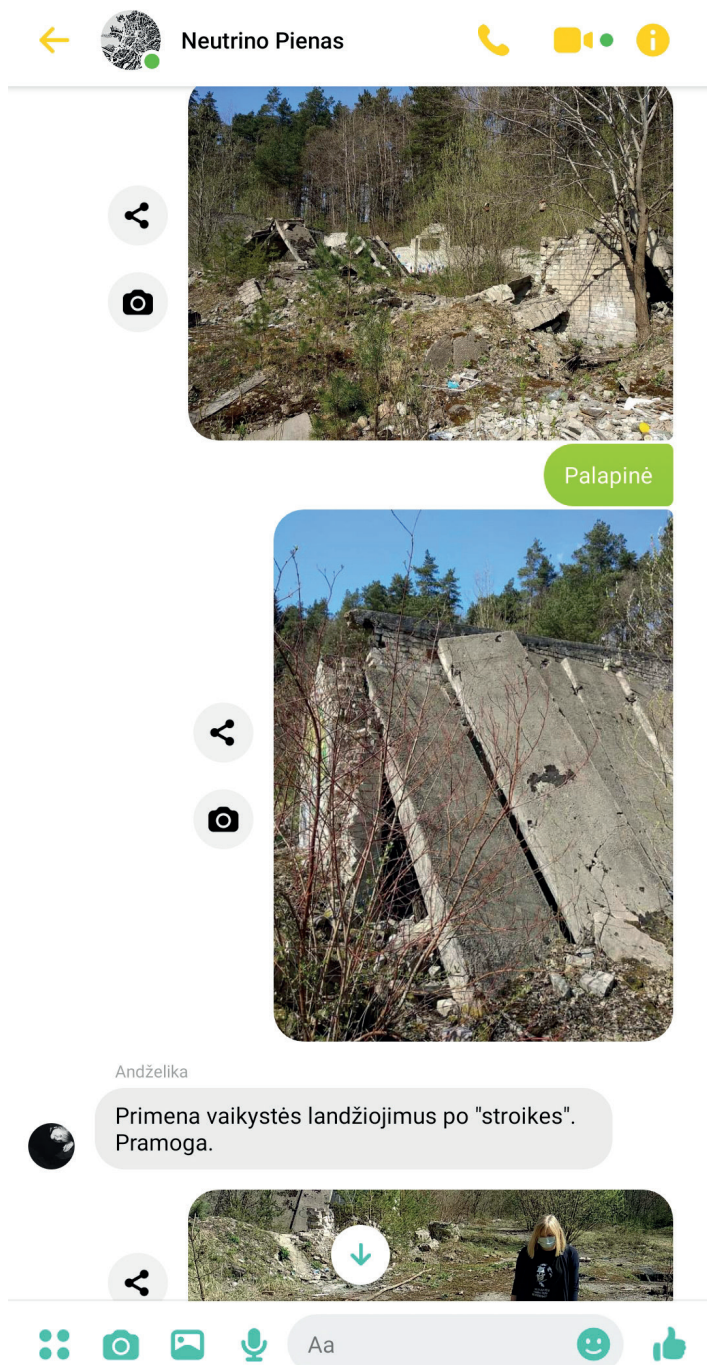
norisi. Taip pat vėliau prašydavau parašyti tekstines refleksijas, jas kaip pirminius šaltinius naudoju savo tyrimuose. „Skirtingi žmonės, kurie liudija tą patį įvykį, gali pateikti nepaprastai skirtingas versijas. <...> Skirtinguose įvykius mačiusių liudytojų parodymuose nuo veidų dingsta arba atsiranda ūsai, blondinai transformuojasi į brunetus ir drabužiai keičia spalvas it chameleonai.“³³ Anot Peterso, psichologiniai disonanso-redukcijos procesai turi paradoksalią efektą, atsirandantį iš pasitikėjimo savos versijos tikslumu net tada, kai atsiminimo ryškumas blėsta. Šiuo atveju liudijimas gali būti formuojamas ir veikiamas kitų naratyvų ir schemų, o gal net ir pakeistas arba susikurtas pagal tai, kaip jį formuoja kiti. Iš tiesų įvykio liudijimas atmintyje kaskart vis perkuriamas: su tuo turbūt susiduriame visi, pavyzdžiui, skirtingose situacijose ir kontekstuose pasakodami kokį nors vaikystės prisiminimą, kuris vieną kartą gali turėti nuotykinio romanų stilistikos, o kitą kartą – kažką iš filosofinio ar antropologinio veikalo. Dar vienas įdomus momentas, kurį galima paminėti mąstant tiek apie Prousto efektą, tiek apie tai, kaip liudijimus veikia skirtingi kontekstai, kuriuose tas liudijimas pasakojamas, – skirtingi dalyvių profesiniai kontekstai, kokie atsiminimai ir akimirkų įkandimai ištinka, ėjime dalyvaujant architektams, o kokie – žmonėms iš meno lauko. Pavyzdžiui, viename ėjimų serijos „Tylėjimai“ ėjime dalyvavo trys menotyrininkai. Buvo labai įdomu stebėti, kaip jų grupinėje, kolektyvinėje, tuo metu susiklosčiusioje atmintyje atsiranda nuorodos į meno istoriją: pamatę pievoje vaikišką kriauklės pavidalo vonelę, jie išsyk, be žodžių (nes viena iš „Tylėjimų“ sąlygų yra lingvistinės komunikacijos atsakymas) kikendami pradeda inscenizuoti Sandro Botticelli drobę „Veneros gimimas“, arba dar kitame ėjime, kuriame dalyvavo labiau su šiuolaikiniu menu susiję menininkai ir meno kritikai, pamatę laukuose išmestą pisuarą, iš karto susižvalgo ir žvilgsniais padiskutuoja apie Marcelio Duchamp'o „Fountain“. Galų gale, mąstant apie atsiminimus, pojūčius ir liudijimą, man aktualiausias ir įdomiausias momentas – kai koks nors įvykis tampa susijęs su meniniu kontekstu, o įvykio liudytojai – tam tikra prasme – tampa įvykio bendraautoriais. Šiuo atveju, kai dingsta įtampa su baime padaryti klaidą vaizduotėje, įvyksta savotiškas sprogdymas, ypač kai liudininkas yra paprašomas atsiminimą kaip nors materializuoti.

[pasivaikščiojimą ėjau labai ramiai, pakylėtai. Vienu metu atrodė, kad tai bus tiesiog maloni nežinomybė, panašiai, kaip vaikiškoje pasakoje – „Bėk, Zenta, bėk“. Pamenu, kai skaitydavau šią istoriją vaikystėje, visada aplankydavo malonaus nuotykių ir mistikos

³³ Ten pat.

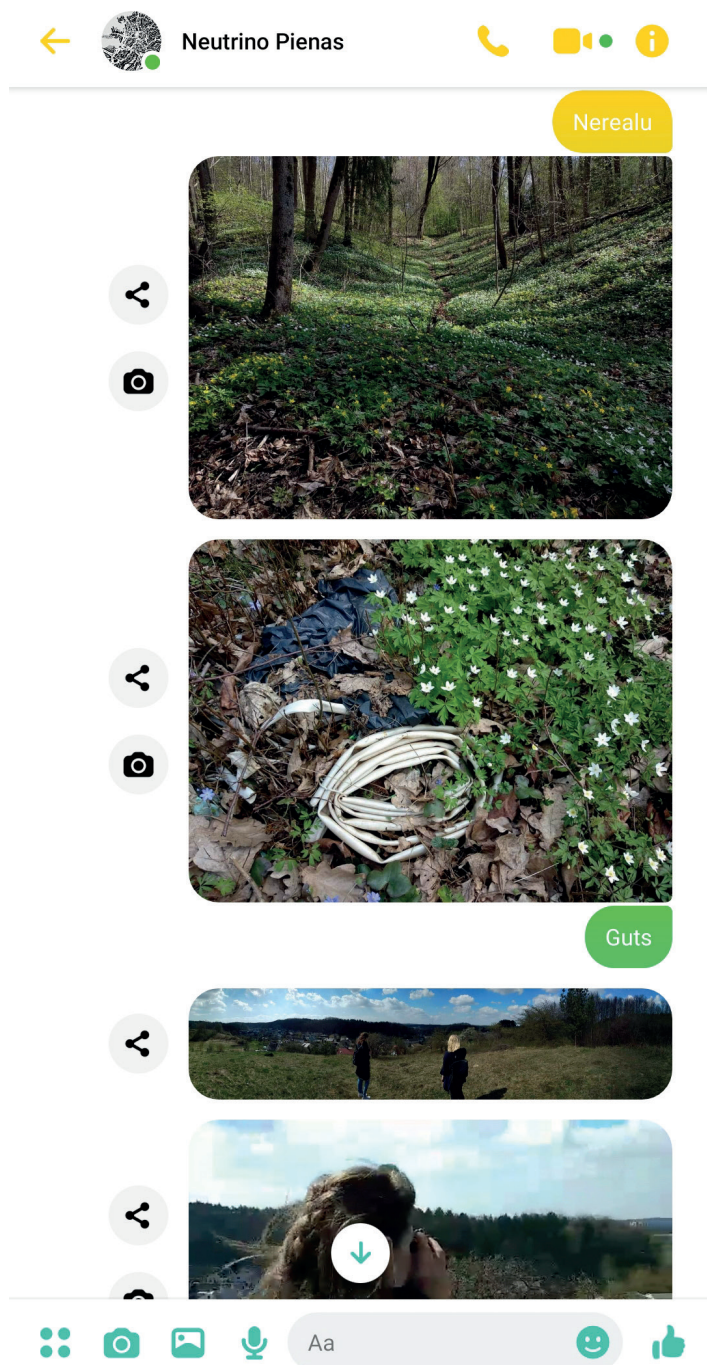
jausmas, mėgau tą paslaptinę kelią, kuriuo bėgo šuo – nežinomas, bet pasakiškai gražus kelias. Pats pasivaikščiojimas mane grąžino į laiką, kai vienu mirksniu sugebėdavau atsiriboti nuo kasdienybės – darbų, kažkokių neigiamų emocijų ir pan. Tiesą sakant, net žinodama, kad pasivaikščiojimas vyks kažkokiose apleistose arba kasdien nevaikštomose, paprastai vengiamose vietose, nepagalvojau, kad tai gali būti nemalonu ar baisu. Į „Titaniką“ atėjau geros nuotaikos ir kupina energijos. Tada susidūriau su realiu pasakojimu, kur mes eisime, ir dar pamačiau dujų balionėlį. Viskas taip staiga, staigi realybė. Dujų balionėlis??? Hm... paskutinį kartą tokį laikiau rankose kaip eksponatą gal... vaikystėje? Mintis viena: „Kažkaip nieko gera tas nežada, gal viskas ir nebus taip saulėta?..“ Čia pajaučiau pirmą vidinį pasipriešinimą, kurio greičiausiai neišdavė nei vienas veido raumuo, nebent nevalingai šypsojaisi, o galvoje sukosi minis: „Ar man šiuo metu tikrai to reikia?“ Tik ir pabėgti kažkaip nėra jau kur. Reikia eiti. Mintis viena: „Nejau aš išties bijau?“ Nežinia iš kur atsirado labai keistas ir nepaaiškinamas baimės jausmas, nesu aštrių pojūčių mėgėja, dažniausiai tokio pobūdžio nuotykių nieieškau (bet jie randa mane...). Buvo dar viena mergina, kuri taip pat šypsojosi gražia šypsena. Kelionės pradžia – kelionė vietoje, nejudant, kelionė į save. Galvoje sukosi mintis, jog esu, matyt, eilinė baidyklė, sąmonė priešinosi bet kokiam galimam pavojui. Labiau norėjosi saugumo, gėrio ir grožio. Visgi pasivaikščiojimas turėjo būti įdomus. Priėmiau tai kaip iššūkį sau. Važiuodama vis galvojau, kas laukia tame pasivaikščiojime ir vis vyliausi, kad nesutiksime jokių žmonių, kurie gali kelti pavojų. Atvažiavus į vietą ir pamačius toluoje „poilsiaujančią“ nemalonią kompaniją, aplankė vienintelė mintis, jog, matyt, mažai gyvenime aštrių pojūčių, jei man dar viso šito prireikė, vienintelis noras – apsigręžti ir dingti tuojau pat. Visais būdais norėjau išvengti priėjimo prie šios kompanijos, nors jie nieko tarsi ir nedarė blogo, tik linksminosi šalia mašinos, atrodė neblaivūs, apsirengę sportiniais kostiumais, tad išankstinis „numatymas“, kuo viskas gali baigtis, labai baugino. Visgi supratau, kad pro juos eiti vis tiek teks. Labiausiai norėjosi tapti nematoma. Matyt, stiprus savisaugos instinktas, neliečiamumo poreikis. Autoironija, tačiau šiandienos perspektyvoje visai įdomu taip patyrinėti savo mintis ir poelgius, distancija leidžia susidėlioti mintims. Dabar galvoju, kad nieko naujo, nuo vaikystės buvau superatsargi ir niekas pasaulyje negalėjo manęs įtikinti, kad vienas arba kitas dalykas yra nebaisus ar neskausmingas. Todėl, matyt, ir dabar visa tai, kas kitiems atrodo visai įprasta, paprasta, nebaisu, manyje kažkas įgalina spausti visus pavojus ir baimės signalus (nors ką jautė kiti dalyviai – sunku pasakyti, tiesiog atrodo, kad kiti bijo mažiau). Įdomiausia tai, kad nieko negali padaryti su savo emocijomis ir pojūčiais, kad ir kokie neadekvatūs proto požiūriu jie būtų. Manau, įsiaudrinti padeda lavina gyvenime nutikusių nemalonių, negatyvių prisiminimų. Kažkokių būdu tas negatyvus sluoksnis

padengia prieš akis matomą realybę ir protas padaro išankstines išvadas, o tada kūnas nori bėgti. Įdomiausia tai, kad gali reflektuoti, kas įvyko tada, kai visa tai vyko... šis įvykis labiausiai visgi mane skatina gręžtis į savo vidų ir išgyvenimus, verčia reflektuoti poelgius. Maža adrenalino dozė paskatino staigiai dingti iš „įvykio“ vietos. Bėgti – vienintelis noras ir išeitis. Įdomiausia, kad suvokiau, jog tokios situacijos metu tiesiog nematau realaus vaizdo, realios grėsmės, tiesiog racionaliai neanalizuoju situacijos, o veikiu instinktyviai, tiesiog stengiuosi atsiriboti nuo situacijos, jos nematyti, nejausti. Žinau, kad jeigu pajusčiau kokį nors fizinį kontaktą – griebimą, mušimą – tikrai pulčiau gintis ar ginti kitų, tačiau noras buvo vienas – bėgti ir nepajusti jokio prisilietimo, mušimo ir pan. Tiesiog bijojau atsigręžti ir pamatyti kažką baisaus. Nors gal nieko baisaus ten ir nebuvo... nebūtų buvę. Kita vertus, o ką galvojo tie žmonės, kai matė mus tris, žmones, kurie tiesiog vengė bet kokio kontakto, bėgo? Ar jie pajautė, kad jų bijoma, vengiama?.. Kokių jausmų tai sukėlė jiems? Gal pasididžiavimą, o gal nuostabą? Keista, kad dažnai jaučiu norą padėti žmonėms, o pati jų bijau, jaučiuosi lengvai pažeidžiama...

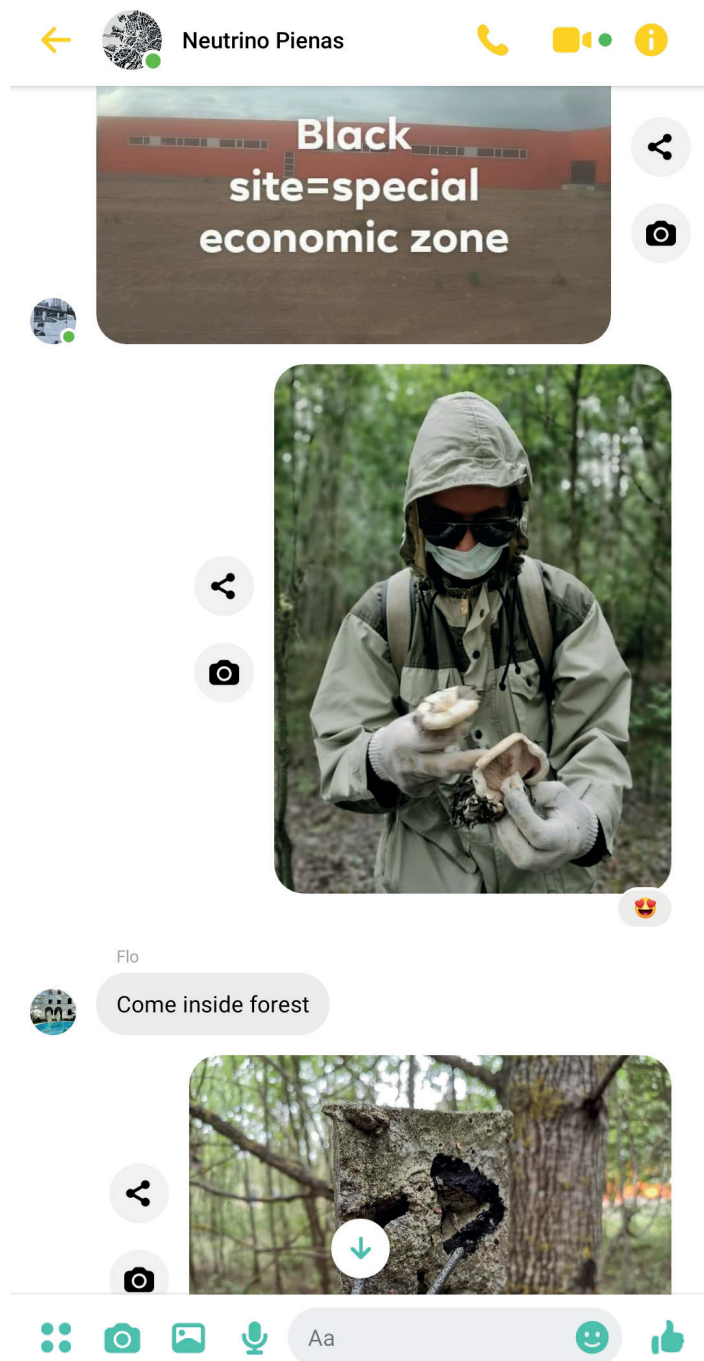
Anot Johno Durhamo Peterso, mes, kaip socialios būtybės, turinčios žmogiškai ribotą žinių apie pasaulį gavimo laiką, pasikliaujame kitų pasakojimais (liudijimais). Jeigu perkeltumėme šią mintį į anksčiau pasiūlytą meno kūrinio kontekstą, iškiltų klausimas: kaip liudijimai „nupiešia“, nusako patį kūrinį, kokį vaizdą, atmosferą sukuria? Kaip perskaite vieną liudijimą galėtumėm įsivaizduoti kūrinį, o kaip jį matysime perskaite dešimt skirtingų skirtingai (arba ne, bet ne tai svarbiausia) pasaulį suvokiančių liudijimų? Svarbiausias ir įdomiausias dalykas čia yra tarp įvykio, liudininko (įvykio dalyvio) ir dabarties momento atsiverianti erdvė. Erdvė manipuliacijai ir spekuliacijai (gerąja prasme). Čia ir susikuria nemaža dalis mano inicijuojamų kūrinių prasmių ar netgi formų.

Nežinau, kiek truko pereiti tiltą, kad atsidurtume kitoje gatvės pusėje, bet suvokimas, kad niekas nesiveja, labai paguodė. Kodėl aš čia ir ką aš čia veikiu? Kodėl man to reikėjo? Ar tai tik pradžia? Jei tai tik pradžia, kas bus toliau? Kas laukia miške? Tam tikrą laiką jaučiau įtampą ir nepaaiškinamą žmonių baimę, labiausiai bijojau sutikti kokią nors kompaniją žmonių, netikėtai susidurti, bijojau žmonių, kurie į pasaulį žiūri ne draugiškai, o priešiški, kuriems kiekvienas sutiktas žmogus – galimybė įrodyti savo galią, „kietumą“. Kodėl lankė tokios mintys? Gal pirmoji sutikta kompanija, aplinka, žinojimas a priori, kokie žmonės šioje miesto dalyje gyvena. Eiti ten, kur vengi eiti, nėra maloni atrakcija.

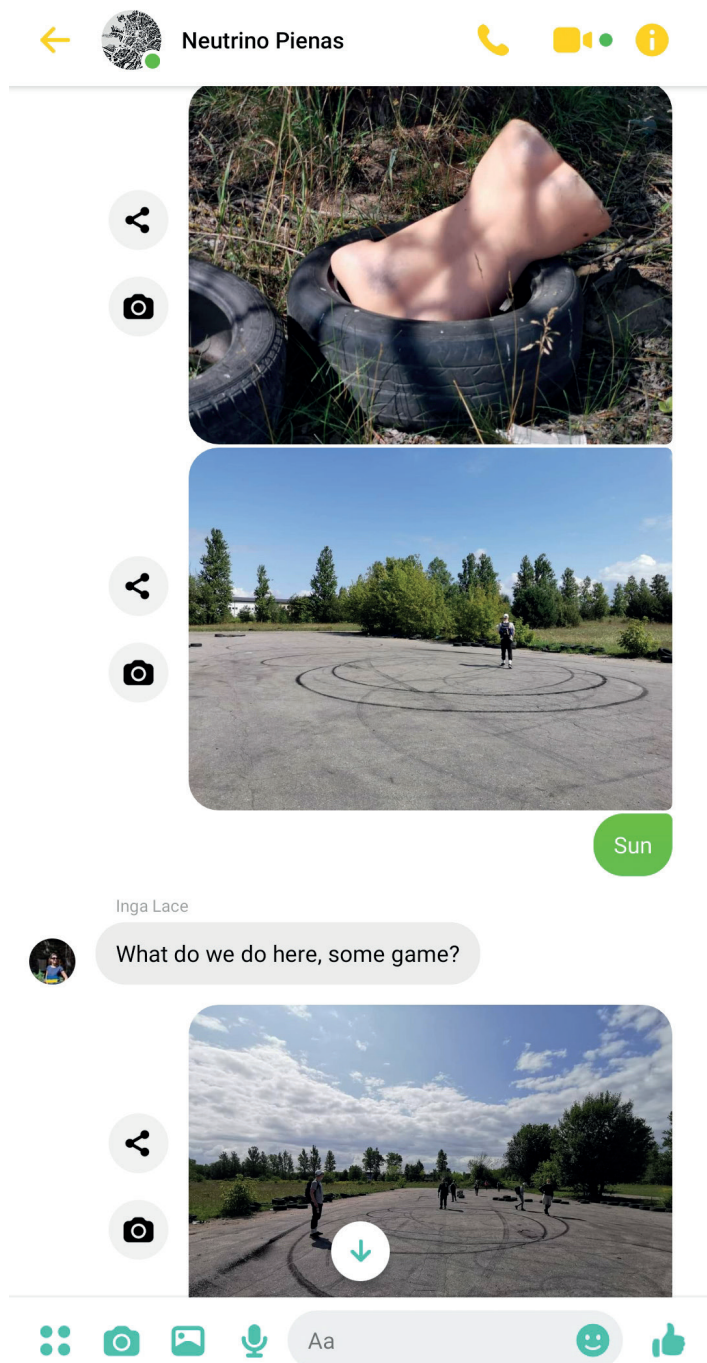
Ėjimų serijos „Neutrino pienas“ einantieji (arba šio teksto kontekste – liudininkai) žinojo, kad tai galbūt pavojingas ėjimas. Šiuo atveju tas žinojimas labai svarbus, nes iš dalies tai irgi tyrimo objektas. Toliau mąstant apie išankstinį nusiteikimą svarbu paminėti ir tai, kad ėjimo dalyviai dėvėjo medicininės kaukes, kurios turėjo juos saugoti nuo greitkelių ir industrinių mazgų taršos. Kaukės dėvėjimas yra savotiškas žinojimas, jog tu kaskart įkvepi kietosiomis dalelėmis prisodrintą greitkelio orą ir šis žinojimas neišvengiamai veikia dalyvius galbūt šiek tiek fiziologiškai, bet labiausiai psichologiškai ir emociškai. Kaukė svarbus šio ėjimo artefaktas, kuris veikia ir kaip atsiskyrimą žymintis objektas. Einantieji atskiriami nuo tikrosios (mitais ir *urban legend* apipintos) miesto dalies erdvės ir laiko, jie dalyvavo ir kūrė savo erdvėlaikį, kuris yra sudarytas iš nežinomybės, baimės, įtampos, jaudulio, nuovargio, smalsumo, azarto. Prie šio į natūralią miesto tėkmę įsiterpusio įsibrovėlių erdvėlaikio kūrimo prisidėjo ir dar viena ėjimo sąlyga – susirašinėjimas vaizdais, garsais ir teksta: skandalais apipintoje „Facebook“ susirašinėjimo programėlėje „Messenger“. Tai irgi tam tikra informacinė, tiksliau įspūdžių, tarša. Ir ši tarša, kartu su kitais tekstiniais pasakojimais, irgi yra savotiškas anksčiau minėtos erdvės spekuliacijai ir manipuliacijai liudijimas, kaip ir į šį tekstą vis įsibraunanti vienos „Neutrino pieno“ dalyvės refleksija, parašyta iš karto po įvykio. Joje galima pastebėti ir kaip liudijimą veikia įvairios asmeninės patirtys, prisiminimai, charakterio bruožai ir t. t. Kaip ėjimo metu tvyrojusi įtampa ir baimė apauga apmąstymais, interpretacijomis ir savianalize. Minėta įspūdžių tarša ir dialogas programėlėje svarbus ne tik kaip kolektyvinių įspūdžių bei dokumentacijos produktas, bet ir kaip savotiškas trigeris arba priemonė suvokti, kaip nuolatinis susirašinėjimas einant veikia aplinkos suvokimą. Čia svarbu paminėti viename kanadiečių eksperimentinės psichologijos žurnale aprašytą tyrimą³⁴ apie tai, kokią poveikį atsimenant nusikaltėlį turi pašaliniai susirašinėjimai telefonu. Studijoje tyrinėta, ar ignoruojami telefoniniai susirašinėjimai (pokalbiai) iškreipia liudininko parodymus atpažįstant nusikaltėlį. Tyrimo dalyviai turėjo žiūrėti suvaizdintą nusikaltimo sceną, o tuo pačiu metu šalia jų vyko prasmingas dialogas be atsako (angl. halfalogue), pokalbis / susirašinėjimas telefonu; kitu atveju – abipusis prasmingas pokalbis / susirašinėjimas telefonu, trečiuoju atveju – vienpusis beprasmiškas dialogas be atsako (angl. halfalogue), pokalbis / susirašinėjimas; ketvirtuoju atveju buvo tylu. Po 24–28 valandų eksperimento

34 John E. Marsh, Krupali Patel, Katherine Labonté, Emma Threadgold, Faye C. Skelton, Cristina Fodarella, Rachel Thorley, Kirsty L. Battersby, Charlie D. Frowd, Linden J. Ball, François Vachon atliktas tyrimas: „Chatting in the face of the eyewitness: The impact of extraneous cell-phone conversation on memory for a perpetrator“. Prieiga: <<https://psycnet.apa.org/fulltext/2017-25740-001.html>> (žiūrėta 2021-09-29).

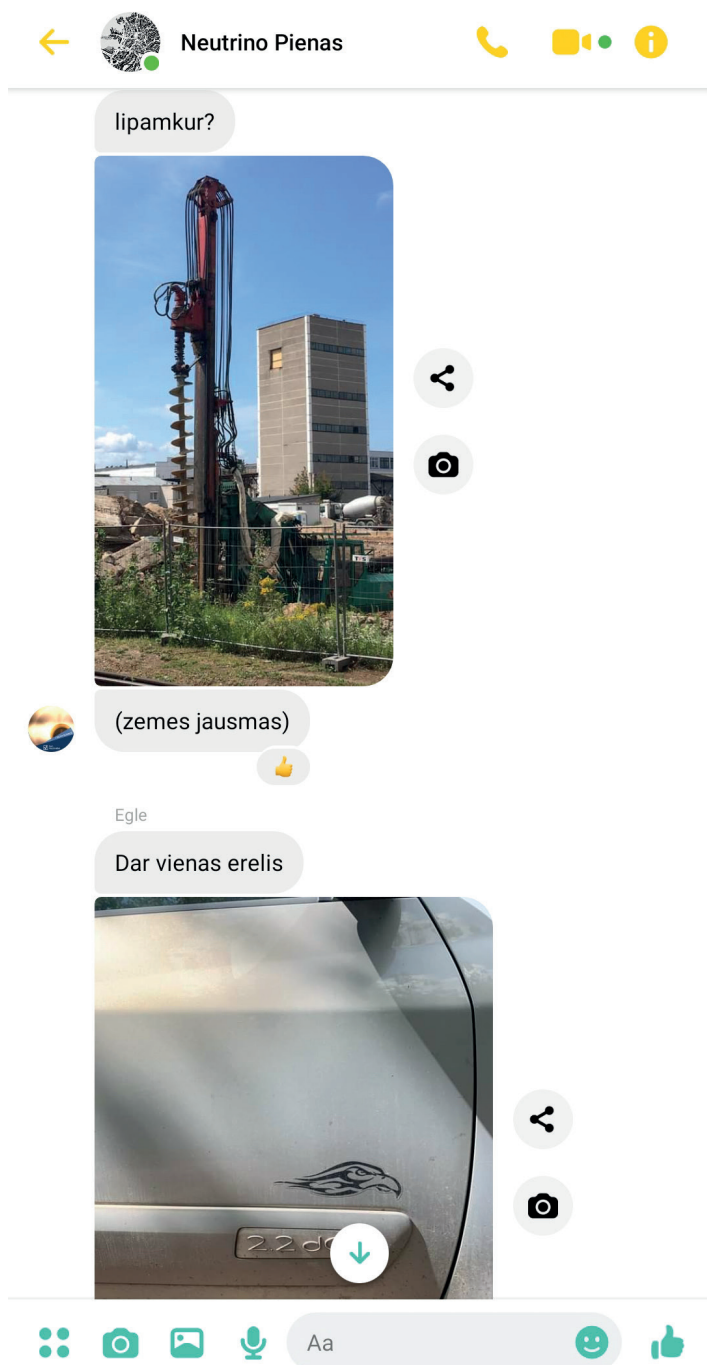
dalyviai turėjo apibūdinti nusikaltėlio veidą ir atpažinti jį žmonių rikiuotėje. Veido apibūdinimas ir nusikaltėlio atpažinimas rikiuotėje buvo mažiau tikslus tais atvejais, kai eksperimento dalyviai stebėjo nusikaltimo sceną tuo pačiu metu klausydami / žiūrėdami prasmingus dialogus be atsako. Negana to, panašumo reitingas parodė, kad fotorobotai, sudaryti ignoruojant reikšmingus dialogus be atsako, nusikaltėlį primena mažiau nei fotorobotai, sudaryti būnant tyloje, ignoruojant neprasmingus dialogus be atsako ar prasmingus pokalbius (kai eksperimento dalyviai jau dalyvavo pokalbiuose). Studija rodo, kad prasmingo turinio nenusipėjamumas dialoguose be atsako blaško labiau nei akustinis nenusipėjamumas ir gali paveikti ilgalaikę atmintį bei liudininko parodymus. Įgyvendinant „Neutrino pieną“ nuolatiniai susirašinėjimai tinklo „Facebook“ pokalbių programėlėje „Messenger“ būtent ir atspindėjo prasmingo turinio nenusipėjamumo problemą – minėtoji įspūdžių tarša veikė ne tik aplinkos patyrimą, suvokimą, bet ir vėlesnę refleksiją. Tam tikra prasme vėliau sekusi refleksija (vienos išėjimo dalyvių refleksiją, įsibrovusią į šį tekstą, ir matote) apauga storais, spalvotais interpretacijų sluoksniais, netikroviškumo liudijimais.

Miškas, į kurį įėjome, tarsi atribojo erdvę, kažkas, kas įvyko, liko ten, anapus, tačiau ir ko laukti čia – neaišku. Nežinomybė. Sąmonė priešinosi bet kokiame naujam galimam adrenalino antplūdžiui, kūnas jautė įtampą. Tačiau nepaisant visko, labai norėjau pamatyti apleistas kareivines. Miške pasitiko gėlytės, tai pirma, ką pamačiau. Įtampą kažkiek išblaškė pražydušios žibutės. Matyt, tai buvo grožis ir gėris, kurio taip laukiau. Dėmesį koncentruoti į gėlytes buvo visai smagu, nes visiškai nesinorėjo matyti miške tų apleistų ir nuvirtusių sienų... Viena siena, nuolauža patraukė, nes ant jos ŽALIA spalva (kaip ir dera prie miško) buvo nupieštas tarsi dobilėlis ir rodyklė, kur jų galima rasti. Tai buvo pirmasis požymis, kad žmonės (atskiros kompanijos?) čia lankosi, jiems čia galbūt netgi artimos, mielos buvimo vietos. Labai norėjosi pamatyti atvirą dobilų lauką, nors kažkodėl ir supratau, jog to nebus. Kita vertus, nupieštas dobilėlis priminė ir kortų paveikslėlį, o rodyklė, kaip nuoroda, kuri atsiradusi ne vietoje (miške), tarsi pažeidė tą erdvę, ir atrodė, kad eiti ta kryptimi rizikinga, pavojinga. Aptikus apleistas kareivines aplankė nesuskačiuojama lavina jausmų. Visų pirma pasidarė nejauku, kad miške tiek griuvenų: tarsi ne vietoje tai, kas visiškai čia netinka, nereikalinga, tai, kas liudija žmogaus veiklą... žmogaus, kuris pažaidęs nesusirenka savo išmėtytų žaisliukų... išmėto juos kur ir kaip papuola, vaikiškai nemąstydamas, nejausdamas jokios atsakomybės ir susirūpinimo. Ta erdvė, viena vertus, atrodė kaip kažkokia svetima erdvė, tarsi kitoje planetoje, kurioje nemalonu, nes joje – tik reliktai kažkada buvusio gyvenimo. Nors toje vietoje esanti laužavietė atrodė dar keisčiau – kažkam patinka būti tarp

griuvėsių ir tos visos destrukcijos... Tarp to neįmanomo kontrasto – sunykusių pastatų ir augančio miško, – augimas ir destrukcija, mirtis, nykuma ir augalų gyvybė. Kita vertus, kažkurią akimirką griuvėsiai priminė vaikystės žaidimus, kai buvo įdomu bėgioti po nežinomas vietas, nebaigtus statyti pastatus, – juk tai buvo neapsakomai interaktyvi „žaidimų aikštelė“. Šiandien tai labiau priminė žmonių „žaidimų“ (karinių?) aikštelę, kurią pamiršta sutvarkyti. Ir tas reliktas neatrodo labai mielas. Šioje vietovėje labiausiai lankė keisti jausmai. Visų pirma nykumos, tuštumos pojūtis (ir nuolatinės Baranausko parafrazės apie plikus laukus, ir saulės deginamą nenaudingą plotą). Keisčiausias jausmas – kažkokios susidvejinusios realybės, praeities ir dabarties sumišimas. Skrendančių lėktuvų garsai, per raciją girdimi pranešimai pažadino keistą vaizdinę atmintį (greičiausiai atėjusių iš skaitytų knygų, matytų filmų, sapnų), prieš akis tarsi išdygo niekada neregėta realybė. Labiausiai išpūdį paliko apleisti pastatai ir ryškiai žalia žolė. Nežinau, kodėl ji man atrodė tokia ryški, bet tas kontrastingas žalumas matomą aplinką dar labiau mistifikavo ir atrodė, kad atsidūriau kažkokiame sapnų karalystėje, praeityje... tarsi praeitis išnirio dabartyje... Tomis dienomis žiūrėjau filmą „Dievų miškas“, todėl būtent tas vaizdas man asocijavosi su karu, su žmonių kančiomis, neviltimi ir skausmu, kurį jie patyrė... Čia pasipylė sruogiškos citatos, ir jos, kaip niekad niekur, buvo „vietoje“. Keista, kad toks realybės, dabarties ir praeities, tikrovės ir fikcijos susiliejimas gali turėti tokį realistišką, sukrečiantį poveikį. Tiesiog jaučiau žmonių pasimetimą, kažkokius neaiškius skraidančius lėktuvus, chaosą, riksmus, skausmą... O gal visa tai yra ir dabar... tik mes mažai „girdime“? Labai panašų sukrečiantį jaučiau, kai sapnavau karą ir į nugarą nušautą berniuką... tada pabudau verkdamas, o sapno šokas lydėjo keletą dienų. Įdomus pasirodė ir žodinis kontekstas, kažkokios pasikartojančios frazės, skatinančios čia ilgai neužsibūti, pažymėta mintis, jog čia buvo žmonės... besimėtantys juostelė su užrašu „stop“... tarsi kažkokia miesto karantino zona, kurioje geriau nesilankyti, nebūti, išeiti. Visgi esu laiminga, kad ten pabuvau. Viena tikrai nenorėčiau ten atsidurti, buvimas drauge su kažkuo suteikia saugumo jausmą, galimybė kalbėtis ir dalintis mintimis labai svarbi. Dabar galvoju, kad, būdama viena, turbūt jausčiau siaubą ir neviltį. Tai šalta, nyki, tarkovskiška vienišumo, svetimumo, neturėjimo kur dėtis jausena.

Dažnai susidurdavau (ir vis dar susiduriu) su aplinkinių abejonėmis, esą mano kūriniai, ėjimų serijas gali suvokti tik tie, kas jose dalyvavo: dokumentacijos neatspindi pačio įvykio. Tai yra tiesa, taip atsitinka su visais performanso meno kūriniais, – kaip ir su teatro, šokio spektakliais. Realus laiko patyrimas čia yra esminis. Johnas Durhamas Petersas savo tekste mini atvejį, kai jo gimtajame mieste 1996-aisiais vyko tuometinio JAV prezidento Billo Clintono rinkimų kampanija.

Šis įvykis buvo transliuojamas per televiziją, bet bilietai į fizinį renginį vis tiek buvo išpirkti per kelias valandas. Anot Peterso, taip įvyksta todėl, kad mes visi norime būti istorijos liudytojai, kad galėtumėm pasakyti „aš ten buvau, mačiau“, o ne „mačiau per televizorių“. „Būti ten / čia turi didelę reišmę, nes taip išvengiama ontologinės buvimo kopija devalvacijos. Kopija, kaip ir gandas ar nuogirda, visada yra pakartojami, o įvykis yra singuliarus ir jo liudininkai yra nepakeičiami amžinai. Įrašai praranda įvykio hic et nunc.“³⁵ Mąstant apie savo kuriamus ir inicijuojamus įvykius bei patirtis, dilema kyla todėl, kad jie visada skiriasi (nes skiriasi vietos, maršrutai) ir yra skirti labai nedidelėms žmonių grupėms. Liudininko nepakeičiamumas svarbesnis negu svarbus ne tik todėl, kad jie patys ir yra kūrinio turinys (aš tik kuriu sąlygas), bet kad yra vieninteliai kūrinio išlikimo garantai. Todėl įvairiomis priemonėmis visus dalyvius siekiu įtraukti ir į dokumentavimo procesus, kurie, kaip jau anksčiau minėjau, tarpsta ir bręsta tarp įvykio, liudininko (įvykio dalyvio) ir dabarties momento atsiveriančioje erdvėje, kurioje manipuliacija ir spekuliacija yra ne tiek galimybė, kiek būtinybė. Jau minėto teatro teoretiko Dereko Goldmano tekste „From Spectating to Witnessing: Performance in the Here and Now“³⁶, apibūdinant performerių ir žiūrovų ryšių struktūrų ir formų įvairovę, paminimas graikiškojo choro formos ir funkcijos pavyzdys: spektaklio įvykius reflektuojanti ir komentuojanti bendruomenė yra surežisuojama ir taip savotiškai pratęsiama: „Ši pasirodymo forma, kai choras tiesiogiai arba netiesiogiai kreipiasi į auditoriją, taip pripažindamas jos buvimą ir komentuodamas veiksmus, vaidinamame spektaklyje sukuria dialektiką tarp patiriamų įvykių ir buvimo patiriamais. Choras suvokiamas kaip žiūrovų pratęsimas ir būdas bendruomenei pažiūrėti į save.“³⁷ Žiūrovų arba performanso stebėtojų sampratos plėtimas, pratęsimas arba pakeitimas man yra erdvė ir meninei intencijai, ir meniniam tyrimui klostytis. Šiuo atveju buvimas patiriamu ir suvokimas, kad esi patiriamas kitų, veikia ir mano kūrinuose. Pavyzdžiui, susirašinėjimai ir vaizdinių, tekstinių bei garsinių įspūdžių dalijimasis „Facebook“ pokalbių programėlėje „Messenger“. Tai yra savotiškas savęs kaip dalyvio ir žiūrovo patyrimas kūrinio kontekste.

Visgi tą jausmą švelnino miškas ir pražydusios gėlytės. Tarsi augmenija praryja visą žmogaus paliktą reliką, tarsi susiurbia į save, apdengia, paslepia ir pradžiugina ryškiomis grybų ir gėlių spalvomis, į kurias taip krypsta akys. Pastebėjau, kad nuotaika

35 John Durham Peters, *min. veik.*, p. 718.

36 Derek Goldman, *min. veik.*

37 *Ten pat.*

Walking Is Still Honest. Minti daugiasluoksniškumą

Vilnius turi atmintį ir sąžinę, slypinčią ne tik senamiesčio architektūros fasaduose, centrinėse aikštėse ir paminkluose, turistiniuose maršrutuose, bet ir kažkur tarp didžiųjų naratyvų slankstelių. Kokie tie naratyvai? Kaip per kasdinių gatvių audinį persižviečia miesto atminties daugiasluoksniškumas? Kuo gebėjimas jį skaityti galėtų pasitarnauti kuriant naujus objektus miesto kūne? Eidamas neretai galvoju apie miestą ir emocijas, empatiją ir tai, kaip aš pajaučiu miestą ir kaip jis pajaučia mane. Ėjimų serija „Minti daugiasluoksniškumą“ atsirado po ėjimų serijos „Neutrino pienas“. Pastarojoje, būdamas Vilniaus miesto pietuose, kurie, kaip jau minėjau anksčiau, turi tam tikrą stereotipinę (o gal ir ne) „pavojingumo“ aurą, vis mažiau apie tai, kaip mus veikia tam tikros miesto emocijos, o ir šiaip bandymas suvokti „miesto emocijas“ tiesiog nedavė ramybės. Tai ypač daugiaburiaunė, paini ir nelengva tema, bet ji svarbi visose mano ėjimų serijose, o turbūt ir kiekvieno mūsų kasdienybėje. Tik visai neseniai – 2020-aisiais – vėl grįžau prie šios temos, ir tą grįžimą gana gerai pažymi Matthew Beaumont knygoje *Vaikščiotojas*. Apie savęs paiešką šiuolaikiniame mieste (angl. *The walker. On finding Yourself in the Modern City*)³⁸ atrasta citata ir mintis apie Jeanos Rhys romaną *Labas rytas, vidurnakti* (angl. *Good Morning, Midnight*; 1939). Jame pasakojama, ką reiškia vaikščioti po miestą, kai neturi pinigų ir statuso. Pagrindinė romano herojė Saša, alkoholikė, gyvenanti Paryžiuje, grįždama į viešbutį samprotauja apie tai, kaip tave pasitinka miesto pastatai bei architektūra, kai turi draugų, statusą ir esi gerbiamas, ir kaip tie patys pastatai pasitinka, kai neturi nei cento kišenėje: „Tada jie žengia į priekį, laukiamieji, kad susigūžtų ir sutriuškintų. Jokių svetingų durų, jokių apšviestų langų, tik niūri tamsa. Namai vienas po kito nusiminę, šaipydami ir pasišlykštėję. Aukšti tamsos kubai su dviem šviečiančiomis akimis viršuje, kurios šaiposi. Ir jos žino, į ką žvelgti. Jie žino taip pat gerai, kaip ir policininkas ant kampo, ir nesijaudink...“³⁹ Matthew Beaumontas savo knygoje kalba apie architektūrinę šiuolaikinio kapitalizmo

³⁸ Matthew Beaumont, *The walker. On finding Yourself in the Modern City*, 2020.

³⁹ „Then they step forward, the waiting houses, to frown and crush. No hospitable doors, no lit windows, just frowning darkness. Frowning and leering and sneering, the houses, one after another. Tall cubes of darkness, with two lighted eyes at the top to sneer. And they know who to frown at. They know as well as the policeman on the corner, and don't you worry...“, cit. iš: Jean Rhys, *Good Morning, Midnight*, 2016, p. 23.

logiką ir kaip mes kartais patiriame šiek tiek „paranojišką santykį“ su statiniais, kaip jaučiamės persekiojami ir viktimizuojami vadinamųjų „laukiančių namų“ (angl. *waiting houses*), kurie tarsi spokso ir juokiasi, kai mes praeiname šalia pėsčiomis. Beaumontas tai pavadina savotišku pažėminimu: „Vaikščiojimas mieste, ypač kai mūsų gyvenimas nesaugus, reiškia nuolatinę kovą su gąsdinančiu pastatytos aplinkos pastovumu ir stabilumu, jausmu, kad ji yra namai kitiems, bet ne mums.“⁴⁰ Kai tik pradėjau skaityti šią Beaumonto knygos dalį, labai gerai prisiminiau tą ėjimo pėsčiomis nepatogumą, kurį patyrėme ėjimų serijoje „Minti daugiasluoksniškumą“, nes vienas iš aiškesnių architektūrinių šiuolaikinio kapitalizmo logikos teiginių turbūt yra tai, kad „pėsčiomis niekas nevaikšto“.

Ėjimų serija „Minti daugiasluoksniškumą“ įgyvendinta bendradarbiaujant su meno tyrininke Jolanta Marcišauskyte-Jurašiene Architektūros pokalbių fondo paskaitų cikle „Miesto sąnariai ir raumenys. Apie architektūros ir vaizduojamojo meno ryšius“ – tai buvo bandymas per jutiminę patirtį perteikti kultūrologų, sociologų, paveldo tyrinėtojų įžvalgas ir atliktų atminties kultūrų tyrimų rezultatus. Šis ėjimas organizuojamas kaip knygos *Atminties daugiasluoksniškumas. Miestas, valstybė, regionas* (Lietuvos istorijos institutas, 2013) apropiacija arba joje vystomo teorinio diskurso interpretacija. Šis ėjimas buvo tarsi savotiška kritinė reakcija į pastaruoju metu nemažai atgarsio sulaukiančias architektūrines-urbanistines problemas ir diskusijas (Reformatų skveras ir miesto planavimo problemos). Ėjimų serijos maršrutas suplanuotas pasitelkiant tekstų, esančių knygoje, citatas, išimant iš jų visus vietovardžius ir asmenvardžius bei panaikinant autorystę, tuo parodant, kad įvairios urbanistinės problemos ir įžvalgos neretai yra tos pačios, nepaisant laikotarpio ir vietos, taip pat raginant įsiklausyti ir įsižiūrėti į aplinką, žmogaus veiklos sąlygotus architektūros, viešųjų erdvių darinius, skulptūrinius akcentus, vietas, atminties palimpsesto trūkius ir plyšius. Kiekvienas ėjimas prasidėdavo prie Nacionalinės dailės galerijos ir pasibaigdavo Reformatų skvere. Ėjimų metu dalyviai klausydavosi audioįrašo su specifine intonacija įskaitytų citatų iš minėtos knygos. Savotiškas intonacijos mašinumas čia buvo svarbus pabrėžiant „knygiškumą“. Kiekvienas ėjimas buvo įrašinėjamas ir vėliau pridėdamas prie pagrindinio garso takelio. Dalyviams buvo sudarytos *open mic* sąlygos, kad beeinantys galėtų

⁴⁰ „Walking in the city, especially when our lives are precarious, entails a perpetual struggle to resist the intimidating permanence and stability of the built environment; the sense that it is home to others but not to us“, cit. iš: Matthew Beaumont, *The walker. On finding Yourself in the Modern City*, 2020.

išsakyti savo nuomonę, taip prisidėti prie archyvo kūrimo. Sekančiuose ėjimuose dalyvaujantys žmonės jau klausė ne tik knygos apropiacijos, bet ir prieš tai einančiųjų nuomonių, ir taip pildė garso takelį savo komentarų sluoksniu.

Miestas vis labiau tampa pritaikytas automobiliui, o ne pėsčiajam. Susiklosto juokingas paradoksas: žmogus važiuoja automobiliu, kad sporto klube pabėgiotų ant bėgimo takelio. „Jungtinės Tautos neseniai sukūrė tokią strategiją, pagal kurią kiekvienas miestas turėtų skatinti savo gyventojus kasdien kuo daugiau vaikščioti pėsčiomis ir važiuoti dviračiu. Tikrai galėtume projektuoti miestus taip, kad gyventojai būtų skatinami kuo daugiau dalykų atlikti pasitelkę savo raumenų jėgą – vaikščioti, važiuoti dviračiu ir judėti kitaip – ir tuo pačiu kasdien atlikti rekomenduojamą vienos valandos vidutinio fizinio aktyvumo normą. Tai ne tik prailgintų žmonių gyvenimą, bet ir atpigintų sveikatos priežiūrą, nes pagerėjus gyvenimo kokybei, žmonės taptų mažiau priklausomi nuo ligoninių ir medicinos. Aš tai vadinu į sveikatą orientuotu miestų projektavimu.“⁴¹ „Minti daugiasluoksniškumą“ reaguoją į šį paradoksą ir pačiu „ėjimo kūnu“ (kurį sudaro einantieji, maršrutas, garso takelis) savotiškai matuoja miesto „pratakumą“ ir galimybes žmogui jame judėti. Šis „ėjimo kūnas“ bando patekti visur, kur tik randa plyšį kaip kamuolinis žaibas, kurio judėjimo trajektorija yra nulemta temperatūrų pokyčių. Bet judėdamas per miestą tarsi kamuolinis žaibas, su Beaumonto minėtu paranojišku ar nepatogiu jausmu, kai atrodo, kad miestas, tiksliau jo kapitalistinės architektūros logika, juokiasi iš mūsų, susiduriame kur kas dažniau. Pavyzdžiui, tas Vilniaus kaip nuolatinės statybų aikštelės jausmas, „privatizuojami“ bei užtveriami kiemai, „kataloginė“ parkų architektūra (tokią dėl sudėtingų biurokratinių procedūrų daryti yra pigiau) – tai tik keli pavyzdžiai, skatinantys klausti: tai visgi kaip mus suvokia pats miestas? Bruno Latouras savo aktorių tinklo teorijoje kalba apie prielaidą, kad pastatai veikia (angl. act) ne tik sužadindami gerovės jausmą⁴². Beaumontas, minėdamas Latouro mintį, čia pasitelkia psichopatologinį požiūrį: „Mane domina ne tik tai, kaip mes žvelgiame į pastatus, bet, dar svarbiau, kaip pastatai žvelgia į mus, t. y. kaip mes internalizuojame pastatų žvilgsnį.“⁴³ Galbūt tik taip ir galime suvokti miesto emocijas? Galų gale, ir savo jausmus.

41 Mikki Brammer, „Pokalbis su Janu Gehlu apie sveikus miestus ir tikrąją architektūros reikšmę“, in: Bernardinai, 2018. Prieiga: <www.bernardinai.lt/straipsnis/2018-10-25-pokalbis-su-janu-gehlu-apie-sveikus-miestus-ir-tikraja-architekturos-reiksme/172527> (žiūrėta 2021-09-29).

42 See Silke Steets, „Taking Berger and Luckmann to the Realm of Materiality: Architecture as a Social Construction“, in: *Cultural Sociology* 10 (1), 2016, p. 99.

43 „I am interested not only in how we look at buildings but, more significantly still, in how buildings look at us; that is, in how we internalize the gaze of buildings“, cit. iš: Matthew Beaumont, *The walker. On finding Yourself in the Modern City*, 2020, p. 235.

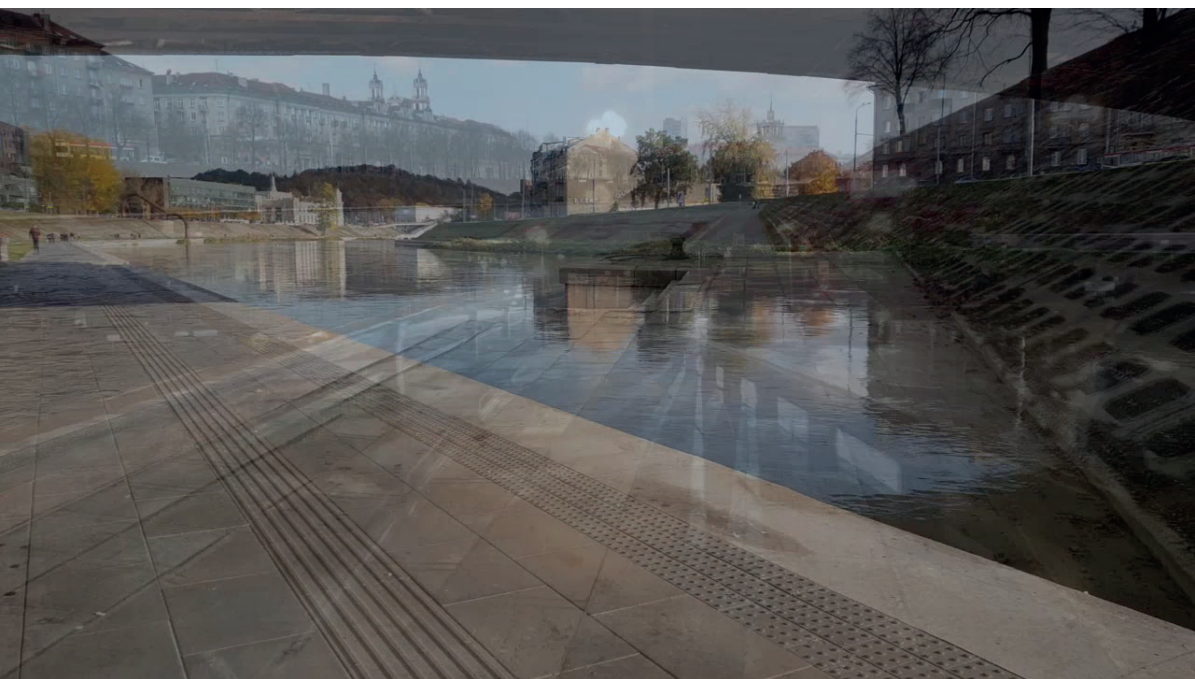

Po drauge su Jolanta Marcišauskyte-Jurašiene įgyvendintos ėjimų serijos „Minti daugiasluoksniškumą“ iš joje atsiradusių patirčių ir įžvalgų sukūriau instaliaciją „Walking Is Still Honest“. Tai buvo savotiška kritinė reakcija į pastaruoju metu nemažai atgarsio sulaukiančias architektūrines-urbanistines neoliberalizmo problemas. Instaliacijoje „Walking Is Still Honest“ bandžiau pažvelgti ne tik į anksčiau jau paminėtą paradoksą, kai į sporto klubą važiuojama automobiliu, kad jau pačiame sporto klube būtų galima eiti ant bėgimo takelio, bet ir į savo kūrybinio kelio pradžią.

Galvodamas apie naują kūrinių parodai, susimąsčiau ir apie pačio pastato (parodų erdvės „Titanikas“), kuriame vyko paroda, laiko sluoksnius. Jeigu jau „minti daugiasluoksniškumą“, tuomet galima prisiminti ir emocijas bei nuotykius. Man vienas ryškiausių įvykių, susijusių su „Titaniku“ (dar iki pastato renovacijos bei atidarymo), buvo 2005 metais „Intro“ klubo koncertų salėje vykęs *folk punk* grupės „Against me!“ (Florida, JAV) koncertas. Viena iš jų repertuaro dainų vadinosi „Walking Is Still Honest“ ir ji puikiai rezonavo su to laikotarpio pažiūromis. Dainos autorė, grupės gitaristė bei vokalistė po dešimties metų nuo dainos pasirodymo viename interviu papasakojo apie šios dainos atsiradimą: „‘Walking Is Still Honest’ parašiau būdamas 17 ar 18 metų. Buvau ką tik išsikraustęs iš mamoms namų ir pirmą kartą gyvenau savarankiškai. Nekenčiau daugelio dalykų, kuriuos mačiau pasaulyje, ir buvau labai piktas. Visą laiką vaikščiojau pėsčiomis, visur, kur tik judėdavau. Man tai atrodė vienintelis tikras dalykas, kurį dar galėjau daryti. Jame nebuvo nieko sugedusio.“⁴⁴ Tą naktį po koncerto, kaip įprasta, ėjau namo pėsčiomis apie pusantros valandos. Galvoju, kad gal tada pasąmoningai ir supratau atsakymą į klausimą, ką daryti apėmus tam sunkiai įvardijamam, kiek depresyviams susvetimėjimo (tarp manęs ir miesto) jausmui. Atsakymas galėtų skambėti kaip šie „Against me!“ dainos žodžiai: „Nieko to neatsitiks, kol vaikščiojimas yra nuoširdus.“

Rašydamas apie tai, susimąsčiau apie įvykius kasdieniame gyvenime, kurie netyčia virsta į lemiamus momentus ir / ar nulemia tolimesnius mūsų veiksmus. Pavyzdžiui, tas atsitiktinai užtiktas „Against me!“ koncertas ir naktis einant namo

⁴⁴ „I wrote ‘Walking Is Still Honest’ when I was 17 or 18 years old. I had just moved out of my mom’s house and was living on my own for the first time. I hated so much of what I saw in the world and was pretty angry. I walked all of the time, everywhere I went. It felt like the one true thing I could still do. There was nothing corrupt about it“, – dainos autorės pasakymo citata. Prieiga: <www.rollingstone.com/music/music-news/laura-jane-grace-dissects-5-against-me-songs-in-reddit-ama-98707> (žiūrėta 2021-09-29).

įsirėžė atmintin taip, kad po beveik penkiolikos metų būdamas toje pačioje lokacijoje, bet visiškai kitokioje vietoje, nusprendžiau, jog kūrinys turi vadintis taip ir ne kitaip. Stengiausi, kad ir mano inicijuoti ėjimai turėtų potencialo įsirėžti į atmintį ir kažkaip suveikti, kad ir po ilgo laikotarpio, kaip nuotykis, kaip vieta susimąstymui.

*Kur slypi galia? Kaip ji užtikrinama, konsoliduojama ir naudojama? Ir kokių tikslų? Jei galia yra įtvirtinta ir įkūnyta sistemose – finansų, švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos, valdžios ir teisėsaugos sistemoje – kaip galime įžvelgti, kritiškai dalyvauti ir net keisti tokias sistemas? Kaip turėtume orientuotis šioje galios, žinių ir kontrolės pelkėje, kuri formuoja tiesą ir interpoliuoja mus kaip savo ideologijos subjektus ir pavaldinius?*⁴⁵

Savo bakalauro studijų metu 2008–2009 metais bandžiau sau atsakyti į panašius klausimus, žinoma, iš kitos perspektyvos: mažiau labiau lokaliai, ne globaliai. Mano meninė praktika buvo susijusi su gerų darbų darymu, taip vadinosi ir mano BA baigiamasis darbas „Gerų darbų darymas“. Priėmiau sprendimą visus metus stengtis daryti tik gerus darbus, juos fiksavau ir aprašiau. Tai buvo tokie savotiški mikroperformansai, kurių metu savo kaip jaunojo menininko laiką apsisprendžiau skirti gerų darbų darymui ir stebėti, į kokias situacijas mane tai nuves. Stengiausi susikonscentruoti į aplink esančius žmones mąstydamas apie tai, kas ir kaip nusprendžia, kas mums yra gerai. Dabar, po keliolikos metų, bandydamas suprasti miestą ir kaip jo aplinka mus veikia, kaip mūsų miestas pamažu keičiasi neoliberalioje epochoje, vėl prisimenu tą jau minėtą muzikos grupės „Against Me!“ dainą „Walking Is Still Honest“⁴⁶. Ėjimas yra savotiškas įrankis, kurį galime panaudoti matuoti miesto nuoširdumą, taip pat savotiškas protestas ir, galų gale, ginklas prieš Beaumonto minimą „paranojišką santykį“ su miestu. Ėjimas ima ir suteikia galimybę betarpiškiau patirti tikrovę ir natūraliu (žmogui) greičiu besikeičiančią aplinką, taip pat suteikia šansą atsitiktinumui. Kalbama, kad žmogaus ėjimas arba bėgimas yra vieninteliai natūralūs būdai keliauti erdvėje (žmogiškas greitis), neviršijant savo galimybių. Bet kokia automobiliu, dviračiu, lėktuvu etc. „pagreitinta“ kelionė jau yra kelionė laiku. Žodis „eiti“ turi galybę sinonimų. Visi jie turi skirtingas

⁴⁵ „Where does power reside? How is it secured, consolidated, and utilized? And to what end? If power is embedded and embodied in systems - the financial system, the educational system, the culture system, the healthcare system, the system of government and law enforcement – how can we discern, participate critically, and even transform such systems? How should we navigate our way through this quagmire of power-knowledge-control, which shapes truth, and interpolates us as subjects of and subjects to its ideology?“, – Nidos doktorantų mokyklos kvietimo tekstas.

⁴⁶ Muzikos grupės „Against Me!“ dainos „Walking Is Still Honest“ koncerto įrašas. Prieiga: <<https://www.youtube.com/watch?v=j82t23b9X7w>> (žiūrėta 2021-09-29).

reikšmes, „eiti“ – labiau nei kiti – nurodo į tikslą, o „vaikščioti“, priešingai, nurodo į betikslį ėjimą, o štai „pasivaikščioti“ žymi visiškai sąmoningą ėjimo betikslumą. Pasivaikščiojimas dažniausiai nenurodo į tikslą, dažniau jis pats yra tikslas, pavyzdžiui, sakome: „Einu pasivaikščioti.“ Darau prielaidą, kad taip sakdami mes nesąmoningai išsiduodame, jog žodis „pasivaikščioti“ yra su kultūrintas, konceptualizuotas ėjimas, savo betikslumu labai primenantis žaidimą arba kokį nors kitą kultūros reiškinį, pavyzdžiui, meną. Tokias nuojautas dar labiau sustiprina filosofo Arūno Sverdiolo kalbėjimai apie kultūrą ir žaidimus.

André Bretonas yra pasakęs, kad „gatvės – vienintelis tikros patirties regionas“⁴⁷. Beaumontas interpretuoja šį pasakymą ir papildo: „<...> ir ėjimas, netiesiogiai, yra vienintelė galiojanti priemonė keliauti po šį patirties regioną arba, geriau sakant, *lauką* (be abejo, paradoksaliai svarbu neištrinti senovinių pastoralinių šios frazės asociacijų). <...> Kaip ir kiti siurrealistai, o iš tiesų kaip ir kiti įvairaus plauko modernistai, Bretonas tikėjo, kad pėsčiojo žingsnis, kaip sako Michaelas Sheringhamas frazėje, prie kurios dar grįšiu, yra *laisvos kasdienybės emblema*. Žingsnis – tai galimybė išvengti abstrakcijos logikos, mainų vertės logikos, būdingos toms transporto rūšims, su kuriomis pramoniniame didmiestyje pėstysis turi konkuruoti pradedant automobiliais, autobusais ir baigiant traukiniais. Taigi kiekvienas žingsnis, priešingai nei ratų, važiuojančių keliais ar bėgiais, apsisukimas, yra nuotykis. Skrydis. Jis atviras netikėtiems aplinkeliams. Ir kartu tai yra silpnas šių būtinai individualių žygių pėdsakas miesto šaligatviuose ir kituose paviršiuose...“⁴⁸

Ėjimų serijoje „Minti daugiasluoksniškumą“ minimas ir patiriamas judėjimas tarsi kamuoliniu žaibu mane verčia prisiminti anksčiausią mano ėjimų seriją „Tylėjimai“, tiksliau apie joje esantį judėjimą tiesia linija, taip kertant miestą ir užklumpant jį

47 „<...> the streets are ‘the only region of valid experience‘, cit. iš: Matthew Beaumont, *The walker. On finding Yourself in the Modern City*, 2020, p. 169.

48 „<...> and walking, implicitly, is the only valid means of traversing this region or, better, ‘field’ of experience (it is surely important, paradoxically, not to erase the ancient pastoral associations of this phrase). <...> Like other Surrealists, and indeed like other modernists of every stripe, Breton believed that the footstep, as Michael Sheringham puts it in a phrase to which I will return, is the ‘emblem of the free everyday’. The footstep is an opportunity to escape the logic of abstraction, the logic of exchange value constitutive of those modes of transport with which, in the industrial metropolis, the walker must compete, from automobiles to buses to trains. Every footfall, then, in contrast to the revolution of a set of wheels that travels along roads or tracks, is an adventure. A flight. It is open to ‘surprising detours’. And it is, at the same time, a faint imprint, on the pavements and other surfaces of the city, of these necessarily individual escapades“, cit. iš: Matthew Beaumont, *The walker. On finding Yourself in the Modern City*, 2020, p. 3.

netikėtose situacijose. Tokia judėjimo kryptis irgi tarsi prieštarauja tai kapitalistinės architektūros skatinimai judėjimo (važiavimo) miestu logikai. Kažkada Tomo S. Butkaus knygoje radau citatą, rumunų kilmės vokiečių architekto Giunterio Zampo Kelpo pasakymą: „XXI amžiaus pradžioje mes vėl tampame nomadais, tačiau vidine prasme. Neturėdami būtinybės persikelti, patiriame projektuotą pasaulį, kuris slenka pro mus. Neišvengiamai pakitęs mūsų suvokimo pojūtis turės poveikį architektūrai <...>. Pasikeitė santykis tarp erdvės ir visuomenės. <...> Jei erdvė ir architektūra sieks išlaikyti savo vietą visuomenėje, joms teks įgyti įvykių bruožų. Erdvė taps įvykių ir akcijų vieta, o architektūra ir jos paviršius tokioms laikinoms scenoms suteiks foną.“⁴⁹ Tylėjimui miestas yra ir fonas, ir scenografija, bet jis nesirenka miesto. Šiuo atveju „Tylėjimas“ vyko Vilniuje, nes jaučiau nenumaldomą poreikį pažinti miestą, kuriame gimiau, kuris man, kaip teigiama Laimono Briedžio knygoje, ir savas, ir svetimas. Vilniaus išplanavimas – radikaliai kas pusvalandį besikeičiantys kraštovaizdžiai (kaitovaizdžiai), kas pusvalandį netikėtose situacijose užkluptas miestas – netikėti pastatai, teritorijos, vietovės, žmonės. Tačiau šiaip jau „Tylėjimas“ gali įvykti bet kuriame kitame mieste. Miesto plovimas pagal tam tikrą kryptį / liniją leidžia pamatyti *Terrain vague* teritorijas, „užklupti“ nepasiruošusį miestą. „Tylėjimo“ dalyviai – tie, kurie užklumpa, tokiu būdu (einant tiesiai) atsiranda puikios sąlygos užklupti miestą. Tu eini kuo tiesiau ir ignoruoji urbanistų, architektų numatytas taisykles, paruoštus takus, taip suteikiamos sąlygos pamatyti miestą netikėtose situacijose. Kalbant apie kryptis, devintajame dešimtmetyje Londone rašytojas Iainas Sinclairas įgyvendino projektą, kurį jis pats pavadino „London Project“. Tai poemų ir apsakymų serija, kurioje jis pamini ir aprašo Londono prarastas vietas, kurias jis aplankydavo eidamas pėsčiomis. Jo projektas paremtas nenuginčijamu vaikščiojimo veiksmo reikšmingumo tikėjimu, – vaikščiojimo ne tik kaip tinkamiausio būdo pasiekti apleistas miesto vietas, bet ir kaip esminio kūrybinio proceso elemento. Sinclairas ir vėlesniuose savo darbuose įvairiausiais būdais konceptualizuodavo ėjimą, pavyzdžiui, eidamas per miestą tam tikromis kryptimis, lankydamas tam tikrus objektus paišydavo piešinius, raides etc.

Eidamas tiesiai ir taip pjaudamas miestą turbūt ryškiausiai gali pajusti visus miesto sluoksnius, perėjimus tarp jų; tai tarsi urbanistinis pjūvis, galima įsivaizduoti geologinio pjūvio iliustracijas, kai regimi žemės persiluoksniavimai. Vos paėjus kelias valandas, daugiabučių kvartalus keičia miškai ar „kaimai“, senamiestį – gyvenamųjų

⁴⁹ Tomas S. Butkus, *Miestas kaip įvykis*, 2011, p. 32.

namų kvartalas su kieme svilinama kiaule, ir taip be galo. Kartais toldamas nuo miesto centro pajunti, kad tolsti ir nuo tam tikro saugumo jausmo. Laikui bėgant tas įspūdis dingsta, bet dažnai pasijunta „svetimos“ teritorijos spaudimas, nesvarbu, kad tai vieša erdvė. Miesto pakraščiuose pradėti jausti save kaip tos vietos svetimkūnį, įsibrovėlį. Vietiniai su įtarimu nužvelgia „iš niekur į nieką“ einančius keistus ir nekalbius žmones – gal nebylius, o gal svetimšalius. Negaliu numanyti, ką tiksliai galvoja tie žmonės, matydami mus, einančius per jų gatvę, sodą ar lauką; greičiausiai tai ir smalsumas, ir nerimas. Keletą kartų vietiniai mėgino užmegzti pokalbį. Klausimai beveik visada yra skirtingi, bet panašūs – kas mes tokie, kodėl čia einam, ką čia darome, kokių tikslų? Pasitaikė atvejis, kai vietinis gyventojas pravedė ekskursiją po vietovę, arba kai eidami Gulbinų gatvę buvome sustabdyti apsaugos darbuotojo, kuris reikalavo ištrinti nufilmuotą ir nufotografuotą medžiagą. Tą dieną įvyko ypač daug bandymų susikalbėti su mumis:

- Nebyliai? Nesuprantat? *Fish*. Va ten. Taip. Taip.
- O ką jūs tokioj vietoj veikiate? Labas rytas! Medituojaite, taip? Ot kokie šaunuoliai! Tokia gera vieta. Tokie jauni ir tokioj vietoj medituoja! Aš gi iškart supratau, kai pamačiau jus. Aš irgi tuo užsiimu, tik kitoj vietoj, va ten mes sportuojame. Na gerai, netrukdysiu. Kokie šaunuoliai, tokie jauni ir jau medituoja.
- Labas! Kaip jums sekasi?
- Laba diena! O kur jus einat? O ką ten veiksit?
- Ir ką čia darot?! Ką čia filmuojat?! Kodėl čia vaikštot?! Kodėl filmuojate?! Viską trinat greitai! Negalima. Visur čia negalima. Kas yra, nesuprantate? Rašyt mokate? Negalima. *No photo. No. No. No. Delete photo. This. This. And you, camera, now. Delete video. No. This. No. No. Ok. I watch you. No foto, no video. Ok.*
- O ko jūs ieškot? A, jūs ten einat.
- *Éto pochod* [ar tai žygis]? Tai jūs neteisingai einate. Reikia šitoj pusėj eit, kad traukinys tiesiai į kaktą.

Vitalij Červjakov ir Danutės Gambickaitės

Videofilmas KIBERATLETAS

2019 12 30–
2020 01 17

Atidarymas 18 val.

Česlovo Lukensko iliustracija iš leidinio "VIS TOBULĖTI.
Kas žinotina Lietuvos kūno kultūros ženkliniui". 1997, Vilnius.

Vitebsko g. 21,
Vilnius

2019 10 16–10 31
III–VI 16:00–19:00

letmekoo.lt/atletika

LIETUVOS
KULTūros
TARYBA

LTMKS

VILNIUS

ATLETIKA

Vaikstant ant pirštų galiukų

Šis tekstas atsirado ir toliau klostosi kartu su filmu apie *esportą*. Filme mąstoma apie kibernetiškumą. Kaip kompiuterinių žaidimų kultūra ir virtualybė (angl. *cyber*) keičia žmogaus kūną? Kokios šio naujojo atletiško kūno savybės? Kaip jos ugdomos? Kaip jos keičia atletiško kūno ir lyties sampratą? Ir, galų gale, kokios yra netolimos ateities prognozės? Kur dar toks kibernetiškas kūnas gali būti naudingas? Šiame tekste noriu pabandyti suprasti ėjimo svarbą esporte ir virtualiojoje (žaidimų) kultūroje. Filme apmąstymai apie virtualaus ėjimo apraiškas ir svarbą nėra tiesioginiai, bet ne mažiau svarbūs. Jie reiškiasi per bendresnį esporto ir atletiško suvokimą, o šio teksto vaidmuo yra užčiuopti labiau specifinius ir konkretesnius ryšius.

Daug vaikštau ne tik fizinėje, bet ir virtualiojoje erdvėje. Kartais susimąstau: jeigu reikėtų suskaičiuoti, kiek kilometrų kokioje erdvėje ėjau, – kuri būtų pirmesnė? O jeigu dar priskaičiuotumėm ėjimą tekstais, intertekstais prisėdus skaityti naujienų, kai viena naujiena nuveda prie kitos, o šioji perkelia į kokią nors – ir taip be galo arba kol organizmas atsijungia poilsio režimui. Nueitas kelias tampa duomenų kodu, kuris, savo ruožtu, yra kaip nors apdorojamas kompanijų, vėliau kelias savaites įkyriai siūlančių kur nors nuskristi, ką nors nupirkti ir pan. Bet visgi šis tekstas ne apie visus virtualybės kelius ir pasivaikščiojimus (nors tie kiti ne mažiau įdomūs ir svarbūs), bet apie virtualų ėjimą kompiuteriniuose žaidimuose, apie ėjimą tiesiogine to žodžio prasme, kai tavo herojus (avataras) nužingsniuoja dešimtis, šimtus ir tūkstančius virtualių kilometrų. Kompiuterinių žaidimų kultūroje netgi išskiriamas atskiras žanras – ėjimo simuliacijos žaidimai (angl. *walking simulator games*). Šiam žanrui priskiriami žaidimai, – kuriuose dažniausiai nėra nei laimėtojų, nei pralaimėtojų, kuriuose nereikia nieko eliminuoti, – pastaraisiais metais tapo itin populiariūs. Žaidėjai čia gali neturėti specifinių įgūdžių, gali klaidžioti po žaidimo erdvę ir reaguoti į aplinką, žaidime esančius objektus. Šio naujo tipo žaidimai neretai vadinami kažkuo tarp kompiuterinio žaidimo ir knygos su daug skirtingų pabaigų.

Literatūros ir ėjimo simuliacijos žaidimų ryšys analizuojamas jau kurį laiką. Pavyzdžiui, anglų kalbos ir lingvistikos dėstytoja Heidi Colthup (University's School of

European Culture and Languages) tyrinėja⁵⁰ subjektą ir naratyvo konstravimą žaidime „Dear Esther“. Colthup kalba apie tai, kad minėtame žaidime atsiranda dvejopumas ir istorijos nestabilumas, nes žaidžiantysis yra ir veikėjas, ir stebėtojas. Tokiu atveju sekti istoriją ir suvokti naratyvą yra gerokai sudėtingiau ir įdomiau. Taip žaidėjas į žaidimą įtraukiamas labiau nei tradiciniame videožaidime, taip pat įtraukiamas labiau nei į literatūros kūrinį; anot mokslininkės, formuojasi naujas literatūrinis žanras. Tyrėjos paminėtas žaidimas „Dear Esther“ turbūt yra pats svarbiausias ir daugiausiai dėmesio sulaukęs šio žanro žaidimas. Jame pagrindinė veikėja atsiduria negyvenamoje saloje ir ką ten turėtų veikti – instrukcijų nėra. Žaidime herojei tiesiog leidžiama tyrinėti aplinką be jokios linijinės istorijos. Vietoj nuorodų žaidime naudojamos subtilios aplinkos užuominos, vedančios žaidėją per erdvę, taigi žaidėjo užduotis yra tiesiog keliauti nuo pradžios taško iki pabaigos taško. Interakcija tarp žaidėjo ir aplinkos negalima, tad herojė gali tik judėti, stebėti ir klausytis. Kai pirmą kartą sužinojau apie šį žaidimą ir pabandžiau jį žaisti, atradau tam tikrų panašumų su savo praktika, ypač ėjimų serija „Tylėjimai“. Judėdami miestu, eliminavę lingvistinę komunikaciją tam tikra prasme patekome į kitą dimensiją, ne virtualią, bet kažkuo į ją panašią. Lingvistinės komunikacijos eliminavimas taip pat suveikė kaip tam tikras barjeras tarp miesto kasdienybės, mūsų vaidmenų jame ir realaus laiko. Turėdami tokį barjerą, mes lygiai taip pat kaip „Dear Esther“ herojė, negalėjome turėti visiems suprantamų ir tipinių interakcijų bei poelgių mieste. Tačiau kaip su ėjimo simuliacijos žaidimais susijęs kūrinys „Kiberatletas“?

Įvairiuose žaidimuose, kaip jau minėjau, esu nuėjęs daugybę kilometrų, todėl jau kurį laiką domėjausi, kas vyksta su kūnu ir smegenimis, kai einama ne tik fiziškai, bet ir virtualiai. Taip pat dažnai žaidžiu ne pagal taisykles ar scenarijų. Perpratęs konkretaus žaidimo logiką, paversdavau žaidimo terpę aplinkos tyrinėjimu ir vieta meditatyviems lėtesniems vaikščiojimams; pavyzdžiui, naudodamas virtualų fotoaparatus, likusį po vienos misijos, užsiėmiau žaidimo peizažo ir gatvės fotografija „GTA San Andreas“ žaidime. Man visada buvo labai įdomu tokie šalutiniai ir niekada neakcentuojami žaidimo elementai. Jie gali būti labai įvairūs – ir ta jau minėta gatvės fotografija, ir įvairūs skirtingi ėjimų tipai skirtinguose žaidimuose, ir savo žaidimo žaidime sukūrimas. Virtualus ėjimas egzistuoja ir yra svarbus ne tik

50 Heidi Colthup, „‘You Were all the World Like a Beach to me’. The Use of Second Person Address to Create Multiple Storyworlds in Literary Video Games: ‘Dear Esther’“, in: *International Journal of Transmedia Literacy* 4, 2018, p. 117–136.

minėtame ėjimo simuliacijos žaidimų žanre, bet ir daugelyje kitokio žanro žaidimų, ten vienaip ar kitaip einama: einama realiu laiku, teleportuojamasi arba netgi einama kiaurai tarp žaidimo grafikos sluoksnių. Yra žaidėjų, kurie ne tik pasyviai stebi skirtingus ėjimo būdus ar užsiima GTA gatvės fotografija, bet rungtyniauja tarpusavyje ir išbando žaidimo griaučius, ieško spragų, leidžiančių žaidimo naratyve judėti dar greičiau; neretai jie užlaužo sistemą taip, kad joje galima praeiti pro žaidimo naratyvus, tekstūras ir sluoksnius – tarsi kokioje nors virtualioje kirmgraužoje.

Kūrinyje, arba tiksliau darinyje „Kiberatletas“, mes mąstome ne tik apie ėjimą virtualybėje, bet kiek bendriau – apie tai, kas vyksta su kūnu, kai atsiranda tokios virtualaus fizinio aktyvumo formos, kaip jis evoliucionuoja, kaip virtualus ėjimas ar dar sudėtingesnis *esporto* fenomenas veikia ir keičia mūsų kūnus ir atletiško suvokimą. Norėtumėm, kad „Kiberatletas“ būtų suvokiamas kaip tyrimas ar reiškinių diskursas, kuris skirtinguose kontekstuose atrodo arba elgiasi vis kitaip. Vienokį taurinu atsiduodantį „Kiberatletą“ buvo galima pamatyti galerijoje „Atletika“, dar kitokį, gerokai šnekesnį – per LRT PLUS kanalą rodomoje TV laidoje „Indivizijos“. O dabar, šioje esė „Kiberatletas“ dar kitoks – einantis, ieškantis ir nerandantis atsakymų.

Mąstant apie kompiuterinius žaidimus (virtualybę) ir fizinį aktyvumą (atletškumą), svarbu susipažinti su keliais svarbiais tyrimais ir tyrėjais. Ingo Froböse – svarbi figūra, vienas pirmųjų, kuris parengė išsamią studiją apie atletus, rungtyniaujančius įvairiuose *esporto* turnyruose. Tyrimo metu paskaičiuota, kad *esporto* atletai atlieka 400 judesių per minutę (4 daugiau nei paprastas žmogus). Negana to, visi judesiai atliekami asimetriškai, nes abi rankos juda tuo pačiu metu ir skirtingai. Lygiai taip pat ir skirtingos smegenų dalys stimuliuojamos tuo pačiu metu. Anot tyrimo autoriaus, tokio lygio krūvis nėra patiriamas jokiame kitame tradiciniame sporte, kuriame reikalinga rankos ir akies koordinacija. Froböse taip pat atliko kortizolio tyrimus *esporto* žaidėjų kraujyje ir pastebėjo, kad jo kiekis yra beveik toks pats, kaip automobilių lenktynininkų. Prie didelio kortizolio kiekio svarbu paminėti ir iki 160–180 padažnęsį pulsą bei motorikos įgūdžius. Anot Froböse, visa tai rodo, kad profesionalus *esportas* – ne mažiau fizinį pastangų ir pasirengimo reikalaujantis reiškinys nei tradicinis sportas. Dirbdami su tuo šnekesniu „Kiberatletu“, kuris buvo rodytas per televiziją, kalbėjomės su skirtingais kompiuterinių žaidimų industrijos atstovais – organizatoriais, teoretikais ir profesionaliais *esportininkais*. Visi jie taip pat vienaip ar kitaip pabrėžė *esporto* fizinumą, besireiškiantį per mūsų

kūnišką virtualybės patirtį. „Profesionalūs žaidėjai treniruojasi, palaiko gerą fizinę formą. Žinoma, ne visi, bet dauguma supranta, kad čia reikalinga pusiausvyra tarp kūno ir proto, kaip ir bet kokiame kitame sporte. <...> žinau, kad fizinė sveikata neabejotinai daro įtaką gebėjimui žaisti. Atlikti tyrimai rodo, kad žaidimai padeda koordinacijai. Vieno tyrimo metu chirurgai, kurie 15 minučių prieš operaciją žaidė žaidimus, per operaciją padarydavo mažiau klaidų ir buvo daug tikslesni.“⁵¹ Bet grįžkime prie šios esė „Kiberatleto“, kuriam fizinis aktyvumas taip pat svarbus, bet jis (o gal ji) nori tęsti pradėtą kalbėjimą apie ėjimo simuliaciją.

Tas tęsinys yra įtakotas Paweł Grabarczyk „*Tai tarsi pasivaikščiojimas parke – kodėl vaikščiojimo simulatoriai yra tokie prieštaringi. Priežastys, kodėl vaikščiojimo stimuliatorių tyrimas yra reikalingas*“⁵² teksto, kuriame kalbama su kiek kitokia, ne tokia pozityvistine gaidėle. Grabarczyk visų pirma sukritikuoja terminą *ėjimo simuliacijos žaidimai*: „Visų pirma, kaip daugelis naudotojų ir komentatorių pastebi, – terminas skamba gana menkinančiai ir šiek tiek ironiškai. Simuliuoti kažką, kas yra taip paprasta, banalu ir kasdieniška kaip ėjimo aktas, atrodo absurdiškai, panašiai, kaip satyriški žaidimai „Goat Simulator“ ar neseniai pasirodęs ir mažiau žinomas „Shower With Your Dad Simulator“. Nereikia nė sakyti, kad šis menkinantis aspektas akademiniam kontekstui yra ypač problemiškas, nes nurodo į normatyvumą diskurse.“⁵³ Nepaisant kritikos terminui, jis jau pakankamai įsišaknijęs ir toliau vartojamas kompiuterinių žaidimų industrijoje, tad ir pats Grabarczyk savo tekste jį naudoja. Man įdomus ir aktualus momentas – tiek kalbant apie „Dear Esther“, tiek apie dar vieną panašų ir labai radikaliai minimalų žaidimą „The Graveyard“, kuriame žaidėjas tiesiog ateina ir išeina iš kapinių, – yra tai, kad abiejuose žaidimuose eliminuojama daugybė žaidimo dizaino, struktūros elementų ir paliekamas visiškai minimumas. Įdomu, kad ir vienu, ir kitu atveju tas minimumas yra ėjimas ir virtualios aplinkos stebėjimas. Apie tai, kad šie žaidimai kurti eliminuojant viską, ką tik įmanoma, kalba ir Grabarczyk (bei kiti tyrėjai): „Tai, kas daro „The Graveyard“ tikrai įdomiu, yra tai, kad, lyginant su „Dear Esther“, buvo kuriamas atsisakant kuo daugiau žaidimo mechanikų. Kaip savo puslapyje nurodo pats autorius, originali žaidimo idėja buvo žymiai sudėtingesnė techniškai, nes jie numatė sąveiką su aplinka. Tačiau galų gale viso to buvo atsisakyta, priimant sąmoningą

51 Ištrauka iš TV laidų „Indivizijos“ serijos „Kiberatletas“. Laidos autoriai – Danutė Gambickaitė ir Vitalij Červakov.

52 Paweł Grabarczyk, „It's like a walk in the park' – on why are walking simulators so controversial. Reasons why study of walking simulators is needed“, in: *Transformacje* 1, 2016.

53 *Ten pat*, p. 242

minimalistinio dizaino sprendimą, taip dar labiau sustiprinant naratyvą.⁵⁴ Visgi kad žaidimas vadintųsi žaidimu, kažkas turi likti, ir tas kažkas daugeliu atvejų yra ėjimas. Mąstant apie savas patirtis vaikstant įvairiuose skirtinguose kompiuteriniuose žaidimuose ir savo meninėje praktikoje, man įdomu ne tiek ėjimo simuliacijos termino bei pačio žanro gilesnė analizė ar kritika, bet kaip reiškiasi, klostosi, yra vaizduojamas ar dar kitaip naudojamas pats ėjimo virtualybėje veiksmas. Kokios įtakos jis turi mūsų suvokimui, smegenų ir raumenų ryšiui, – nepriklausomai nuo to, ar tai lėtas realaus laiko ėjimas „Dear Esther“ žaidime, ar kokioje nors šaudyklėje? „Kiberatletas“ šiuo atveju yra tam tikra platforma šiems pamąstymams. Kuriant jį ir patiriant ėjimo simuliacijos žaidimus, mums įdomu mąstyti apie tai, kaip fizinis veiksmas, erdvė ir kūnas persidengia su virtualiais, kaip jie vienas kitą veikia. Tiek esportas, tiek ėjimo simuliacijos žaidimai yra grynų gryniausias tokio persiklojimo pavyzdys.

Dar vienas įdomus elementas – potenciali erdvė, kurioje įvyksta minėtas persidengimas. Tokia erdvė gali būti laikomas ir kompiuterinis žaidimas, ir dabarties laikais dar aktualesnė virtuali visata arba metavisata (angl. *metaverse*). Anot Brian X. Chen, metavisata – dviejų, jau daugelį metų gyvuojančių idėjų – virtualios realybės ir skaitmeninio antrojo gyvenimo – susiliejimas.

„Jau dešimtmečius technologai svajoja apie erą, kai mūsų virtualus gyvenimas bus toks pat svarbus kaip ir fizinis. Teoriškai daug laiko praleistume bendraudami su draugais ir kolegomis virtualioje erdvėje. Todėl ten pat išleistume pinigų savo skaitmeninių avatarų aprangai ir daiktams. Virtualioji realybė, kurią tokie technologijų veikėjai kaip Markas Zuckerbergas vadina metavisata, tarnauja kaip kompiuterinė platforma, leidžianti gyventi antrąjį gyvenimą internete. Virtualioje realybėje dėvite ausines, kurios jus panardina į trimatę aplinką. Kad galėtumėte bendrauti su virtualiais objektais, nešiojate judesius fiksuojančius valdiklius, o bendraudami su kitais naudojate mikrofoną. Matthew Ballas, rizikos kapitalo investuotojas, daug rašęs šia tema, sakė, kad metavisata yra ketvirtoji kompiuterių banga po pagrindinių kompiuterių, asmeninių kompiuterių ir mobiliųjų kompiuterių“⁵⁵. Svajonė sukurti metavisatą anaipol nėra nauja idėja, bet vienas svarbiausių kriterijų, kodėl dabarties laikais tai itin gaju – ekonominiai veiksniai, kriptovaliutos ir NFT

⁵⁴ Ten pat.

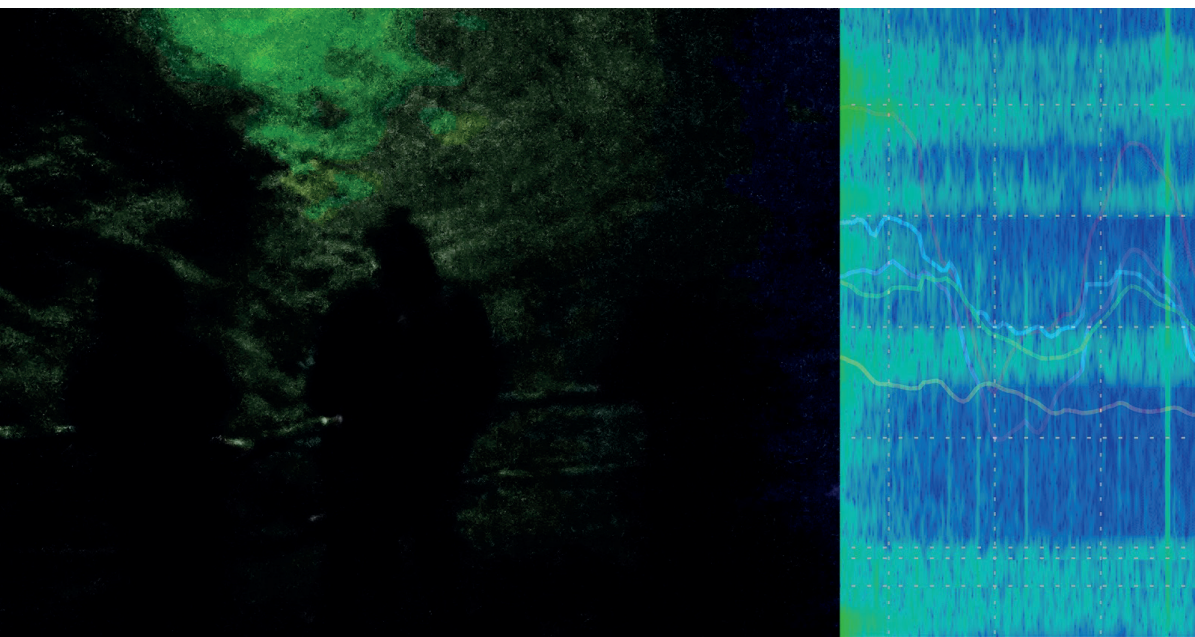
⁵⁵ Brian X. Chen, „What’s All the Hype About the Metaverse?“, 2022. Prieiga: <www.nytimes.com/2022/01/18/technology/personaltech/metaverse-gaming-definition.html>.

atsiradimas. Jie suteikė visai šiai erdvei neįtikėtiną galią ir pavertė ne tik grupelės entuziastų ir medijų menininkų svajone, bet perspektyvia, globalia erdve, kuri pamažu įsitvirtina kasdieniniame gyvenime. Didelės investicijos ir sąlyginai ankstyvos pradžios momentas šiek tiek primena ir aukso karštligę iš vaikystėje skaitytų Jacko Londono romanų. WEB3 ekonomikoje (metavisata yra jos dalis) daugybė svajonių ir sumanymų arba laimi ir iškyla, arba sužlunga, ir priežastys dar nelabai aiškios. Dabar dažniausiai pasinėrimas į metavisatą – net be virtualios įrangos įrankių – vyksta tiesiog prie ekranų, bet bendruomenės komunikacija, empatija, kūryba, virtualūs susibūrimai, virtualūs muzikiniai koncertai jau labai stipriai įtraukia, tad virtualios įrangos atsiradimas dar labiau sustiprins įsitraukimą.

Galvodamas apie metavisatą, kūną ir vaikščiojimą, atsimenu įvade minėtą įsivaizduojamo vaikščiootojo (angl. *Imaginary walker*) situaciją. Metavisatoje tam tikra prasme irgi egzistuoja keliavimas įsivaizduojant vietas, erdves, laiką. Įdomu, kad ta daugiasluoksnė XIX a. pabaigos įsivaizduojamo vaikščiootojo teorija ir vaikščiootojo tipas, atsiradęs iš begalinio troškimo, bet fizinio negalėjimo ar nenorėjimo keliauti, metavisatoje atgyja dar kitu pavidalu. Preromantikos poetas Williamas Cowperis, pasitelkęs įsivaizduojamų kelionių techniką, ne tik kūrė poeziją, bet ir kovojo su depresija. Dabar, pandemijos ir izoliacijos laikais, metavisatoje ir WEB3 ekonomikoje, įsivaizduojamas vaikščiojimas ir pasinėrimas įėjimo veiksmą vyksta ne tik teksto pagalba, bet ir vizualiai bei erdviškai, žvelgiant į ekraną, naudojant virtualios realybės įrangą ar tiesiog keliaujant pirštų galiukais per klaviatūrą.

Calvaria žvalgytuvas

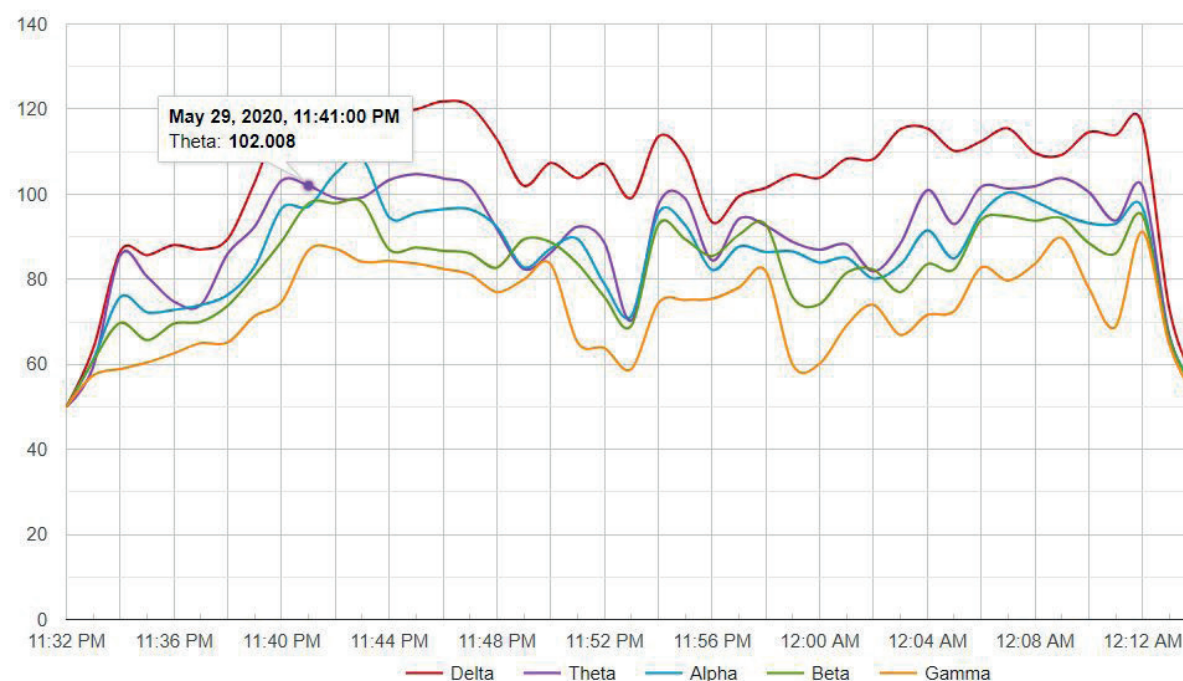
Prieš kelis metus susipažinau su EEG (EEG – tai: 1) elektroencefalograma – galvos smegenų bioelektrinio aktyvumo užrašas, aktyvumą registruojant paviršiniaus elektrodais; 2) elektroencefalografija – galvos smegenų bioelektrinio aktyvumo tyrimo metodika) skenerių tyrinėtojai / gamintojai. Mane visada domino įvairių skenerių / matavimo prietaisų techninės galimybės ir svarba tyrinėjant, fiksuojant mūsų kūno duomenis bei pokyčius. Pulsas, spaudimas, temperatūra, deguonies kiekis kraujyje – visus šiuos duomenis kiekvienas nesudėtingai fiksuojam su stalčiuje ar kišenėje turimais prietaisais ir siunčiam analizei bei kaupimui būsimiems ir esamiems *big data* turtuoliams. Susimąščiau apie įvairius procesus, kurie vyksta einant, ir galimybę bent šiek tiek juos užfiksuoti bei patyrinėti pasitelkiant EEG skenerius. Yra daugybė tekstų ir prielaidų apie ėjimo svarbą mąstymui, emocijoms, tad būtų įdomu visa tai patikrinti naudojant į kasdienybę patekusius prietaisus, kurie iki tol buvo naudoti tik moksliniuose tyrimuose ir prieigos prie jų paprastas vartotojas negalėjo turėti.

Dabarties laikais, kai siaučia pandemija, iškilo daug opių ir žmonijai ypač jautrių klausimų, vienas iš svarbiausių – atsiradęs pretekstas stebėti žmonių kūno pokyčius (temperatūrą, pulsą, deguonies kiekį kraujyje) prisidengiant visuomenės gerovės užtikrinimu. Apie tai savo tekste rašo ir mąstytojas, antropologas Yuval Noa Harari: „Prieš penkiasdešimt metų KGB negalėjo visą parą sekti 240 mln. Sovietų Sąjungos piliečių, taip pat negalėjo tikėtis, kad efektyviai apdoros visą surinktą informaciją. KGB rėmėsi žmonių agentais ir analitikais, ir jie tiesiog negalėjo paskirti agento kiekvienam piliečiui sekti. Tačiau dabar vyriausybės gali pasikliauti visur esančiais jutikliais ir galingais algoritmais, o ne kūnu ir krauju. <...> Pastaraisiais metais tiek vyriausybės, tiek korporacijos, siekdamos stebėti ir manipuluoti žmonėmis, naudoja vis sudėtingesnes technologijas. Vis dėlto, jei nebūsime atsargūs, epidemija gali žymėti svarbią ribą sekimo istorijoje. Ne tik todėl, kad tai gali normalizuoti masinio stebėjimo priemonių diegimą šalyse, kurios jas iki šiol atmetė, bet dar labiau todėl, kad tai reiškia dramatišką perėjimą nuo „per odą“ prie „po oda“ stebėjimo.“⁵⁶

⁵⁶ Yuval Noah Harari, „The world after coronavirus“, in: *Financial Times*, 2020. Prieiga: <www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75> (žiūrėta 2021-09-29).

Mind Monitor - Absolute Brain Waves

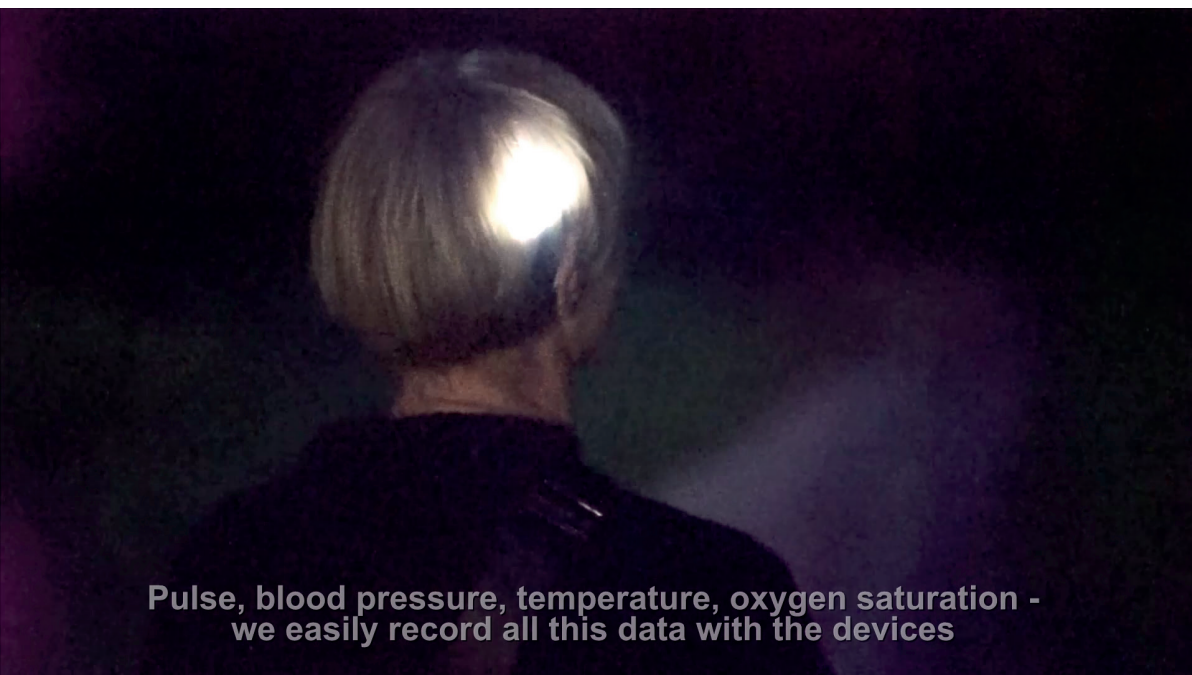

Iš tiesų tokios „poodinės“ stebėjimo technologijos kelia didžiulį nerimą. Jeigu tai kažkada taps dar artimesne realybe, žmonijai gresia sunkiai suvokiamo lygio kontrolė ir mankurtizmas. Jeigu, kaip Harari sako, sovietmečiu galėjai sau sėdėdamas virtuvėje kritikuoti valdžios sprendimus, išsakyti savo nuomonę, dabar artėja grėsmės, kad tos nuomonės nuslėpti nebus įmanoma, nes kontroliuoti savo kūno duomenų arba negalime visai, arba galime labai ribotai, galbūt po kokių nors itin sudėtingų savikontrolės treniruočių.

Tokias treniruotes aptinkame ir mokslinės fantastikos kūriniuose, kurių siužetas sukasi apie netolimą ateitį. Šiuolaikybėje vis dažniau jaučiasi „High tech – low life“ (aukštosios technologijos žemam gyvenimo lygyje) atmosfera. Tam tikrų, dar prieš kelis dešimtmečius nerealiai atrodančių, priemonių ir įrenginių buvimas ir naudojimas tampa būtinas visur ir visiems. Gana ryškus šios situacijos patyrimas mane ištiko vieno ėjimo metu, kai miške sutikau benamį, konstruojantį iš šakų sau nakvynės vietą. Pasidalinau su juo maistu ir pasikalbėjau, o jis parodė, kad naudojasi ne tik internetu ir turi išmanųjį telefoną (kurio modelis savo galingumu tuo metu kelis kartus lenkė mano turimą įrenginį), bet ir fotografuoja savo aplinką. Pagalvojau, kad „Google“ žemėlapių vietų vertinimo sistemoje būtent šio žmogaus reitingas ir komentarai padėtų dar kitaip pamatyti miesto ir apylinkių vietas. Nuostabu ir juokinga: ką tik, užrašęs prieš tai buvusį sakinį į „Google Docs“, gaunu rekomendaciją pažiūrėti videoįrašą iš „TikTok“. Jame atkakliai nuo civilizacijos atsitraukęs autorius rodo primityvų ir „tikroviškesnį“ gyvenimo būdą, savo videoįrašė demonstruoja, kaip pasidaryti įrankius ir ginklus medžioklei iš lazdy, akmenų ir kaulų. Reaguodamas į žiūrovų komentarus, jis priima vis kitokį iššūkį, pavyzdžiui, pagaminti kažką sudėtingesnio – kirvį, peilį, tomahauką. Visa ši medžiaga nufilmuota geriausia vaizdo kokybe, surenka nemažai peržiūrų – ir turbūt yra visai pelninga veikla.

EEG žvalgytuvai

Prieš kelis metus dalyvavau VDA organizuotame seminare su EEG skenerių tyrinėtoju / menininku. Nors jau anksčiau domėjausi šia tema, buvo užkabinęs tas smegenų bangų sekimas bei stebėjimas, tikriausiai dėl galimybės moksliskai patikrinti kai kurias prielaidas. Seminare pastebėjau, kad dažniausiai su EEG susiję projektai ir praktikos dažnai yra paremti rungtyniavimu – kas greičiau ir labiau

susikoncentruoja, atsipalaiduoja, išlaiko dėmesį ir pan. Kilo mintis apie tai, kaip būtų galima rasti sąsajų tarp dalyvių ir apjungti juos. Tad grįžęs iš seminaro pradėjau *googlinti* įvairius EEG skenerius. Kaip jau gerai žinote, jeigu jau kažką naujo *pagoglinai*, ypač jeigu tai reklamuojamas produktas, tą reklamą matysite kelias savaites arba kelis mėnesius. Reklamos algoritmai, supratę, kad susidomėjau šia tema ir ieškau apie ją informacijos, naudoju atitinkamus raktažodžius, išsyk pradėjo veikti. Rezultato ilgai laukt nereikėjo, visur – „Instagram“, „Facebook“, „Google“, naujienų portaluose – mane pradėjo persekioti žodis *Muse* ir Tibeto vienuoliai su išmaniuoju telefonu rankose. Galėjau rinktis ir kitą gamintoją bei modelį, bet šis pasirodė taikliausiai atspindintis šiuolaikybės užgaidas. Galų gale, pasidaviau *Muse* spaudimui ir pradėjau analizuoti paprastiems vartotojams pritaikytus ir pakankamai nebrangius EEG skenerius dar labiau. Minėtas *Muse* yra skirtas meditacijai. Tiksliau darboholikams ar šiaip šiuolaikybės greičio šantažuojamiems individams (tikrai nepamokslauju ir nesiginu, kad pats toks nesu), kurie nemoka atsipalaiduoti arba neranda tam laiko. Tai savotiškas meditacijos protezas, kuris specialioje aplikacijoje gali parodyti, kaip kinta tavo smegenų bangos (delta, alfa, beta, gama ir teta). Tai tokia, sakyčiau, gana klišinė meditacijos programėlė, kurios aš toliau nenaudojau ir nenarsčiau (labai daug klausimų sukėlė pats šios programos principas – joje nebuvo subtilių nustatymų, garsai ir vaizdai buvo labai kičiniai, neaišku, kaip ir kodėl buvo suprogramuotas reagavimas į tam tikras situacijas ir kodėl daromos būtent tokios išvados), bet pats įrenginys (ir jo galimybė stebėti nematomus smegenų veiksmus) man įspūdį padarė. Tai nedidelis lankelis, uždedamas ant galvos ir sekantis, ką daro smegenys skirtingų būsenų metu, pavyzdžiui, skaitant, einant, kalbant, klausant muzikos, sportuojant, medituojant ir t. t. Atsiunčiau ir išmėginau kelis skenerius. Žinoma, nesinaudojau jiems skirta aplikacija, bet susiradau kitą, kuri diskretiškai, be meditatyvių paragininimų atsipalaiduoti, tiesiog rodo techninius duomenis.

Visgi svarbiausias klausimas – ką rodo EEG skeneriai ir koks jų vaidmuo mano meninio kūrinio ir ėjimų serijos kontekste. Paprastais žodžiais tariant, EEG skeneriai fiksuoja smegenų aktyvumą, arba dar kitaip tariant – EEG reiškia smegenų spontaninio elektrinio aktyvumo registravimą per tam tikrą laiką, užfiksuotą iš kelių elektrodų, uždėtų ant galvos odos. Kaip veikia EEG? Smegenų elektrinį krūvį palaiko milijardai neuronų. Neuronai yra elektriškai įkraunami (arba „poliarizuojami“) per membraną gabenančius baltymus, kurie pumpuoja jonus per jų membranas. Neuronai nuolat keičiasi jonais su tarpląsteline aplinka. Panašaus krūvio

*ever more sophisticated technologies to track,
monitor and manipulate people.*

*there is now a danger that it will not be possible
to hide those opinions,*

jonai atstumia vienas kitą, o kai iš daugelio neuronų tuo pačiu metu išstumiami jonai, jie gali stumti kaimynus, kurie stumia kaimynus – ir taip toliau, kol susidaro banga. Kai jonų banga pasiekia elektrodus ant galvos odos, jie gali stumti ar traukti elektronus ant metalų, esančių elektroduose. Kadangi metalas lengvai praleidžia elektronų stūmimą ir traukimą, bet kokių dviejų elektrodų stūmimo ar traukimo įtampų skirtumą galima išmatuoti voltmetru. Įrašę šias įtampas laikui bėgant, gauname EEG. Pažiūrėję į EEG įrašą, galime matyti, kad signalą galima apibūdinti pagal skirtingų dažnių bangas. Išskiriami pagrindiniai EEG ritmai: delta – 2–4 Hz, teta – 4–8 Hz, alfa – 8–13 Hz, beta – 13–30 Hz, gama – daugiau nei 30 Hz.

Pirmieji smegenų bangų tyrimai pradėti dar XIX a. Tad vėliau vystantis technologijoms ir profesionalėjant tyrimams žmogaus galvos su pritaisyta elektrodų kepure įvaizdis atsirado ir kultūroje, fantastikos literatūroje ir ypač kine. Turbūt visi matėme ne tik dešimtis, bet ir šimtus kadrų su tiriamais filmų herojais. „Kalbant apie socialinį pritaikymą, visų pirmą galima prisiminti smegenų-kompiuterio sąsajas su neurorinkodara. Taip taip, futuristiškai atrodančios smegenų-kompiuterio sąsajos (kaip minėtame „Viešpatavime“) labai dažnai kuriamos taikant EEG metodiką. Komandos prietaisams užkoduojamos smegenų elektriniame lauke. Jei kodavimas ir kodo nuskaitymas įvyksta sėkmingai, žmogus „mintimis“ gali valdyti roboto ranką, vėžimėlį arba net rinkti tekstą. Jau minėta, kad smegenys geba atpažinti tam tikrus stimulus kaip svarbius. Jeigu žmogus „rašo mintimis“, jis koncentruoja savo dėmesį į norimą parašyti raidę ir tada kiekvieną kartą, kai raidė bus pateikiama kaip dirgiklis, smegenyse atitinkamai pasikeis elektrinis laukas. Jis gali būti užregistruotas, o pažangūs matematiniai algoritmai iškoduos raidę, kuri turi būti parašyta. Beje, panašus principas taikomas ir neurorinkodaros tyrimuose – iš EEG užrašo bandoma nustatyti, koks produktas yra patrauklesnis („svarbus dirgiklis“).“⁵⁷

Išbandant EEG skenerius kartu su kitais, pastebėjau, kaip daugelis žmonių nepatiki- mai ir su nerimu pirmą kartą užsideda tą EEG lankelį. Žmonės į tai žiūri su nerimu. Žinant, kad tas prietaisas gana intymiai skaito tai, kas yra nematoma ir nežino- ma, kartais ėjimų dalyviams iškyla klausimų – kiek tiksliai jis nuskaityto tam tikrą informaciją ir ar tuo pačiu prietaisas kažką siunčia į smegenis? Tai gali nuskambėti kiek paranojiškai, bet, prisimenant neseniai pasklidusią naujieną apie Elono

57 Inga Griškova-Bulanova, „Kaip „prakalbinti“ smegenis“, in: *Literatūra ir menas*, 2017. Prieiga: <<https://literaturairmenas.lt/publicistika/inga-griskova-bulanova-kaip-prakalbinti-smegenis>> (žiūrėta 2021-09-29).

the image of the human head
with an electrode cap appeared in

Musko eksperimentą, kai į kaulės smegenis buvo integruota „Neuralink“ schema, tiesiogiai renkami duomenys iš smegenų, daugelis prakalbo apie tą nenumaldomai artėjančią technologijų ir kūno simbiozę. Šios siekiamos simbiozės tikslai, žinoma, yra naudingi, bet atveria neįtikėtinai plačias galimybes manipuliacijai. Visai neseniai pasirodė plačiajai auditorijai skirtas dokumentinis filmas „Social dilemma“ apie socialinių tinklų ir algoritmų poveikį dabarčiai. Ir tas poveikis jau nekontroliuojamas: net algoritmų kūrėjai, geriausi inžinieriai, kurie juos prižiūri ir su jais nuolat dirba, iki galo nesupranta, kaip jie veikia ir kokį poveikį daro, tad iš tiesų jau kalbame ne apie netolimą ateitį, bet apie dabartį.

Dalyvaujant neurotechnologijų seminare, kuris dėl pandemijos vyko ne gyvai, bet „Zoom“ platformoje, teko pamatyti, kad tarp kilnių norų panaudoti naujas technologijas medicinoje, moksliniuose tyrimuose, atsiranda idėjų ir krypčių, kurios išsyk jau tame seminare šias temas perkelia į rinkodaros ir reklamos sferą. Labiausiai mane sukrėtė startuolis (angl. *startup*), kurio idėja – sukurti technologiją nuotoliniam ugdymui mokyklose. Technologijos esmė – stebėti, kaip ir kiek mokiniai įsijaučia į tam tikrą informaciją. Jeigu trumpai, tai mokiniai per virtualias nuotolineles pamokas (vykstančias, pvz., „Zoom“) turėtų sėdėti su EEG skeneriais, kurie sektų jų smegenų bangas, pagal kurias mokytojai nuspręstų, kaip mokiniai supranta jiems sakomą informaciją, kiek į ją įsigilina. Jei įsigilina mažiau, kambaryje įsižiebia vienokia spalva, jei supranta geriau – įsižiebia kitokia. Mokytojas, matydamas šią informaciją, gali ieškoti kokių nors kitokių, įtikinamesnių mokymo būdų ar kitaip planuoti ugdymo procesus. Taigi, nebeužtenka parodyti savo aplinką 360 laipsnių kampų: reikia parodyti ir savo intymią susikaupimo būseną. Visa tai priminė sceną iš „Blade Runner 2049“, kai pagrindinis filmo herojus androidas, skenuojant jo būseną, kartoją tekstą iš Vladimiro Nabokovo romano *Blyški ugnis*. Kyla klausimas: o kokie EEG duomenys ir kokie parametrai rodo, ar žmogus atsipalaidavęs, ar streso būsenoje, ar susikonscentravęs? Nuo ko atsispiria tokių programų ir algoritmų kūrėjai? Čia irgi daug erdvės manipuliacijai.

Kuriant masinio naudojimo EEG aparatus, buvo ieškoma sprendimų, kaip nustatyti ir įregistruoti meditacijos būsenas visais lygiais. Tam buvo kviečiami labiausiai Vakarų pasaulyje patyrę ir išgarsėję tibetiečių vienuoliai. Juokinga, kad „išgarsėję Vakarų pasaulyje“. Buvo atliekami ilgalaikiai tyrimai, skirtingų meditacijos stilių bandymai ir nustatoma kažkokia viena siekiama meditacijos būseną. Dar įdomu, kad konkuruojančių EEG įrenginių gamintojai pasirinko skirtingų mokyklų vienuolius ir

mokyklas. Algoritmo autoriai savaip interpretuoja tuos skirtingus duomenis, bet bando pateikti kaip universalų raktą, savotišką visraktį. Dabar štai kiekvienais metais vyksta meditacijos čempionatai, kurių dalyviai bando kuo ilgiau išbūti meditacijos būsenos pike, o tuos pikus ir stebi su EEG skeneriais. Dar prieš kelis metus absurdiškai atrodžiusi situacija iš Viktoro Pelevino *Slaptosios Fudži kalno perspektyvos* knygos – kai jaunuolis sukuria startuolį, kurio esmė yra parduoti giliausias tibetiečių vienuolių meditacijos patirtis turtingiems klientams, kurie, nusipirkę tokią patirtį, gali būti sujungti su vienuoliu ir pajauti tai, ką jaučia jis, – jau neatrodo taip nerealistiškai ir juokingai. Didžiuliai pinigai iškeičiami į patirtį, kurią pasiekti trunka dešimtmečius. Pelevino romane ši patirtis parodoma kaip brangiausias elitinis, naujos rūšies narkotikas.

Vieną dieną, testuodamas savo turimą EEG įrangą, išsigandau, pamatęs rezultatus – tam tikram grafiko taške buvo smarkus pakilimas. Paieškojęs informacijos apie smegenų bangų dažnio neįprastą šuolį, sunerimau, nes toks pakilimas gali liudyti apie artėjantį epilepsijos priepuolį, insultą ar dar kokį nors sutrikimą. Įsižiūrėjęs į duomenis supratau, kad tas pikas kažkur ties 50hz riba. Ieškant informacijos būtent apie 50hz ribą, supratau, kad tai gana dažna paieška ir situacija. Pasirodo, šalia esantys elektros įrenginiai irgi spinduliuoja šiuo dažniu ir net pačiame įrenginyje būtina nurodyti lokaciją, nes Europoje elektros įrenginių spinduliavimas yra apie 50hz, o Šiaurės Amerikoje 60hz. Tam tikrą elektromagnetinės kaitos poveikį gali sukelti ir dienos šviesa, kramtymas, kalbėjimas ir t. t. Tad labai svarbu įvertinti visus trukdžius, potencialiai galinčius iškreipti duomenis.

Taigi, apibendrinant, mano meninis tyrimas susitelkė ties EEG skenerio galimybėmis fiksuojant ir analizuojant, kaip ėjimas tam tikromis suplanuotomis ir surežisuotomis sąlygomis veikia mūsų savijautą bei emocijas. Tad kokios tos svarbiausios man rūpimos sąlygos? Tai yra:

- paros metas;
- lokacija;
- antriniai objektai – nešuliai.

Apie visus juos šiame tekste šiek tiek ir užsimenu.

The walk takes place at the junction of the Jeruzale and Verkiiai districts.

Paros metas

Ėjimų serija „Calvaria“ visada vyksta maždaug tarp 23 ir 02 valandos (jei sutinka visi dalyviai, įmanomas ir ilgesnis variantas: iki saulėtekio). Taip yra todėl, kad šioje ėjimų serijoje svarbūs ir žmogaus cirkadiniai ritmai, kitaip tariant, organizmo funkcijų svyravimai, kurie dėsningai kartojasi per parą. Amerikiečių mokslininkai Jeffrey C. Hall, Michael Rosbash ir Michael W. Young, tyrinėję žmogaus cirkadinius bioritmus ir už tai gavę fiziologijos ir medicinos Nobelio premiją, įrodė, kad pats sveikiausias užmigimo laikas, atitinkantis žmogaus bioritmus, yra 21–23 val. Maždaug nuo šių valandų iki 01 val. nakties miego metu kankorėžinė liauka gamina melatoniną, kuris yra itin svarbus geram miegui bei psichologinei ir emocinei savijautai. Taip pat visi turbūt gerai žinome, kad melatonino gamybą lėtina mėlyna šviesa. Melatonino gamyba taip pat ypač svarbi vaikų vystymuisi ir augimui, tad šiuo metu turbūt didžioji dalis tėvų aklinai dangsto vaikų kambarius neperšviečiamomis užuolaidomis, kad šie kuo kokybiškiau išsimiegotų. Mąstant apie šiuos dalykus, man buvo ypač svarbu, kad ėjimų serija „Calvaria“ vyktų tamsiu paros metu, kai beveik nelieta šviesų triukšmo ir įsijungia kitas paros režimas.

Mėlynos šviesos elementas man irgi yra labai įdomus dėl šio skyriaus pradžioje jau minėtų įrenginių apsuptyties bei jų įtakos. Nedingstantį blyksėjimą galite pamatyti ir mano filme. Filmo veikėjos pakaušyje nuolat blyksinti pulsuojanči EEG įrenginio šviesa tarsi skverbiasi iš jos organizmo, suauga su kūnu ir galbūt komunikuoja arba suteikia kokią nors informaciją. Mėlyna šviesa organizmui turi ypatingą poveikį. Mėlynos šviesos bangos ilgai yra naudingi šviesiu paros metu, nes padidina dėmesį, reakcijos laiką, netgi randasi tyrimų, kad pagerina nuotaiką, bet labiausiai iš visų šviesų – trikdo naktį. Daugėjant elektronikos su ekranais ir energiją taupančio apšvietimo variantų mėlyna šviesa vis labiau skverbiasi į mūsų įpročius ir elgseną.

Lokacija

Ėjimas vyksta Jeruzalės ir Verkių mikrorajonų sandūroje. Netoli yra ir vadinamasis Vilniaus Verkių Kalvarijų plotas, kuris užima apie 140 hektarų. Pietinėje dalyje prasideda ties Žirmūnais, rytinėje pusėje ribojasi su Neries upe, vakarinėje – palei Kalvarijų gatvę, šiaurinėje dalyje siekia Jeruzalės mikrorajoną. Tačiau *Calvaria* ėjimas nevyksta vien tik piligrimų pamėgtu Kalvarijų kryžiaus taku. Jis vyksta kiek

atokiau, bet, žinoma, netoli. Ši vieta man buvo svarbi jau tuo metu kai organizavau ankstesniąją ėjimų seriją „Neutrino pienas“ pietinėje Vilniaus dalyje. Priminsiu, kad tai buvo tokios vietos ir erdvės, kurios einantiesiems kelia galbūt pačias nejaukiausias emocijas, lyginau pietinę Vilniaus dalį su pilvu, žarnynu. Iš karto mažčiau ir apie tai, o kas yra priešingoje Vilniaus pusėje, o ten – Verkiai su Kalvarija. *Calvaria* – galvos skliautas, o ir erdviškai, emociškai vaikstant čia jautiesi ypač ramiai ir saugiai. Iš esmės, mąstant apie priešingą „Neutrino pienui“ scenarijų, ir pradėjo atsirasti ir formuotis ėjimų seriją „Calvaria“, bei paruošiamasis naktinis pasivaikščiojimas „Galvos skliautas“, įgyvendintas ŠMC vykusios parodos „Galva su daug minčių“ rėmuose.

Verkių teritorija rašytiniuose šaltiniuose ir mitologijoje sutinkama jau gana seniai. Iki Lietuvos krikšto čia buvo pagonių šventvietės. Egzistuoja legenda, kad čia našliu likęs Krivis susilaukė nesantuokinio sūnaus ir žinodamas, kad už tai gali būti nubaustas, palaukė kol čia medžios kunigaikštis, įkėlė savo sūnų į erelio lizdą ir pasakė kunigaikščiui, kad tai dievų duotas kūdikis ir pamaina jam.

Calvaria laikiklis (202?)

Ateityje planuoju, kad ėjimų seriją „Calvaria“ lydės savotiškas objektas-laikiklis, kurio įsitvers einantieji. Savo forma jis primins tarsi neuroną, koralą, grybo hifus, elnio ragus arba medžio šaką. Jis turės specialias įsitvėrimui reikalingas atšakas, kuriose bus implantuoti įvairūs žmogaus kūno duomenis fiksuojantys davikliai, skeneriai – pulso matuoklis, deguonies kiekio kraujyje matuoklis ir t. t.

Grybai buvo ypač reikšmingi išeinant iš vandens, nes daugybę augalų buvo prisitaikę ne prie oro, o prie vandens sąlygų, tad jų įsitvirtinimo galimybės žemės paviršiuje be grybų pagalbos buvo visai minimalios. Mokslininkai Katie Field iš „Centre for Plant Sciences“, Sarah Batterman iš „School of Geography“ ir Benjaminas Millsas iš „School of Earth and Environment“ teigia, kad grybai turėjo lemiamos reikšmės sukuriant kvėpuojančią atmosferą Žemėje, taip pat ir kuriant maistines medžiagas. Tyrėjai atliko eksperimentus, kuriuose augalai ir grybai auginami atmosferose, primenančiose priešistorinę žemę, ir įtraukdami jų rezultatus į kompiuterinius modelius, parodė, kad grybai buvo būtini kuriant atmosferą, kurioje gausu deguonies. Grybai atliko lemiamą vaidmenį pernešant fosforą iš uolienų ir perduodant jį augalams fotosintezai. Daugelis šiuolaikinių augalų jiems reikalingas maistines

medžiagas gali siurbti tiesiai iš dirvožemio per šaknis. Bet ankstyviausios augalų gyvenimo formos susidūrė su visiškai kitokiu klimatu, neturėjo šaknų ir nebuvo kraujagyslinės: tai reiškia, negalėjo išlaikyti vandens. Dirvos užuomazgos, su kuriomis jie susidūrė, buvo mineralinis produktas, neturintis organinių medžiagų, todėl augalų santykiai su grybais buvo ypač svarbūs. Grybai gali išgauti mineralus iš uolienu, kuriose jie auga, vadinamu „biologiniu oro poveikiu“. Grybai išskiria organines rūgštis, kurios padeda ištirpdyti uolienas ir mineralinius grūdus, kurie ten auga. Išgaudami šiuos mineralus ir perkeldami juos į augalą, kad palengvintų augalų augimą, mainais grybai gauna anglies junginius, kuriuos gamina augalai, fotosintezuodami anglies dioksidą iš atmosferos.

Savo ateityje kuriamą įsivaizduojamą objektą regiu panašų į neurono, šaknies, micelio, koralo ar virvės formą, o jį laikančius žmones – į vandens augalus, kurie plaukia žemės paviršiumi, prisilaikydami prie objekto. Objektas įgautų ir apjungėjų vaidmenį, – ne veltui ėjimas vyksta religine energija įkrautoje vietoje (lot. *religio* – žmonių surišimas). Šiuo atveju ėjimo situacija – su bandymu sinchronizuotis nešant objektą – surištų einančiuosius. Driftnimas (plaukimas) naktį su visa technologija ir suartintų, ir tuo pačiu paverstų mus šaknimi arba tinklu. Objektas galėtų būti pagamintas iš silikono, kuris yra plačiai paplitęs erotinių prekių industrijoje. Tokia medžiaga suteiktų objektui intymumo bei taktiliškumo, o tuo pačiu šiek tiek devaluotų sakralumą ir kančios leitmotyvą. Bandydamas nuskaityti smegenis, naudoju EEG skenerį, tad ir kurdamas laikiklį norėčiau naudoti kokį nors būseną nuskaitytą įrenginį, pavyzdžiui, laikrodžius, kurie nuskaitytą pulsą, deguonies kiekį kraujyje, arba tebekuriamas metavisatai (angl. *metaverse*) skirtas pirštines, kurias užsidėjęs galėtų nuskaityti pirštų ir rankų judesius.

Lašalai. *Balstogės Rasų Drujos*

Visada visuose savo su ėjimu susijusiuose kūriniuose atkreipdavau dėmesį į tos vietos garsyną. Kaip jis mane veikia? Kaip prisideda prie tos vietos įsivaizdavimo? Ką gali apie ją pasakyti? Bet paprastai tam neskirdavau pakankamo dėmesio. Tiesa, garso pasivaikščiavimai (angl. *soundwalk*) man visada turėjo įtakos. Kalbant apie lietuviškus garsinius (audio) pasivaikščiavimus ir vietas, galima būtų paminėti Tautvydo Bajarkevičiaus 2011 m. sukurtą garso takelį „Alėjų alėja“. Tai Kauno Laisvės alėjai dedikuotas audiopasivaikščiavimas. Jis sukurtas panaudojant ir interpretuojant aplinkos įrašus iš įvairių pasaulio vietų. „Besivaikščiotojai viena konkrečia erdve, turinčia savąjį garsinį peizažą, tuo pačiu metu persikelia ir į kitas erdves, garsynus, prisiminimus ir patirtis. Nors visa kas čia kur kas labiau hipnotiška ir sapniška, nei kasdieniška, toks *audio-kinas* ne tik nardina į vienoje alėjoje ištytą daugelio erdvių ir momentų perspektyvą, bet ir kviečia atsimerkti magiškajam „čia ir dabar“ realizmui, kur kiekvienas žingsnis yra galimybė. Kita vertus, garso takelis yra ne vien dokumentiškų garso įrašų rinkinys, bet ir muzikalus, hipnotiškas nuotaikų peizažas. *Creative Commons* autorių teisių pagrindu garso takeliui naudojami garso įrašai iš internetinių archyvų „Sound Transit“ bei „radio aporee“. Šie archyvai įgalina garsines keliones po visą pasaulį. Per Laisvės alėją į Antverpeną, Huelvą, Cape Towną, Pragę, Rygą, Amsterdamą, Stokholmą, Bangkoką, Niujorką, Katmandu, Wuhanį, Sanaą, Vatikaną.“⁵⁸ Garsiniuose pasivaikščiavimuose heterotopiškumas ir heterochroniškumas atsiranda labai dažnai, minėtuoju Bajarkevičiaus atveju heterotopinė jausena (jeigu galima taip išsireikšti) tave pagauna einant pačia Laisvės alėja ir klausantis vietai pritaikyto garso takelio, kuris susijungia su esamais vietos garsais ir tave perkelia į dar kitas vietas – realias arba įsivaizduojamas. Kitas man įdomus kūrėjas, dirbantis su aplinkos įrašais, yra Audrius Šimkūnas. Jo tyrinėjimų sritis – aplinkos garsai bei jų įrašai, kuriuos Audrius renka klajodamas po įvairiausias vietas; pasitelkdamas kontaktinius mikrofonus, jis fiksuoja ir įrašo negirdimus įvairių aplinkoje esančių objektų garsus. Įdomu, kad Audriaus kūryboje ėjimas ir judėjimas egzistuoja kaip labai svarbus elementas, bet jis yra visai neakcentuotas ir nepastebimas.

⁵⁸ Tautvydas Bajarkevičius, „Audio-pasivaikščiavimas Laisvės alėja besiklausant garso takelio 'Alėjų alėja'“. Prieiga: <<https://audio-z-blog.livejournal.com/8797.html>> (žiūrėta 2021-09-29).

Kurdamas garso kūrinį „Balstogės Rasų Drujos“ atsimenu ir dalyvavimą Mariellės Vitureau inicijuotame garsiniame pasivaikščiojime Rasų kolonijos ir Markučių teritorijoms. Jis buvo sukurtas Kirtimų kultūros centro inicijuoto projekto „Sonic Vilnius“ metu. Pats takelio įrašymas vyko taip : buvo pakviesta grupė dalyvių, kurie, eidami tam tikru suplanuotu maršrutu, turėjo įrašinėti aplinkos garsus. Vėliau Mariellė tuos aplinkos garsus sudėjo į vieną kompoziciją, tapusią savotišku šios teritorijos garso archyvu, garsynu, kurį prisiminiau, kai pradėjau daryti savo aplinkos garso įrašų seriją iš Rasų kolonijos teritorijos. Tai garsiškai ir geografiškai yra labai įdomi vieta – trikampis, kurio kraštinės sukuria skirtingų transporto priemonių takai – lėktuvų, traukinių ir autotransporto. Tad vaikščiodamas aplink šią teritoriją nuolat patiri ir girdi užimą, triukšmą. Pačio kvartalo viduje tie garsai tarsi susijungia ir pradingsta, susidaro savotiškas garsų vakuumas. Pabandžiau visą mėnesį beveik kasdien eiti aplink šią Rasų koloniją ir įrašyti aplinkos garsus. Mano atveju nebuvo kitų dalyvių ir įrašinėtojų – vaikščiojau su garso įrašytuvu vienas, tačiau tų ėjimų kiekis sluoksniuodavo garsų kolekciją laike.

Aplinkos garsų įrašyme (angl. *Field recording*) man patinka ne tik kalbant apie Tautvydo Bajarkevičiaus kūrinį paminėtas heterotopiškumas ir heterochroniškumas ar nuotaikų peizažas, bet ir dokumentiškumas, tiksliau hiperdokumentiškumas. Nes šiaip eidamas ir įdėmiai klausydamas, vis tiek neišgirsi tiek, kiek išgirsta garso įrašytuvas. O ir šiaip, vėliau klausydamas garso įrašą neturi jį lydinčio vaizdo, tad ir atsiranda tasai garso hiperdokumentiškumas. Tam tikras vienu įėjimų eliminavimas, kad ryškiau veiktų kitos, man visada buvo svarbus, tai liudija ankstesni kūriniai: „Tylėjimai“, „Neutrino pienas“, „Calvaria“. Jolanta Marcišauskytė-Jurašienė, rašydama apie savo patirtį ėjimų serijos „Tylėjimai“ metu, sako: „Einant laikas tampa erdvės matavimo vienetu, nes „Tylėjimas“ trunka tiek, kiek užtrunka saulė nuo patekėjimo iki laidos. Taip pat erdvės matavimui svarbus kūnas, kuris nubrėžia žemėlapi. Išorinė aplinka tebeskaiciuoja laiką įprastu būdu, o dalyvių erdvėlaikis klostosi paraleliai, savarankiškai. Grupės užsidarymas tylėjimo skafandre sukuria pojūtį, jog lyg nebepriklausai šiam pasauliui, esi iš kažkur kitur. Jis stiprėja kaskart, kai suvokiama, jog esama nematytoje vietoje, kuri neiššaukia jokių prisiminimų, nesuriša jokiais prasminiais ryšiais. Einant neįprasta trajektorija, pjaunant nepasiruošusį miestą, net pažįstamos, patirtos vietos atrodo tarsi vaidinančios pačios save, netikros, keistos, iliuzinės. O pats miestas atrodo neįprastai gyvas, peizažas, sociokultūrinė aplinka kinta kas pusvalandį. (Daugelis dalyvių išskyrė nesaugumo jausmą, atsirandantį tolstant nuo centro, įsibrovėliškumą.) Kiek teko patirti pačiai,

šioje nuotaikoje plyšj atveria bet koks netyčia ištartas žodis – kiekvienoje kelionėje jų buvo bent po keletą, išsprūdusių išgąščio, susijaudinimo, atsipalaidavimo akimirkomis. Tada itin ryškiai pajaučiamas tylos vaidmuo.⁵⁹ Čia galima ir vėl grįžti prie klausimo, kurį sau uždaviau dar pačioje doktorantūros studijų pradžioje – kaip savo sukurtos sąlygos pakeičia aplinkos matymą? Šiuo atveju, kalbant apie „Baltogės Rasų Drujos“ kūrinio atvejį, – kaip garso įrašymo ir vėliau sukurto garso takelio klausymo patirtis gali padėti patirti tą vietą, kurioje vaikštau beveik kasdien 8 metus, kitaip? Su šiuo klausimu pradedu dvidešimties kartų kelionę minėtuojau Rasų kolonijos trikampiu. Kūrinyje sluoksniuojau ir dėliojau tų ėjimų metu pagautus garsų fragmentus. Stengiuosi nenaudoti jokių garso manipuliacijos įrankių ir siekiu, kad kūrinyje išliktų dokumentiškumo įspūdis. Garsų, esančių takelyje, eiliškumas ir vieta visiškai atitinka realią vietą, kurioje jie buvo užfiksuoti. Keičiasi tik skirtingi skirtingų ėjimų paros laikai, vieni įrašyti ryte, kiti vakare, dar kiti naktį. Iš 7 val. trukmės garso įrašų medžiagos atrinkau, mano nuomone, įdomiausius fragmentus. Bandžiau įsiklausyti ir prakalbinti šią vietą, bet taip pat palikau erdvės nežinomybei ir daugiaprasmiškumui. Garso takelyje vyrauja kelios ryškiausios garsų grupės – transporto priemonių užesys, žmonių balsai, žingsniai, naujametiniai fejerverkai. Kai garsą lydintis vaizdas eliminuojamas, atsiranda erdvė vaizduotei ir skirtingų prasmų įžvelgimui. Pavyzdžiui, pažįstama menininkė vaikų klegesio ir naujametinių fejerverkų sugretinimą interpretavo ir suvokė kaip grėsmingą šūvių ar net karo garsą.

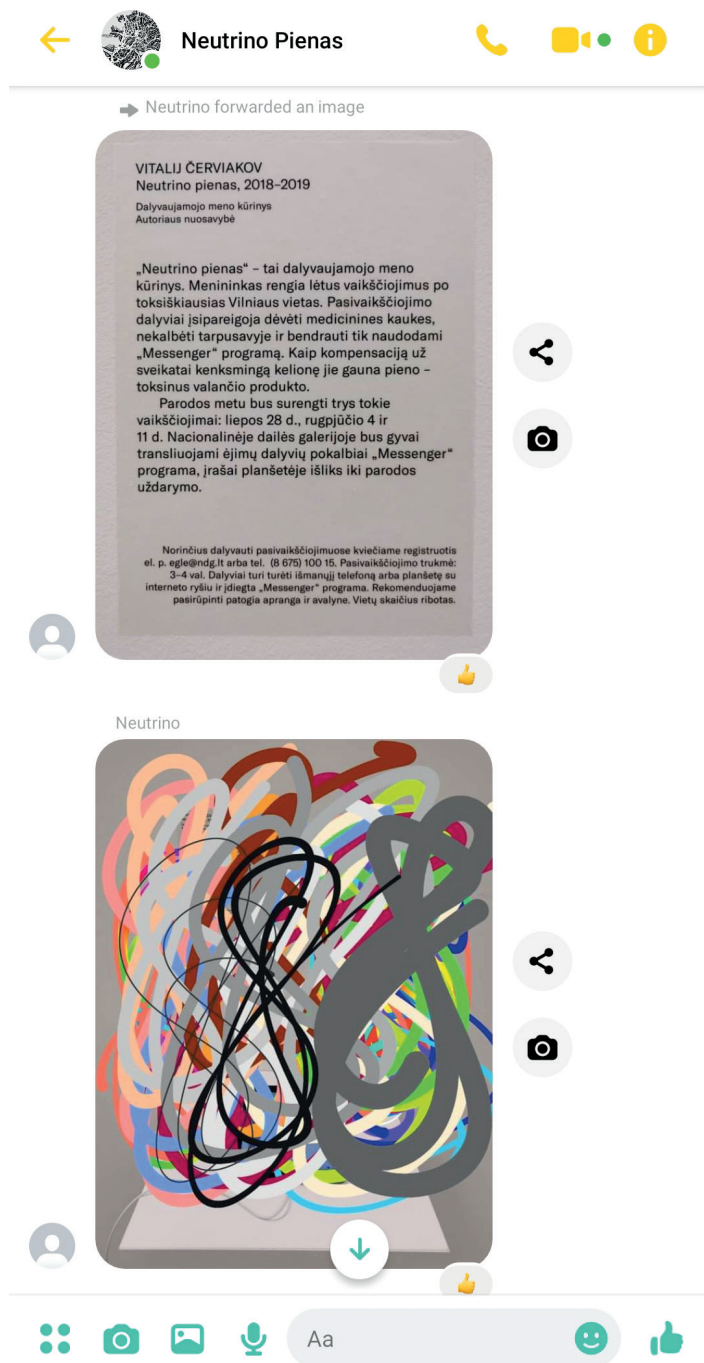
Tęsiant kalbėjimą apie aplinkos garso įrašymą ir Rasų koloniją, atsimenu paskutiniojo Lawrence'o English solo albumo „Field recordings from the zone“ kūrinį „Picnic“. Visas albumas yra įkvėptas brolių Strugackių 1972 m. romane *Piknikas šalikelėje* aprašytos „zonos“. Kai pirmą kartą išgirdau kūrinį „Picnic“, dar nežinojau apie visą albumą bei sąsajas su Strugackių romane aprašyta „zona“, bet kažkodėl pati garsinė atmosfera ir vaizduotė mano mintyse piešė Rasų kolonijos teritoriją, tiksliau tą vietą prie geležinkelio bėgių. Dar vaikystėje, kai nebuvo Drujos gatvės, man ši teritorija atrodė kaip savotiškas patekimas į zoną. Labai įdomu, kad ir dabar, o ypač praėjusiais 2020 metais, visas pasaulis yra savotiškoje zonoje, vietoje, kuri keičiasi netikėtai ir be jokio įspėjimo. Galbūt klausymas ir įsiklausymas gali tapti įrankiu, kuris padėtų labiau suprasti ir susigyventi su ta zona? Juokinga, vis kalbu apie naujus įrankius. Ėjimas kaip įrankis matuoti miesto emocijas, įsiklausymas kaip

59 Ėjimų patirčių archyvas.

įrankis susigyventi su 2020-ųjų zona. Bet taip jau yra, mes nuolat ieškome įrankių. Galbūt tasėjimas kaip pretekstas ir erdvė šiuolaikybėje jau ir tampa ne tik įrankiu, bet ir *įkoju*.

Prieš kelis metusėjau per Žaliąjį tiltą ir staiga pamačiau neįtikėtinai didelį lašalų debesį, kuris formavosi aplink tilto apšvietimo lempas. Tas debesis judėjo, keitėsi ir vis didėjo, o jį lydintis garsas buvo toks nenusakomas ir labai malonus, pilnas gyvasties. Šį reiškinį pradėjo stebėti bei fiksuoti ir daugiau praeivių, aš taip pat nepraleidau progos ir išsitraukiau kamerą bei garso įrašytuvą. Lašalai skraidžiojo kaip paklaikę, landžiojo per kūną, gerai, kad buvau su ausinėmis ir jie negalėjo įlįsti į ausis. Ilgokai stebėjau tą lašalų debesies šokį bei judėjimo trajektorijas ir mažčiau, kad kuo ilgiau žiūri – tuo labiau atrodo, kad pradedi judėti bei mažtyti drauge su tuo debesiu bei jį kontroliuoti (o gal jis kontroliuoti tave), įvyksta savotiškas kontaktas ar kontakto įspūdis. Staiga mano pamąstymus nutraukė šalia stovėjusio stebėtojo balsas: „Kaip keista, atrodo, kad gali mintimis tą debesį valdyti“, – pasakė jis. Labai nustebau, kad nepažįstamam žmogui tas vaizdas ir garsas sukėlė tokias pačias mintis.

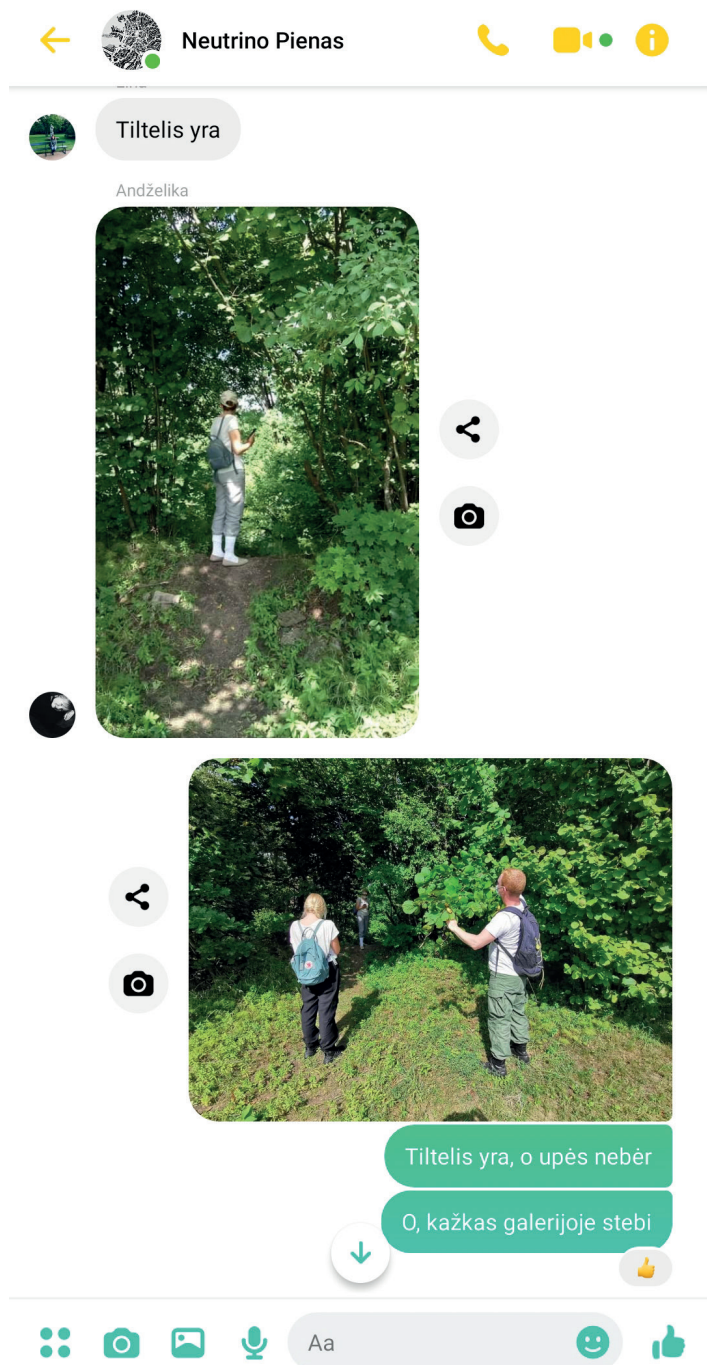

Bandykite dar kartą: pakartojimas vietoj dokumentacijos

Atsimenate, kai 90-aisiais pirmą kartą pasklido kamštelio loterijos banga? Kai po gėrimo kamštelio slėpėdavo koks nors laimėjimas, o nesėkmės atveju – žodžių junginys *bandykite dar kartą*? Tas *bandykite dar kartą* mano sąmonėje giliai įstrigęs. Turbūt to korporacijos ir siekdavo, įrašyti tą savotišką loterijos mantrą. Ir vis bandydavome dar ir dar kartą. Mums, skirtingai nei kitų šalių gyventojams, baigėsi kiek geriau. Štai Filipinuose kamštelio loterijos pareikalavo net aukų, o visos tos nesėkmingos kamštelio kampanijos reiškinyje į istoriją įsirašė kaip *Skaičių karštligė*. *Bandykite dar kartą* žymi ir šiojį tokį nusivylimą, ir siūlymą, padaršinimą nepasiduoti, – bandyti dar ir dar kartą. Žinoma, rinkodaros prasme tai labai naudinga. Kita vertus, dabar, po daugelio metų, man tas *bandykite dar kartą* igijęs dar kitą reikšmę, ne nesėkmės ar lūkesčio, o pakartojimo.

Visada turėdavau daug iššūkių, galvodamas, kaip mano kūriniai, ėjimai galėtų būti dokumentuojami. Esu pasirinkęs kelias strategijas. Visų pirma, tai dalyvių liudijimai, refleksijos, kurios yra labai įvairios, tai tekstai, komentarai, nuotraukos ar filmuota medžiaga. Antra, mano paties fiksavimai, kurie irgi gali būti įvairių formų ir medijų. Trečia, ir turbūt viena svarbiausių strategijų, yra ėjimo pakartojimas. Kai esu kviečiamas sudalyvauti kokiam nors meno renginyje, paprastai renkuosi ne rodyti kūrinio dokumentaciją videomedžiagos, nuotraukų ar instaliacijos formatu, bet pakartoti kūrinį dar kartą įpinant jau gal kiek kitas sąlygas, kurios atitinka tuometinį kontekstą. Visgi ėjimo pakartojimas man yra kitoks veiksmas nei pirminės versijos. Tai ne tiesiog dar kartą atliekamas tas pats kūrinys, kaip kad būna kartojami spektakliai, o labiau pirminių ėjimų dokumentacijos. Tik šias dokumentacijas gali ne tik pamatyti ar įsivaizduoti, bet ir patirti. Tad, galima sakyti, mano praktikoje pakartojami kūriniai turi dokumentacijai būdingų bruožų, – bent jau tokios yra mano kaip kūrėjo intencijos.

Pakartoti teko beveik visas ėjimų serijas, bet, kaip ir minėjau, paprastai stengiuosi įpinti ir kokias nors kitas aplinkybes, prisitaikyti prie kitos aplinkos ir pasikeitusių sąlygų. Pavyzdžiui, Nacionalinėje dailės galerijoje vykusioje parodoje „Saldus ateities prakaitas“ (2019) pristaciau ėjimą „Neutrino pienas“. Svarbi šio kūrinio dalis

yra ėjimo dalyvių bendravimas „Facebook“ susirašinėjimo programėlėje, galerijos lankytojai turėjo galimybę realiu laiku sekti einančiųjų ir fiziškai kūrinių patiriančių dalyvių įspūdžius, kuriuos šie kėlė į chatą. Įdomu, kad šio kūrinio atveju pasireiškė ne tik pakartojimas, bet ir kitos dvi dokumentavimo strategijos – mano ir kitų einančiųjų fiksavimai (fotografavimas, filmavimas, teksto rašymas, garso įrašinėjimas) bei dalyvių liudijimai. Apie dalyvių liudijimų svarbą rašiau ir tam skyriau visą esė, pavadinimu „Liudijant Neutrino pieną“, kurioje rašiau apie tai, kaip liudijimuose, refleksijose ir atmintyje egzistuoja kūriniai. Tačiau čia norėčiau papildyti anksčiau pastebėjimus naujomis įžvalgomis apie tai, kad liudijimai yra ne tik kūriniai, bet ir jų dokumentacijos. Minėtoje esė esu įterpęs vienos iš ėjimo „Neutrino pienas“ dalyvės Andželikos Aleksandravičiūtės refleksijas. Ši dalyvė po metų dar kartą dalyvavo „Neutrino pieno“ ėjime, tik jau kiek kitomis aplinkybėmis, Nacionalinėje dailės galerijoje vykusioje parodoje „Saldus ateities prakaitas“. Įdomu, kad šiuo atveju buvo pakartojamas ne tik kūrinys, bet ir dalyvės įspūdis, refleksija, tad šioje esė vėl norėčiau įterpti jos refleksijas ir pastebėjimus iš pakartoto kūrinio „Neutrino pienas“:

Laikas ir distancija ardo prisiminimus, todėl šis bandymas iš laiko distancijos prisiminti ėjimo „Neutrino pienas“ įspūdžius bus emocinis, dėlįojant labiausiai (pa)sąmonėje švystelėjusių prisiminimų ir jų sukeltų pajautų nuotrupas, galbūt tam tikri punktyrai – ėjimo linijos, atkarpos, brėžiančios trapią atsiminimų giją – lyg voratinklio irų ir veik neapčiuopiamą rūkšnių, galbūt atvesiančių į aiškesnę individualios atminties / patirties bendrumo lauką. Ėjimu (vaizdais, potyriais) kuriamą pasakojimą prisimenu nuosekliai, lyg ramių upės tėkmę, kuri iš pašalės pritraukia kitų upių sroveles ir mano vaizduotės žemėlapyje išsiplečia kaip koks gigantiškas upės medis – su storu kamieniu, šakom, atšakom, šakelėmis, lapeliais, t. y. ėjimo trajektoriją (kamieną, nuolat lydinčius pagrindinius įspūdžius, įsisąmoninimus) iš visų pusių papildo emocijos, atradimai, potyriai, be kurių nebūtų įmanoma gyvybė, upės tėkmė, medžio augimas.

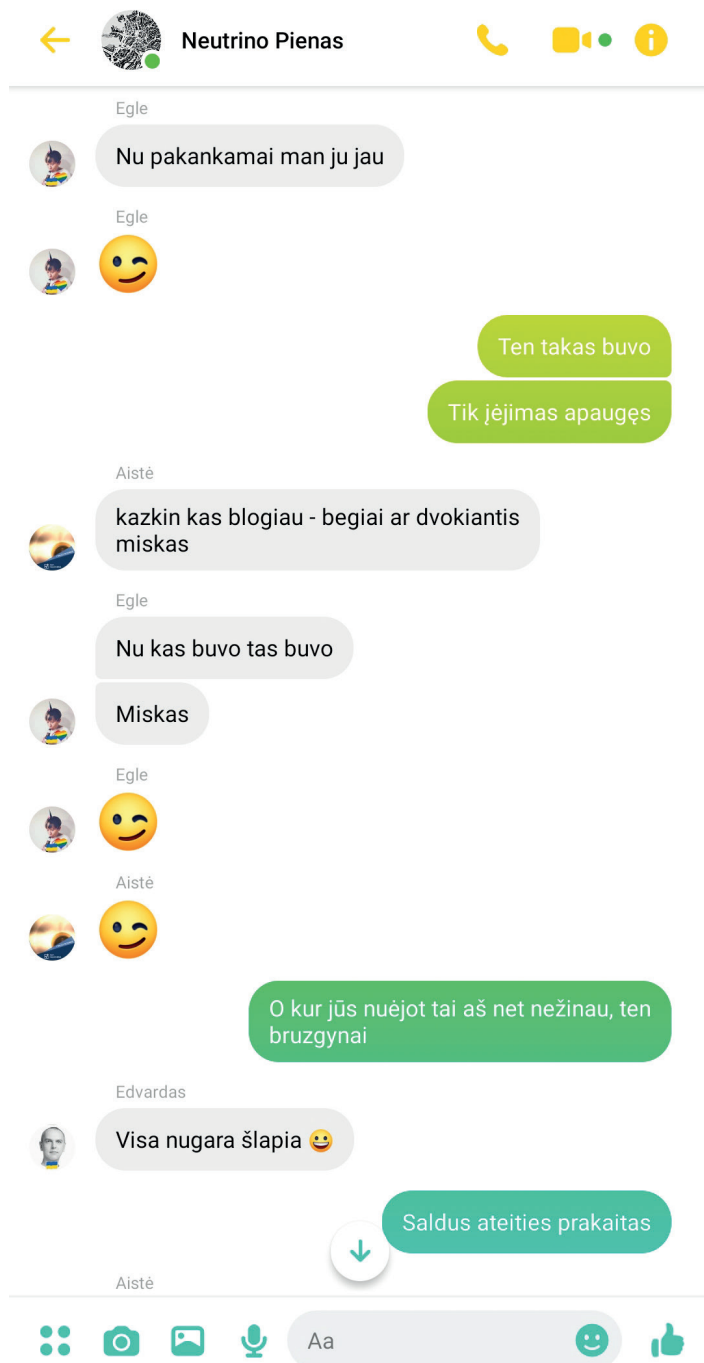
Oficialus dalyvių susitikimas NDG, sniegiškai baltoje aplinkoje guli planšetė, turėsimi gyvai transliuoti ėjimo įspūdžius (asmeninius liudijimus – nuotraukas, vaizdo ir garso įrašus, įspūdžius, dialogus) galerijos lankytojams. Jie taip pat įgalinti būti ne tik stebėtojai, bet ir dalyviai – rašyti „Messenger“ programėlėje, reaguoti į tai, kas vyksta. Viena, kai ėjimą jauti kaip suasmenintą procesą arba daliniesi savo jausmais su šalia esančiais,

ir visai kas kita, kai jauti nežinomumą iš „anapus“, nežinai, kas tuo metu stebi įsitaisęs baltai sterilioje galerijos aplinkoje, ir šis pašalinės akies jausmas trikdė. Nors, kaip paaiškėjo vėliau, kažkokio stebėtojo jausmas labai greitai išnyko.

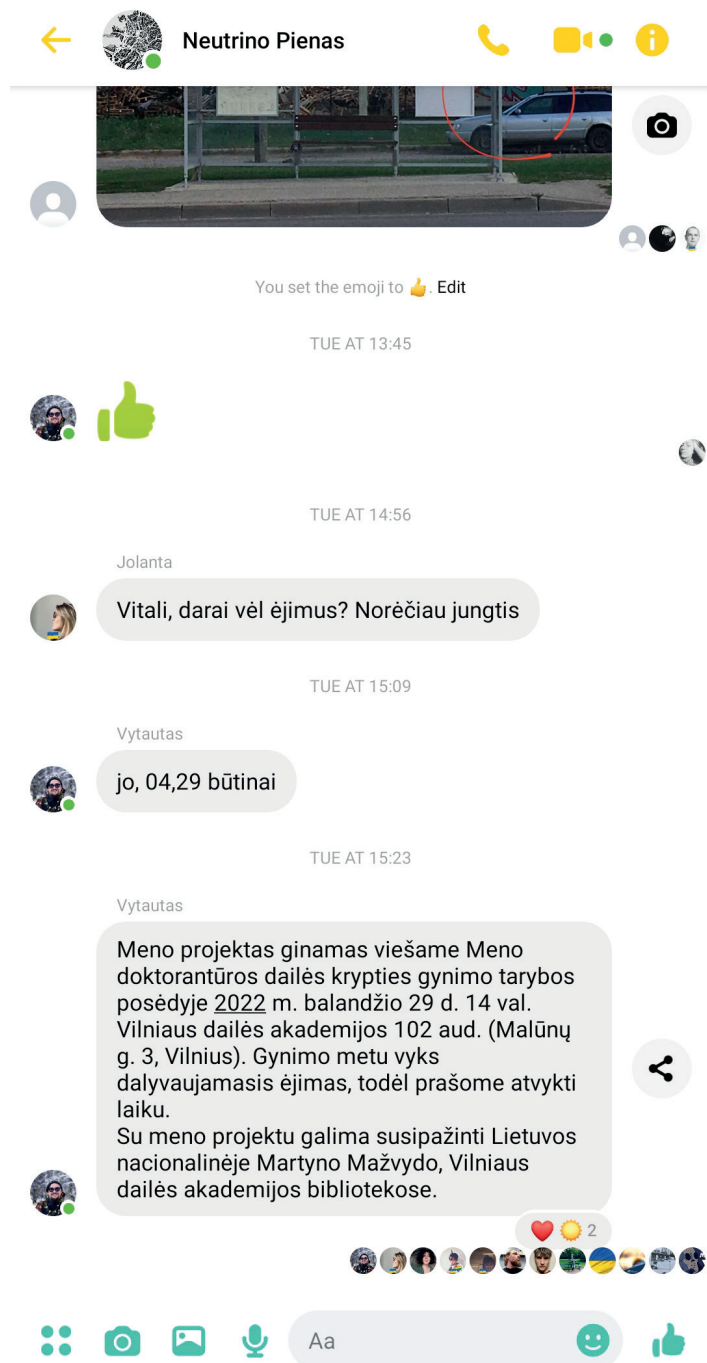
Karšta liepos diena, ir saldus ateities prakaitas sudrėkino kūną gan greit, juolab kadėjimas turėjo dar vieną sąlygą – dėvėti medicinines kaukes (iš šiandienos patirties atrodo naivoka, visiėjimo dalyviai ne tik nesąmoningai susiderino rūbais, bet ir neteisingu kaukių dėvėjimu, vis tiek smagu jaustis apsaugotam, kentėti karštį, jaustis lyg pomidoras šiltnamy, bet tikėti neteisingai dėvimos kaukės galia, tada dar turėjusia ne tik saugoti nuo dulkių ir pan., bet ir galėjusia sukurti distanciją tarp tavęs ir nepažįstamų praeivių, kurių galvose matant mus, spėjau, dėjosi nepaaiškinami dalykai, todėl mūsų ir praeivių komunikacija pusėtina – pasikeisti praplaukiančiais vienas kito vaizdiniais: tu išsineši su savimi atmintyje jų klausiantį ir besistebintį (baimingą) žvilgsnį, o ką išsinešė jie? Mane visuomet pagauna šis įdomus žmonių sąveikos momentas, nors jis tėra akimirka, kai žmonės prasilenkia erdvėje, tačiau neiškomunikuotas klausimas lieka – ilgesniam ar trumpesniam laikui. Toks patyrimas verčia mąstyti apie žmonių santykius, kiek daug kartų per dieną kažką pagalvoji, palydi žvilgsniu ir to neišreiški, „pasigimini“ save tenkinančius hipotetinius atsakymus, maitinti savo pasaulio suvokimą nepanirant į kito žmogaus patirtį, o dažniausiai net nereflektuojant, jog tai darai. Klausukai pakimba... kartais ir tarp artimiausių žmonių.

Iš sterilių NDG sienų – tiesiai į žalumą, aplankiusi emocija liudijo, kad lydės grožis, bet pirma, su kuo susidūriau – iš lizdo iškritęs paukščiukas. Ne, pirma matėme (o gal girdėjome) žaidžiančių vaikų balsus... Visgi, mano pirmas ir tikras atsiminimas – liepos mėnesio žaluma ir iš lizdo iškritęs paukščiukas, kažkodėl buvau įsitikinusi, jog jis miręs, atsimečiau, kaip greitai ėmė plakti širdis, ir viskas. Šis vaizdas įsimelkė į mane ir paveikė tiek, jog šis nepaaiškinamos panikos ir beviltiškumo jausmas lydėjo dar kurį laiką ir greičiausiai buvo priežastis to, jog vėliau matyti vaizdai kėlė nevilties jausmą, nors mintimis pabėgdavau ir koncentravau į grybukus, gėlytes. Kažkaip staiga atsidūrėme sugriautų, nebegyvu, apleistų pastatų vietoje, miręs (t. y. iškritęs) paukštukas, keli gyviėjimo dalyviai tarp mirusių pastatų kėlė jausmą, jog esi liudininkas nebesančio gyvenimo (nors man atrodo, kad matėm / girdėjom keletą gyvų žmonių, bet nesu tuo tikra), mane tiesiog įtraukė slogi nuotaika ir atrodė, kad išėjau į kažkokią nežinia kur esančią vietą, kurioje tiesiog patiriu siaubą ir tuštumą, paniką, neišvengiamumą, bet ir smalsumą. Galėčiau šį jausmą apibūdinti mėlyna spalva, smalsumas – tai kelios bet kaip sumėtytos lentos, ir visas fonas, įskaitant lentas, yra pilkšvai mėlynos spalvos,

vienos, vienodos spalvos (mano mėgstamos spalvos variantas). Įeini į mišką – gyvybės erdvę, susiduri su mirtimi, ten, žinoma, turbūt čiulbėjo kokie nors paukšteliai, bet mano atmintyje – tylu. Gal ji tiesiog įsismelkė į mane iš to mirties potyrio. Nepaisant to, kad su dalyviais bendravome susirašinėdami, dalinomės savo potyriais, išvalgomis, mano atmintyje – tylu. Pradžia mane prarijo. Apmirę pastatai, pakeliui besimėtantys žmonių rūbai. Siaubas. Lavoninė. Nors kažkur kitapus kelio – naujų namų statybos (?), kontrastai, kelias, eiti, bet kur, kiek tęsis šis jausmas, o kas toliau, tame kelyje, kur einame? Ar ten taip pat? Kiek tokioėjimo? Tokio jausmo? Kiek jis tęsis? Išgirstos sirenos išvaduoja iš keistos būsenos, panirimo į ją, girdi ošiant miesto jūrą (mašinas), pastebi, kad tavęs bijo (?) žmonės, norisi nusiimti kaukę. Lėtas judėjimas miško samanomis po kojomis traškinant sausas šakas nuolat „ginčijasi“ su mašinų garsais kažkur anapus, periodiškai ne savo noro pastangomis randami šių laikų „kultūros reliktai“ – šiukšlės – susigyvena su samanomis, medžiais, akmenimis, o tiksliau – atvirkščiai, galbūt tai samanos, akmenys ir gėlės susigyvena su rūbų, plastikinių butelių, padangų, surūdijusių skardinių, prezervatyvų likučiais, galbūt naktimis, kai matos blankios žvaigždės, samanos tyliai šnabžda egzistencinius škėmiškos poezijos klausimus?.. O šios įsiamaninusios miško medūzos beigi gelžgyvatės, atrodo, visai neblogai čia jaučiasi. Įdomu, kaip šie daiktai ateina ir susigyvena su miško aplinka, – taip ir atsiranda nauji hibridiniai, neegzistuojantys žodžiai, apibūdinantys šiuos „gyventojus“, žodžiai gimsta spontaniškai. Aplinka šokiruoja, todėl pastebiu, jog nenoriu kalbėtis (susirašinėti, komunikuoti). Ir visgi yra vienas dalykas, apie kurį galvoji nuolat – erkės. Žmonės po kaukėmis lyg miško žolė po plastikiniais maišeliais, plastikiniai maišeliai lyg įsisiurbusios encefalinės miško kūno erkės.

Išėjus iš miško, pasitinka greitkelis, užsės, saulės kaitra, kelio ženklai... Jaukiausia vieta pakeliui, po klevu, atokaita, saugumas. Vaikystėje turėjau mėgstamą klevą, šio medžio „apgaukimas“ ramina... mašinos, ženklai, kamščiai vargina. Nuolat lydi kontrasto pojūtis, nuolat koncentruojusi į gamtos atgaivą... Užėjimas į parduotuvę Liepkaalnyje... rėkiančios įvairiausių „akcijų“ spalvos vargina, nuolat pagauna judesio, chaoso įspūdį, jautiesi visko perkrautas, bet negalintis atsikratyti (dabar, iš laiko distancijos, jaučiu, jog tie garsai, daiktai, visa ta visko gausa yra lyg tos miško šiukšlės, bet nesinori būti žeme, kuriai tenka absorbuoti visą šį „civilizacijos“ šiukšlyną, dabar norisi išsivalyti, išsigryninti, kvėpuoti...). Erdvės, judesys, įkvėpimas ir iškvėpimas, pervargimas ir pauzė nuolat susikerta ir persipina... tarp rėkiančių ir varginančių reklamų atrandi žodžius, galinčius apeliuoti į amžinąsias vertybes, kviečiančius pastebėti ir įvertinti tuos, kurie dėl jūsų kasdien daro daugiau (nors nuoširdumu „Maximos“ kontekste sunku tikėti) – pauzė; tarp kamščių, pypsėjimų staiga pakeli akis į dangų, matai skrendantį lėktuvą,

lengvumą – pauzė; tarp įkvėpimo ir iškvėpimo yra subalansuojančių akimirkų, o tarp jų esi tik pasimetusi stirna greitkelio pakrašty. Prieiname užrakintas kapines, bet pavyksta patekti vidun, čia auga didelis ir senas medis. Kapinės – jaukiausia vieta pasaulyje, tai atokvėpio ir tikros ramybės vieta. Kapinės ir medis, jaučiuosi labai gerai, man atrodo, kad čia pailsėjau ir apsivaliau nuo to, kas vyko viduje prieš tai. Atsimenu kapinių šiukšliadėžes, jose mėtosi nereikalingi plastikiniai buteliai, plastikinės gėlės ir plastikinis maišelis su Marilyn Monroe atvaizdu. Ir nesinori daryti jokių išvadų, tiesiog plastikiniai buteliai, gėlės, Marilyn...

Toliau tęsiasi kažkoks kelias, pusiau dykynė, pusiau laukai, pusiau betoninės figūrėlės... vietomis dvelkteli gėlių kvapas, loja šunys, pakeliui palikta buitinė technika, ne iki galo išgerta arbata plastikiniame puodelyje, šuns pėdsakai, keistai tave pagaunantis mišinys, paliekantis pasimetimo įspūdį, ką čia veikiu, ar noriu čia būti, ar reikalingas čia žmogus?.. Ne tiek jau daug, bet sunkių kilometrų... gerai, kad pabaigoje viską nuplauna pieno gurkšnis ir bendravimas.

Pakartojimas kaip tam tikra dokumentacijos strategija man labai svarbus ir dėl to, kad kartodamas tu ne tik atsimeni, bet ir pasitikrini, taip pat su pakartojimu dar labiau išryškėja struktūra, skirtingos ėjimo charakteristikos, dingsta gal nereikalingos smulkmenos, ar suspindi antraeiliai elementai. Pavyzdžiui, pakartojus ėjimą „Quicksilver Jet“, paaiškėjo, kad paveikliausi yra ne ėjimą lydėję ir papildę objektai, bet greitis ir maršruto kinematografiškumas. Dalyviai labiau atkreipė dėmesį ir į pačią ėjimo atitinkamomis sąlygomis techniką. Arba jeigu, pavyzdžiui, kartočiau ėjimą „Neutrino pienas“, būtų visai pasikeitęs medicininių kaukių dėvėjimo kontekstas. Jeigu anksčiau kaukės sukurdamo tam tikrą barjerą ir atskirtį nuo visų kitų žmonių, o kartais net ir apsaugodavo nuo pavojingų situacijų, tai kartojant kūrinį po kelių metų, postpandeminiu laikotarpiu, jau priešingai, kaukės visiškai nieko nestebintų ir tam tikra prasme mus netgi ir sulietų su kitais. Arba jeigu būtų pakartotas kūrinys „Minti daugiasluoksniškumą“, maršrutas dėl sparčiai pasikeitusio miesto ir naujų statybų jau būtų kitoks.

Teksto pradžioje minėtas žodžių junginys *bandykite dar kartą* man tam tikra prasme ir iliustruoja dokumentacijos reiškinį, tad bandysiu dar kartą pats ir siūlysiu tą daryti kitiems. O pabaigai norėčiau čia įdėti dalyvių, kurie dalyvavo „Quicksilver Jet“ ėjime, patirtis. Manau, kad jos daug pasako ir apie mano požiūrį į dokumentacijos strategijas.

**Pokalbis su „Quicksilver Jet“ ėjime dalyvavusiais žmonėmis.
Vytautas Michelkevičius, Aksel Haagensen, Laura Kuusk, Miglė Markulytė**

Simpoziumas apie Baltijos medijų meną. 1989–2019: lūžiai ir tęstinumai

2019-09-19 22:31

Nida

Vitalis 0:02

Taip, jei turite atsakymus ir norite pasidalinti šia pasivaikščiojimo patirtimi, tai būtų labai malonu išgirsti ir kitiems – ne iš manęs, o tiesiai iš jūsų, iš tų, kurie buvo kartu su manimi tomis dienomis ir dalyvavote. Taigi, kur buvote ir kokį įspūdį patyrėte?

Vytautas 0:29

Ar matėte karinę stotį?

Aksel 0:33

Karinę stotį?

Vytautas 0:36

Kai jūs vaikščiojote.

Aksel 0:40

Aš manau, kad taip. Nors tai nebuvo ekskursija su gidu.

Laura 0:43

Kur buvo karinė stotis? Turite omenyje tą bokštą miške, skirtą...

Vytautas 0:48

Tai buvo tvora aptvertas miškas su

kažkokiais...

Laura 0:53

O, taip. Ten buvo ženklas ant tvoros. Taip. Turiu omenį tą ženklą, kuris draudžia fotografuoti toje vietoje. Taip. Tai buvo tai.

Vytautas 1:02

Taip, tai buvo mano ryškiausias patirtas vaizdas. Šiame pasivaikščiojime dalyvau prieš dvejus metus. Pavasarį.

Laura 1:11

Ar tu prisimeni?

Vytautas 1:13

Taip. O kitas buvo meškos guolis. Meškos guolis – tai vieta, kur meška miega, bet iš tikrųjų ne meška, ta vieta labiau su šernu susijusi. Ten buvo labai tankus miškas, visiškai eglynas.

Laura 1:37

Taip, mes ėjom pro tą vietą, kur turėjo būti tie šernai, bet mes jų nematėme. Bet nematėme ir meškų ar meškos.

Vytautas 1:55

Na čia ir nėra jokių meškų, tik laukiniai šernai.

Tai jūs pamatėte kažką naujo?

Laura 1:57

Kažką naujo?

Vytautas 1:59

Naujo jums, na kaip naujiems atvykėliams.

Laura 2:03

Na, mums viskas čia nauja. Buvome čia vos kelias dienas.

Aksel 2:08

Turi omeny per „Quicksilver Jet“ turą?

Vytautas 2:11

Taip, aš klausiu apie „Quicksilver Jet“.

Aksel 2:13

Sekiojimas. Buvo nelengva. Buvo sunku, nes viskas tapo šiek tiek tarsi atsieta nuo realybės arba viskas tarsi tapo antraeiliais dalykais. Ir meditatyviai tapo tarsi sunkiai suvokiama. Negalėjau į nieką atkreipti dėmesio. Nuolat arba žiūrėjau priešais kojas, arba galvojau, kur Vitalis nubėgo.

Vytautas 2:41

Taigi tai buvo greita?

Laura 2:42

Buvo labai greita.

Vytautas 2:44

Vitalis sakė, kad greitis buvo tik šeši kilometrai per valandą.

Laura 2:48

Taip, bet aš nežinau... Gal dėl to, kadėjome į kalną ir tada nuo kalno ir vėl kalnais... Ir ne tik dėl to...

Aksel 2:53

Kai kurie iš mūsų yra neįtikėtinai ne-sportiški.

Laura 2:55

Aš taip nepasakyčiau. Nevadinčiau to vaikščiojimu. Tai buvo labiau panašu į kūno pusiausvyros išlaikymą, taip. Ir tas bandymas judėti į priekį erdvėje, bet tuo pačiu tai buvo kaip kažkokia kosminė patirtis.

Vytautas 3:09

Bet jūs žinojote apie šio ėjimo specifiką prieš einant?

Laura 3:11

Taip, taip, mes žinojome. Bet vienas dalykas yra žinoti ir būti pasiruošusiam. Gerai būti iš anksto pasiruošusiam savo galvoje, bet kitaip, jei iš tikrųjų staiga atsiduri tokioje situacijoje. Ir tada vienas geras dalykas, kai eini va tokiom sąlygom, dar turi laiko apie tai pagalvoti. Mačiau nedaug, bet dar galėjau galvoti.

Bet kadangi aš susidūriau su tuo virtualumu ir virtualiomis patirtimis, tai jaučiau, kad tai buvo situacija su daug adrenalino. Nes tai buvo visiškai įtraukiantis momentas, ir net daug geriau nei bet kas, dirbtinai įtraukiantis kada nors galėtų būti, nes tu esi, tu turi visiškai būti savo kūne. Nebuvo jokios galimybės atsitraukti, net negalėjau išsitraukti telefono. Iš esmės viskas vyko taip greitai, kad net nespėjau padaryti jokių momentinių nuotraukų.

Aksel 4:02

Visiška patirtis. Tai pakeitė eigą. Patirtis pasikeitė į pabaigą, gal antroje pusėje ar paskutines 20 minučių. Nes tuo metu pastebėjau, kad nebežiūriu, kur žingsniuojau. Tiesiog pasitikėjau savo kojomis.

Vytautas 4:19

Pradėjote judėti profesionaliai.

Aksel 4:20

Taip, taip. Bet tai taip pat tapo šiek tiek tarsi sapnu. Galėjau lengvai nukristi ir tuo viską pabaigti, ir tai tarsi išvestų mane iš šio dalyko, bet labiau į pabaigą, po ilgiau praleisto laiko – tai tapo meditatyvu. Tiesiog sekti, sekti, sekti, sekti, kur jis yra, sekite, sekite, sekite paskui jį.

Laura 4:39

Jis toks. Jis mus įtraukė į šią patirtį. Ir tada mes buvome to viduje. Manau, kad ir antroji pusė buvo lengvesnė, nes tada

jau turėjome ritmą. Taip, taip. Taip, mes jau buvome tvirtesni.

Aksel 4:53

Ir mes negalėjome žvalgytis į aplinką. Tiesiog neišėjo, mes turėjome tik vieną užduotį.

Laura 4:57

Bet man tai buvo tarsi metafora to, ką menininkas daro. Reikalas tas, kad Vitalis praėjo tuos 400 kilometrų, kad paruoštų mums šią pusantros valandos kelionę. Taigi už to stovėjo didžiulis didžiulis darbas vien tam, kad būtų paruošta ši trumpa kelionė. Ir kad mes, kaip dalyviai, galėjome atvykti ir tiesiog turėjome sekti paskui jį. Ir jis atliko šį pasiruošimą, kad sukurtų mums šią patirtį, kuri būtų labai varginanti. Ir galbūt kai kuriais momentais net frustracinė. Bet jei tai išgyveni, tada jautiesi labai gerai. Ir tai yra gerai, kad tu jautiesi gerai. Ir tai taip gerai, kad net jautiesi esąs geresnis žmogus. Ir, mano manymu, tai yra tai, ką menas turėtų daryti. Menininkas paruošia viską ir tada eina į priekį, ir tu turi sekti, ir galbūt kartais tai per greitai, nes jis eina pirmas ir eina labai greitai. Tarsi specialiai priimant šį vaidmenį ar net ir nepriimant, nes vaidybai jau nebėra laiko (bet aš daug juokiausiu) – jis atrodė kaip išprotėjęs raganius, kuris lekia ir lekia nuleidęs galvą į priekį; labai keistas momentas.

Vytautas 6:20
Kas ėjo pirmas po jo?

Laura 6:22
Mes kartais pasikeisdavome vaidmenimis.

Vytautas 6:27
Taigi manote, kad tai buvo labiau virtualumas ir virtuali realybė?

Laura 6:31
Ne, tai buvo labiau tikra nei viskas, ką mes bandėme sukurti, pavyzdžiui, dirbtinėmis priemonėmis. Tai buvo toks tarsi perkėlimo efektas, nes egzistavo tokie miesto kultūros elementai kaip graffiti, parkour ir bėgimas tokiu funkciniu būdu. Be to, kaip ir perkėlimas, jis buvo tarsi funkcionalus, nes mes turėjome tik vieną funkciją – sekti jį. Bet visa tai buvo miške, visiškai priešingoje vietoje, su visiškai kitomis užduotimis, arba, kaip aš sakiau Vitaliui prieš tai, – kaip studijinės fotografijos atvejis. Kad tai yra kažkoks elementas, kuris yra ištrauktas iš konteksto ir tada tu gali žiūrėti tik į šį dalyką. Tai buvo labai įtraukiantis dalykas.

Vytautas 7:23
Ar skaitėte jo tekstą?

Laura 7:25
Taip.

Vytautas 7:26
Prieš ar po?

Laura 7:27
Prieš.

Laura 7:28
Gal taip pasielgti buvo apgaulė. Žinai, kodėl? Todėl, kad pirmą dieną mes jo pasigedome. Jis išvyko be mūsų. Žinai, buvo toks nesusipratimas. Ir tada tu atėjai su knyga ir padavei man tekstą. Vėliau aš tą tekstą ir perskaičiau.

Vytautas 7:46
Migle, o tu neperskaitei teksto ir atėjai nieko nežinojusi?

Miglė 7:56
Aš prisijungiau visiškai atsitiktinai.

Vytautas 8:00
Kodėl atsitiktinai? Manai tuo padarius klaidą?

Miglė 8:04
Ne. Ne! Iš pradžių maniau, kad tai bus kažkokia ekskursija ar kažkas panašaus [visi juokiasi]. O paskui išgirdau, kad eisime labai greitai, bet aš žinau, kad nemėgstu labai greitai vaikščioti. Bet paskui man tai patiko labiau už viską. Tikrai. Tai buvo „wow“. Nors tai nebuvo labai jau netikėta man. Ir šiaip, tai, ką darėme, man tai nebuvo naujas dalykas, nes aš, kai einu bėgioti – aš nebėgiuju asfaltuotais takeliais, bet bėgu tiesiai į mišką, aš praleidžiu daugiausia laiko pačiame miške. Taigi man tai buvo gana natūralu. Bet mano sukaupta patirtis miškuose, kad turėčiau kreipti daug

dėmesio į tai, kaip aš einu, nes aš jau kaip ir jaučiu savo kūną, kaip su juo turiu vaikščioti miške. Bet aš galėjau daugiau dėmesio skirti tam, kas vyksta aplink. Ir man tai buvo tarsi kažkoks atsiminimas, labiau panašus į mano prisiminimus, kuriuos dabar galima palyginti su tam tikru videomenu. Nes buvo taip, kad buvo objektų. Objektai. Taip, taip, aš daug dėmesio skyriau objektams ir vietai, kurioje buvome. Nes taip, man nereikėjo kreipti dėmesio į techniką ir vaikščiojimą, ir tai man nebuvo frustruojanti patirtis. Taiigi buvau tarsi labiau žiūrovas. Tai buvo galimybė patekti į šiuos objektus, jie buvo tokie unikalūs ir...

Vytautas 9:54

Pavyzdžiui, kuris objektas buvo įdomiausias?

Miglė 9:57

Labiausiai jaudinantis objektas buvo tame tankiame miške. Ten buvo tokia vieta su mažu bokšteliu su kažkokiomis medinėmis dėžėmis ar kažkas panašaus. Ir medžiai, tie medžiai man buvo irgi kaip objektai, nes aš esu vaikščiojusi po tas vietas, bet būtent tos vietas niekada nebuvau mačiusi.

Vytautas 10:12

Turi omenyje sidabrinus medžius?

Miglė 10:16

Ne, ne, tiesiog pušys ir kai kurios iš jų

gan tikrai šaunūs seni medžiai. Bet kokių atvejų, aš čia bandau pasakyti štai ką. Visa ši atmintis man yra tarsi vienas gabalas su dalimis. Ir tos dalys yra tie objektai, o prieiname prie jų labai greitai. Jie yra kaip skraidantys medžiai, tiesa? Skraidančių medžių įžangos. Ir jie yra tarsi skyriai. Jūs gaunate kadrus, nes jūs negalite ilgiau tyrinėti erdvės, jūs tiesiog bėgate per ją. Bet šie objektai ir šios erdvės yra tokios hipnotizuojančios ir taip stipriai įsirežia į atmintį. Taip... Taip, tai tampa tarsi vienu videomenu kūrinium, kurį tiesiog patiriate savo kūnu.

Vytautas 11:41

Bet jūs pastebėjote, kad dar yra ir sidabrinų objektų?

Miglė 11:43

Taip, taip.

Laura 11:46

Taip, bet jų nebedaug liko.

Vytautas 11:48

Bet jų buvo tiek daug, kai darėm ėjimą prieš dvejus metus. Apleisti gatvės žibintai, metalinės grandinės, kėdės ir...

Miglė 11:57

Ne, tai prieš bėgimą jis sakė, kad jie dingę, buvo pašalinti kaip...

Laura 12:06

Arba dažai prarado spalvą.

Miglė 12:09

Taip, bet tai buvo gal labiau kaip atsitiktinimai, na kai tu tiesiog eini ir tu nežinai, kaip viskas yra iš tikrųjų, kad tai yra tikrai ta vieta, kur mes turėjome praeiti, ar tai tiesiog kažkas, ką tu praeini atsitiktinai.

Vytautas 12:24

Ar galima pasitikėti šituo vaikinui?

Miglė 12:29

O tai kodėl gi ne?

Vytautas 12:34

Nebuvo karšta, ar ne?

Visi kartu 12:37

Ar buvo? Buvo puikus oras. Oras buvo šaltas, bet kai eini tokiu ritmu...

Vytautas 12:43

Kaiėjome gegužės mėnesį, buvo nepaprastai karšta. Labai sunku buvo net kvėpuoti. Ir mes, žinote, išvakarėse daug gėrėme. Taigi buvome taip truputį...

Laura 12:57

Jūs buvote visiškai nepasiruošę.

Vytautas 12:59

Kaip angliškai „pachmielas“? Pagirios, be maisto. Kai kuriems iš mūsų tai buvo maža kančia. Ir buvo didelė grupė. Manau, kad kokie 15 žmonių ar panašiai žmonių. Tai žmonės einantys gale labai bijojo atitrūkti ir pasiklysti.

Laura 13:21

Bet tai maža tikimybė pasiklysti, jei eilė einančiųjų yra ilgesnė. Nes būdamas tarp paskutinių, tu vis tiek gali bent jau pamatyti paskutinį žmogų.

Vytautas 13:28

Taip, bet tada tarpas tarp paskutiniųjų tapo per didelis. Manau, kad kai kurie žmonės pasiklydo ir grįžo atgal.

Miglė 13:38

Taip, priklauso, aš manau, kad žmogus grupės viduryje tuo pačiu yra kaip ir šiek tiek atsiskyręs nuo kitų grupės narių irgi. Iš pradžių buvau gale,ėjau paskutinė. O paskui, paskui mes pasiklydome. Ir tada jauėjau antra, antra po Vitalio. Tada iš tikrųjų prasidėjo įsitraukimas į ritmą, ir aš manau, kad tikrai buvo svarbu išlaikyti ritmą.

Laura 14:05

Ir mes bėgome, bet jis niekada nebėgo.

Vytautas 14:08

Kodėl ne?

Laura 14:10

Tai taisyklė – negalima bėgti.

Miglė 14:12

Taip, ašėjau paskui jį, jis buvo lyg kieno nors tempiamas. Na, aš išbandžiau įvairias technikas, kaip jį sekti. Bandžiau eiti taip, kaip jis eina. Ir aš atradau, kad

tikrai reikia galbūt dirbti ties ta ėjimo technika, kad būtų taip, lyg esi nuolat velkamas savo kūno svoriu, nes tada tu savo viršutinę kūno dalį dedai į priekį, ir tada tu tarsi krenti ir esi pastoviam krite. Štai taip jūs galite žingsniuoti, ir tai yra smagu, bet vis tiek – bėgti yra lengviau.

Laura 14:51

Kažkuriuo momentu pradėjau suprasti, kad kai tik pasirodydavo kelias, tai jis mums tiesiog tarsi leisdavo užmesti žvilgsnį į kelią. Bet juo nevedė, o pasukdavo, lyg darydamas kilpą kažkur gilame miške, ir paskui vėl grįždavo prie kelio. Ir tada taip pat atsitiko ir su jūra: mes tiesiog užlipdavome ant kalvos ir pamatydavome, kad ten yra jūra, ir iš esmės beveik iš karto nueidavome žemyn ir visą laiką tai būdavo toks tarsi žiedinis ar tarsi serpantininis judėjimas. Ir kažkuriuo momentu aš pradėjau stengtis užkirsti kelią jo ketinimams, todėl kai pamačiau, kad jis ten eina, pagalvojau, kad gerai, tada reiškia, kad jis judės ten vėliau, todėl aš ėjau tiesiai.

Vytautas 15:35

Mes darėme tą patį. Jei laikaisi didesnio atstumo – gali daryti tiesią liniją.

Miglė 15:42

Bet aš manau, kad tai ir buvo apie tai, apie gyvsidabrij. Tai aš bėgau ir man buvo viena mintis galvoje – mes el-

giamės kaip gyvatė. Tada prisiminiau šitą žodį ir susimąčiau apskritai, koks tai gražus žodis. Lietuviškai „quicksilver“ verčiamas kaip „gyvsidabris“. Gyvas sidabras ir tu [švilpimas, imituojant greitą judesį]. Nuostabu. Manau, kad tu gali įsivaizduoti, kad tu esi kaip gyvsidabris. Žinote, na, jeigu jūs kada nors sudaužėte termometrą, turbūt irgi matėte, gyvsidabris pabyra į daugybę gabaliukų, bet tada jie susijungia ir gauna tą jungtį, ir šiame aš tikrai pajaučiau šitą jausmą.

Vytautas 16:35

Ar tu laimingas, Vitali?

Laura 16:39

Jis negali kalbėti, tai jo taisyklės. Tai yra protokole.

Vytautas 16:44

Vėl ta pati taisyklė. Gerai. Aš taip pavargęs ir jau per vėlu laikytis taisyklių.

Laura 16:54

Manau, kad jis buvo laimingas, nes jis mums sakė, kad buvome geri.

Vytautas 16:59

Geri dalyviai.

Miglė 17:00

Mes buvome greiti.

Vytautas 17:02

O kaip buvo, kai dalyvavo tik vienas

žmogus ir jį sekė?

Miglė 17:07

Aš žinau, kad ji pasiklydo. Taip, taip, ji man sakė, kad pasiklydo. Ir buvo sunku rasti kelią atgal ir todėl aš taip ir galvojau, kad gal...

Vytautas 17:17

Ji nesekė jo iki pat pabaigos?

Miglė 17:20

Taip.

Laura 17:21

Mes pasiklydom irgi, bet Vitalis pradėjo leisti tuos paukščių garsus, mes irgi juos leidome ir tada taip radome juos. Tai (paukščių garsai) tapo kodu likusiam keliui, nes kai reikėdavo kažką pasakyti, niekas nekalbėdavo, bet mes tiesiog vėl leisdavome tuos juokingus paukščių garsus. Vienoje vietoje kelias buvo uždarytas ir Vitalis norėjo praeiti pro tą vietą, kurioje dabar yra nekilnojamo turto kompanijos statomas prabangus vasarnamis, ar kažkas panašaus, ir visa teritorija buvo aptverta tvora, todėl jis pradėjo vėl skleisti paukščių garsus [imituoja paukščių garsus]. Jo, panašus garsas [Aksel pradeda imituoti paukščių garsus irgi]. Ko gero va šitaip, taip. Bet kojos labai sušlapo, taip.

Vytautas 18:24

Nebuvo erkių?

Laura 18:26

Vis pasitikrindavome.

Vytautas 18:28

O uodų?

Laura 18:29

Du kartus lijo lietus ir net buvo kruša.

Laura 18:45

Taip, labai sunku įvilkti save į tokią patirtį, todėl labai džiaugiuosi, kad kažkas mane į ją įtraukė. Nes labai sunku priversti save eiti tokiu ritmu ir įstatyti savo kūną į tokias pozicijas, bet tai buvo taip... [Kreipiasi į Miglę] Tu sakei, kad po to visą dieną miegojai?

Miglė 19:16

Iš tikrųjų nemiegojau naktį prieš tai. O dar prieš tai kelias dienas miegojau labai mažai. Bet tai buvo tikrai labai gerai, nes mano kūnas po nemiegojimo buvo tokios būsenos, kad galėjau būti visiškai susikaupusi ir tikrai galėjau judėti. Jei tai būtų buvęs rytas, būtų labai sunku, bet kadangi man tai buvo vakaras, buvau susikaupusi.

Laura 19:56

Aksel, tu mažai kalbėjai, gal nori kažką daugiau pasakyti?

Aksel 20:05

Aš atpažinau gyvsidabrio elementą ir suprantu, kad tai tarsi, kaip jau sakiau

anksčiau, judėjimas pagal jį. Toks mediacinis aspektas. Bet aš taip pat jaučiau si tarsi bėgantis su kamera. Jaučiausi tarsi esu pabėgėlis, arba karo fotografas, arba konfliktų fotografas. Manęs visiškai netraukia karo ar konfliktų fotografo mačistinis aspektas. Bet ši fotografijos desperacija ir fotografavimas bėgant, žiūrėjimas bėgant, buvimas beviltiškose aplinkybėse... Tarsi radau čia nuorodą į desperatišką vaizdo sekimo aspektą.

Laura 20:58

Aš manau, kad kūno chemijos požiūriu tai turbūt yra gana panašus. Aš kažkada kalbėjau su karo fotografu ir jis pasakojo, kad fotografuodamas kare tu gauni tiek adrenalino, kad tampa nuo to priklausomu.

Aksel 21:11

Iš esmės kaip kareivis po visko negali gyventi normalioje visuomenėje. Mes dabar irgi negalime, tad eisime rytoj vėl šeštą valandą.

Miglė 21:23

Aš irgi norėjau paklausti, arėjimas bus kartojamas? Nes man labai patiktų tai pakartoti.

Laura 21:34

Gal mes patys turime tai padaryti. Dabar. Pabandykit ištraukti save už plaukų. Yra toks estų posakis – ištraukti

save iš pelkės už plaukų. Jis nurodo į tai, kad esi labai blogoje situacijoje, turi sau padėti, turi save tempti už plaukų.

Miglė 21:52

Žinote, kas taip pat būtų smagu? Daryti tai žiemą. Kai būna labai šalta arba kai yra sniego.

Laura 22:04

Labai super. Geras.

Miglė 22:06

Tikriausiai.

Vytautas 22:12

Maksimalus minusas Lietuvoje būna apie –25 ar –26.

Laura 22:15

O ne...

Vytautas 22:16

Buvau čia... prie jūros. Čia šilta, nes prie jūros, beveik visada yra pliusas.

Miglė 22:20

Bet, manau, kad būna sniego.

Vytautas 22:23

Prieš porą metų dar ir kovo pradžioje visai gerai čia slidinėjome.

Aksel 22:28

O, slidinėjimo turas, taip!

Laura 22:29

Gyvsidabriškai slidinėti [slidinėjimą imituojantys garsai]!

Vytautas 22:31

Taip. Slidinėti ant kopų yra gera. Nedidelės kopos, labai gražu.

Miglė 22:38

Taip, labai norėčiau sudalyvauti.

Vitalis 22:44

Štai, tai sekančio projekto idėja. Taigi, ačiū, kad dalyvavote ir kad pasidalinote patirtimi su kitais.

Aksel 23:00

Ar turime kokių nors klausimų?

[Visi juokiasi]

Išvados

Pasibaigęs tekstų rinkinys (meninio tyrimo dalis), kurį įvade vadinau aštuongalve Lernos hidra su atskiromis, bet visgi į vieną kūną sujungtomis galvomis, ne tik papildė bei išplėtė ėjimų serijas „Quicksilver Jet“, „Neutrino pienas“, „Minti daugiasluoksniškumą“, „Calvaria“, „Balstogės Rasų Drujos“, bet ir tapo savarankiškais tektais. Esė rašymas man nebuvo pats lengviausias procesas, bet žiūrėjau į jį kaip į tam tikrą treniruotę, labai svarbų meninio tyrimo metodą, įrankį arba priemonę, padėjusią pasitikrinti įvairius įsivaizdavimus, sukonzcentruoti mintis, atmesti, kas nereikalinga ir pan. Taip pat tekstai ir jų rašymas man pasitarnaudavo kaip tam tikri eskizai naujiems kūriniams.

Ėjimų su sukurtomis sąlygomis, surežisuotomis taisyklėmis metu keičiasi santykis su savimi ir aplinka, tai rodo ir kūrinuose dalyvavusių einančiųjų liudijimai. Dirbtinai skubėdamas gali suprasti, kaip ir kodėl kyla nerimas, vaikščiodamas labiausiai užterštomis Vilniaus miesto vietomis – pamatyti jas kaip miesto pilvą, tiksliau žarnyną, o eidamas naktį su EEG skeneriu – suprasti, kaip tavo smegenų bangas veikia judėjimas apsunkintomis sąlygomis. Ėjimų metu atsiradusios patirtys, įžvalgos yra neįkainojamos net tik jas patyrusiam ir / ar įžvelgusiam, bet ir man. Man jos tampa itin svarbia medžiaga tolimesniems kūriniais bei tyrimams. Galų gale, jos gali būti labai svarbios ir pačiai vietai, tiksliau tos vietos matymui. Patekus į sukurtų sąlygų tinklą, santykis su savimi ir aplinka keičiasi itin stipriai, kartais net ir kardinaliai. Einantysis patenka į visai kitą erdvėlaikį, kitą realybę, kitą filmą, kažkieno sapnuojamą sapną, kur veikia to sapnuojančiojo primetami antropologiniai, socialiniai, technologiniai, neurobiologiniai ir kiti patys įvairiausi kontekstai.

Supratau, kad ėjimas, kaip erdvė arba ėjimo erdvė, yra tarsi naujų su konkrečia vieta susijusių idėjų atsiradimo sąlyga. Pati vieta dažnai nulemia, kokios idėjų ir įžvalgų kombinacijos susiklosto. Kartais gali norėti prieštarauti kurortiniam miestui būdingai atsipalaidavimo tradicijai arba užsidėti simbolinę kaukę (ji dabarties laikais, beje, jau labai ne simbolinė) menamam ir tikram vietos toksiškumui. Tad ar mes kuriame sąlygas, ar jas kuria pati erdvė, – o mes tesame informacijos laidininkai arba interpretuotojai? Bet koku atveju, strategija ir prieiga kurti sąlygas iš tiesų yra turbūt viena plačiausių kūrybos erdvių.

Esu praktikas ir turbūt man išvados yra pats sudėtingiausias rašymo etapas: bandydamas jas daryti, papuolu į naujų išvalgų pinkles. Ką su tuo daryti ir kur jas dėti? Šis ką tik atsiradęs supratimas yra labai svarbus mano kūrybos elementas – kiekvienas kūrinys, kiekviena esė man nesibaigia, jie nuolat transformuojasi, tampa kuo nors kitu. Tai supratęs, negaliu padaryti „tvirtų“ išvadų ir taip „išvaduoti“, „išlaisvinti“ tekstų bei ėjimų serijų. Greičiausiai šis bruožas, kartu su sąlygų kūrimu, geriausiai ir apibūdina mano meninę praktiką.

Galbūt, kaip jau įvardijau, šis ką tik atrastas mano meninės praktikos bruožas (negalėjimas išvaduoti) ir galėtų būti legitiimi išvada? Arba būti vietoje išvadų? Nes bandant išvaduoti šį esė rinkinį atsirandančios išvalgos, kaip matėte, neleidžia jo pabaigti, bet galbūt tai ir yra išvada? Juk dažniausiai tyrinėju, kalbu ir kuriu apie dabartį, tiksliau šiuolaikybę, o ji niekada nesibaigia. Pavyzdžiui, įvairūs man itin svarbūs technologiniai aspektai (tinklai, EEG, žaidimų kultūra, socialiniai tinklai ir jų kuriamas precedento neturintis sekimas) ir jų poveikis mūsų kūnui, sąmonei, pasąmonei, fiziniams procesams nuolat keičiasi, atsinaujina ir tai, ką supratau ir parašiau prieš metus ar pusmetį, jau pasikeitė, jau atsirado naujų išvalgų ir pastebėjimų. Bet bandant apibrėžti ir visgi išskirti, ką kiekviena šios daugiagalvės esė dalis mano tyrimui davė, – atsakyčiau tokiu tekstu, kuris žemiau.

„Gyvsidabrio nuotaikoje“ man buvo svarbu patyrinėti ir atskleisti kūrinio „Quicksilver Jet“ kontekstus, dalyvių patirtis ir refleksijas. Mąstyti apie tokių sąlygų kūrimą, kurios yra priešingos tam tikroms nusistovėjusioms tos vietos tvarkoms, taisyklėms ir logikai. Spartus ėjimo tempas (vietomis prilygstantis greitojo ėjimo sporto šakai) kūrė tam tikrą kognityvinį disonansą tarp einančiojo ir vietos – kurtorinių pušynų Nidoje. Bet galbūt tas įsivaizduojamas stresas, nerimas bei skubėjimas kartais irgi gali tapti neblogo metodu, kuris gali padėti pakeisti įprastą aplinkos, miesto ir kraštovaizdžio matymą ir suvokimą. Juk visgi nerimas, su kuriuo šiuolaikybėje taip intensyviai kovojame, yra labai natūralus ir reikalingas jausmas, žinoma, jei jis nėra be pagrindo.

Esė „Ėjimas tinklais“ hibridiškumo ir tinkliškumo teorijų apmąstymai bei su jomis susijusių dalykų / reiškinių išvelgimas ėjimų serijose taip pat padeda suvokti mus supančią aplinką ir miestą kaip daugiasluoksnį tinklą tinklą. Ėjimas ir tapsmas bendra sąmone (smegenimis) ir vaizduote šiuo atveju tampa priemone ir pjūviu (meniniais tyrimais), kurie veikia kaip trigeriai, pajudinantys ir padedantys ieškoti

naujų išvalgų, pavyzdžiui, kad pietinę miesto dalį galima pavadinti žarnynu, kuriame vyksta virškinimo procesai, arba kaip tylėjimas ir ėjimas geografinė kategorija (savotiškas tapimas kompasu) padeda įsijausti į savotišką pre-individuacinę būklę, bet svarbiausia – išeiti iš įprastos aplinkos.

„Liudijant Neutrino pieną“ svarsčiau, kaip ėjimų serijas veikia jų dalyviai. Dalyvavimas – kertinis ir turbūt svarbiausias mano praktikos bruožas. Ėjimų dalyviai, priėmę ėjimo sąlygas, ne tik jas įgyvendina, ne tik dalyvauja, patiria, liudija, dokumentuoja, bet ir prisideda prie meninio tyrimo. Ėjimų serijos „Tylėjimai“, „Tiesiai per aplinkui“, „Quicksilver Jet“, „Neutrino pienas“, „Minti daugiasluoksniškumą“ egzistuoja dalyvio atmintyje ir geriausiai šiuos kūrinius galima pasiekti tik per juose dalyvavusį žmogų, tad jis šiuo atveju tampa medija. Medija, kuri atsakinga už tolimesnę kūrinio eigą.

„Walking Is Still Honest. Minti daugiasluoksniškumą“ sakau, kad Vilnius turi atmintį ir sąžinę. Šioje esė mąstau apie miestą ir emocijas, empatiją, tai, kaip aš jaučiu miestą ir kaip jis jaučia mane, apie šiuolaikybės architektūrinę kapitalizmo logiką ir kaip mes jaučiamės, judame joje, kaip, judėdami pagal tam tikras susikurtas sąlygas, galėtumėm matuoti miesto „pratakumą“ ir galimybes žmogui ir grupei žmonių jame judėti.

„Vaikstant ant pirštų galiukų“ – tekstas, kurį tęsti ir pildyti norėčiau labiausiai. Šis tekstas atsirado ir klostėsi kartu su filmu apie esportą „Kiberatletas“. Tiek filme, tiek tekste svarsčiau, kaip kompiuterinių žaidimų kultūra, metavisata ir virtualybė keičia žmogaus kūną, taip pat apie naujas (kiber)atletiško kūno savybes. Įdomu, kad kompiuteriniuose žaidimuose, ypač tuose, kurie patenka į esporto kategoriją, ėjimas užima labai svarbų vaidmenį, bet einantieji ėjimo veiksmą čia atlieka ne kojomis, bet pirštų galiukais, kurie trepsi, žingsniuoja, žygiuoja klaviatūra. Čia fizinis veiksmas (ėjimas), erdvė (virtuali – žaidimo, metavisatos; reali – sėdinčiojo) ir kūnas (žaidėjas) tikrų tikriausiai susijungia.

Tekstas „Calvaria žvalgytuvai“ kartu su kūrinio „Calvaria“ atskleidė, kaip įvairūs įrenginiai, tiksliau, namų naudojimui pritaikyti EEG skeneriai gali pasitarnauti stebint, kaip tam tikros sąlygos (paros laikas, vieta) veikia ėjimo ir aplinkos patyrimo procesus. Žinoma, nepamirštant kiek ironiško žvilgsnio į „naująjį dvisingumą“ su EEG meditacijos protezais.

„Lašalai. Balstogės Rasų Drujos“ rašiau apie aplinkos įrašuose atsirandantį hiperdokumentiškumą. Eidamas ir įdėmiai klausydamas, vis tiek iškart neišgirsi tiek, kiek ir kaip išgirsta garso įrašytuvai. Klausydamas įrašo, neturi jį lydinčio vaizdo, taip atsiranda garso hiperdokumentiškumas. Ėjiko „realybės filme“ į pirmą planą iškyla ar / ir lieka kaip dokumentacija garso takelis. Vienų juslių eliminavimas, kad ryškiau veiktų kitos, man visada buvo svarbus, tai liudija ankstesni kūriniai – „Ty-lėjimai“, „Neutrino pienas“, „Calvaria“. Dabar, kai visas pasaulis yra savotiškoje grėsmingai neaiškioje stalkerio zonoje, vietoje, kuri keičiasi netikėtai ir be jokio įspėjimo, – galbūt klausymas ir įsiklausymas gali tapti įrankiu, kuris padėtų labiau suprasti ir susigyventi su ta zona?

„Bandykite dar kartą“ mažiau apie savo ryšį su kūrinių dokumentacija. Visada turėdavau daug iššūkių galvodamas, kaip mano kūriniai galėtų būti dokumentuojami. Išskyriau kelias pagrindines strategijas – tai dalyvių liudijimai, refleksijos, mano paties fiksavimai ir turbūt viena svarbiausių – pačio ėjimo pakartojimas. Paprastai renkuosi ne rodyti kūrinio dokumentaciją videomedžiagos, nuotraukų ar instaliacijos formatu, bet pakartoti kūrinį dar kartą įpinant jau gal kiek kitas sąlygas. Ėjimo pakartojimas man – ne eilinis, tiesiog dar kartą atliekamas tas pats kūrinys (kaip kad būna kartojami spektakliai), o labiau pirmųjų ėjimų dokumentacijos. Tik šias dokumentacijas gali ne tik pamatyti ar įsivaizduoti, bet ir patirti. Taip pat šiame skyriuje išskyriau ir pateikiau kelis gana išsamius dalyvių liudijimus. Įspūdziai, dalyvių patirtys yra patys už save kalbantys dokumentacijos būdai.

Taigi apibendrinant turbūt nesunku pastebėti, kad visose aštuoniose esė galima užčiuopti kelias linijas, kurias turbūt irgi galima vadinti išvadomis – tiek mano analitinės, tiek praktinės veiklos šerdimi ar stuburu, kuris laiko daugiaformį, daugiagalvį ir daugiakojį šio tyrimo kūną. Pirmoji linija yra susijusi su vis pasikartojančiu leitmotyvu – išeiti iš įprastos aplinkos, pamatyti aplinką (miestą) kitaip, atrasti naujus aplinkos (miesto) matymo ir veikimo joje scenarijus. Antroji linija – gyvas, jaučiantis, nuo mūsų veiksmų nepriklausomas, neretai empatiškas miestas. Trečia linija apvynioja visas kitas kaip voratinklis: tai dalyvių įspūdziai ir ryšiai, atsirandantys ir ryškėjantys beiniant.

Summary. Walking as a Pretext and Space in Contemporaneity

I have been exploring walking as an artistic and thinking practice since 2010, initiating a series of more or less directed walks: *Silent Walks*, *Straight Detours*, *Following Animal Trails*, *Walking Line*, *Quicksilver Jet*. These works and their related experiences, as well as the curation of the art and science exhibition *Citynature: Vilnius and Beyond*, inspired me to further deepen research, explore and create, investigating the change of the relationship with oneself and the environment, in which artificially created/staged rules and scenarios are present. Due to the above, the main problematic questions of this artistic project are formulated as follows:

- How is walking (and the perception of the environment associated with this action, as well as imagination) affected by various artificially created/staged rules, scenarios and by anthropological, social, technological and neurobiological contexts?
- How and when can walking be a tool and/or condition for non-linguistic communication.
- How can walking be urban, anthropological and sociological method of studying urban culture.

In order to address these questions, I am creating a network of walks through the respective locations, staging events that reflect different contexts and situations, and writing-curating this multi-headed essay. The experiences that emerge from the walks become material for further research. This way, by combining the fields of art and science, walking becomes a kind of instrument/tool for research and a source of inspiration.

I envision the process of doctoral studies in art as a complex artistic and interdisciplinary research, where different paradigms interact for the sake of a single goal. The creative part – the series of walks/performances – is influenced by the research carried out, while the experiences of the walks and their analyses are reflected in this collection of texts. As I have already mentioned, this collection of texts consists of eight essays: *Quicksilver Mood*, *Walking in Networks*, *Witnessing*

Neutrino Milk, Walking is Still Honest. Treading The Multilayer, Walking on Tiptoes, The Calvaria Scanner, Mayflies. Balstogės Rasų Drujos, and Please Try Again, all of which are very much related to both the hypotheses of this research work and my artistic practice. More specifically, these essays emerged out of various experiences and insights that took place during the preparation, implementation, creation, rethinking of the conditions and scenarios of the series of walks, and finally, my own experiences as well as the experiences of others who participated in the walks.

Scope of study, problematic and influences

Some of the most important contemporary theorists in the history of walking/walking philosophy that are relevant to me are Francesco Careri, Rebecca Solnit, Merlin Coverley, Karen O'Rourke. At the end of 2012 Coverley published a book *The Art of Wandering. The Writer as Walker*, which reviews and discusses the history/development of walking as an artistic or thinking practice. Karen O'Rourke's *Walking and Mapping: Artists as Cartographers*⁶⁰ is an important book when writing about walking practices. Goda Palekaitė has done an interesting study on the ways of thinking of younger conceptual artists in Vilnius. On the basis of this research, the book *Conditions of Creativity: Ethnographic Research Among Young Contemporary Artists in Vilnius*⁶¹ has been published, which uses ethnographic research methods to analyse different ways in which Vilnius artists think and act. Another study of relevance to me is the dissertation of art historian Lina Michelkevičė, which explores different strategies of participation, and the subsequent book based on this dissertation, *To Be Part. Participation and Cooperation in Lithuanian Contemporary Art*⁶². The novelty and relevance of my artistic research lies in the reflection of the processes that are currently taking place and in the form of combining scientific research and artistic practices.

60 Karen O'Rourke, *Walking and Mapping: Artists as Cartographers*, 2013.

61 Goda Palekaitė, *Conditions of Creativity: Ethnographic Research Among Young Contemporary Artists in Vilnius*, 2015.

62 Lina Michelkevičė, *To Be Part. Participation and Cooperation in Lithuanian Contemporary Art*, 2021.

In Western Europe, walking as an artistic or thinking practice (and theories about it) have been around for quite a long time. In Lithuania very little has been said about walking, both on a theoretical and artistic level. Among the cases touching upon the discourse of psychogeography Art Raila's *The Power of the Earth* could be mentioned, as well as Tautvydas Bajarkevičius' *Alėja Alėja*. Some authors, who have applied participatory practices in their work, could be mentioned, such as *Identification* (1999), Andrius Rugis' or PB8's *Trolleybus No. 0* (2006), and Mirjam Wirz's *Flash Bar* (2006-2008) – they have all been analysed in Lina Michelkevičė's dissertation on participatory practices in contemporary Lithuanian art.

Thinking of the ancient philosophers who used walking as a way to generate space for thought and conversation, many often remember peripatetics [Gr. peripatetikos – walking] and their teacher Aristotle. In later times there was a big wave of those who believed in this idea and who legitimised peripatetics in their texts. Many writers, such as Honoré de Balzac, used peripatetics in their work to create and reflect an image of a romantic, wandering philosopher.

Talking about the development of theories about walking, English writer Arnold Haultain has compiled a list of the most famous “walkers” in his book *Of Walks and Walking Tours: An Attempt to Find a Philosophy and a Creed* (1914). In this list he mentioned Stevenson, Thomas De Quincey, Plato, Horace, Virgil, with Jesus and Mohammed at the top of the list. Such attempt to find first symbolic actions linked with walking leads to the biblical story of the expulsion of Adam and Eve from paradise.

The emergence of an **Imaginary Walker** dates back to Romanticism and continues to this day. It is a way of travelling by imagining places, spaces and time. It is a broad and multi-layered theory and a type of walker born out of an endless desire and a physical inability or unwillingness to travel. **Flaneur**, also known as *urban bastard*, is a literary and romantic description of the urban bastard, particularly popular in the second half of the 19th century in Paris. In his book *The Art of Wandering. The Writer As a Walker* Coverley describes writers and philosophers

as walkers. In a sense, the writers and philosophers of the late 19th century – Rousseau, Kierkegaard, Balsac, Baudelaire and many others – used walking as a way of thinking, generating ideas, and they wrote about nomadic wandering in towns and cities. The emergence of *Flaneur* also marks the emergence of the aimlessness of walking, or of walking as a kind of aesthetic experience or artistic practice. The idea of the urban bastard is also associated with the beginning of the modernist era. **Anti-walks** are associated with the idea of *flaneur* and the Dada and Surrealist movements. Among many actions initiated by the Dadaists, in the 1920s an anti-walk to the banal places of Paris was organised. **Transurbanism (stalkerism and neo-stalkerism)** is a movement and a theory around it which is closest to the practices, ideas of the walk and post-actions of *Series of silences* that I and my associates have implemented. Unlike the *Sl-derive*, the gaze and movement of stalkers and non-stalkers is directed away from the urban core and from the essence to the outskirts of the city, to urban marginal spaces, abandoned buildings, forests, fields...

Methodologies

As already mentioned in the beginning of the introduction, the theoretical part of the artistic research is multifaceted – it is a notebook, a map, an essay and a chronicle of impressions. Since the theoretical part of the artistic research is closely related to the practical part (they share the same name), the methodologies are intertwined or determined by the chosen research tools for the practical part. All this different “RAW text” is very important as a material and a source for the research (both artistic and practical). The eight-headed metaphor of Lerna Hydra, with its separate but still connected heads, sums up not only the theoretical part, but also the whole artistic research. In other words, the core of this form of artistic research is constituted of different approaches, theoretical contexts and methodologies, biting each other.

Quicksilver Mood

This text is dedicated to reflection on my work *Quicksilver Jet* (2017), created and realised as part of the residency and symposium *Interformat Symposium. Along the Lines*⁶³, organised by Nida Art Colony.

Quicksilver Jet is a multi-dimensional work-walk, drawing various thematic/atmospheric lines and accents related both to a specific place – Nida – and to general contemporary issues. *Quicksilver Jet* is a fast, uncomfortable, unpredictable and somewhat tiring walk through the resort of Nida and its surroundings. It is a walk in which the walkers sweat, worry, rush and move with the logic and lines/trajectories of quicksilver and/or parkour. The only condition of the walk is rush and speed.

The structure of *Quicksilver Jet* is inspired by the logic of the movement of quicksilver (metal), which is characterised by its randomness and its relationship to the terrain. In one sentence, the course of the walk can be described as follows: the participants move through the landscape of Nida, in a rush, as if doing parours in a busy city, aimlessly, obeying the general atmosphere of haste or imitating haste. They search and look around, encountering something unexpected, let's say this could be quicksilver deposits, sculptures or simply waste embedded in moss, in the pine woods, abandoned holiday resorts or seaside dunes – they haunt the rushing but jaded imagination. Three walks each of approximately 1,5 hour duration have been realized during the symposium in Nida. It was important to me that during all the walks the participants shared the same state of mind, all feeling slightly lost.

In *Quicksilver Jet* speed was one of the most important conditions of the work. Fast pace made the participants devote all their energy for trying to keep up and stay in the human chain, to keep from getting lost and to move with the others. There was no room for trying to orient oneself in space, for looking closer or talking, there was only fatigue, perhaps anxiety, confusion, sweat and other discomforts of the environment. The speed and rush of the *Quicksilver Jet* was associated with imaginary tension and stress. Only in this case the tension and stress were artificially created.

63 Internet link: <http://alonglines.nidacolony.lt> (Accessed 29-09-2021)

In this essay it was important for me to explore and reveal the contexts, experiences and reflections of the participants of *Quicksilver Jet*. To reflect on the creation of such conditions which are contrary to certain established orders, rules and logics of the place. The fast pace of walking (in some places akin to the sport of speed walking) created a kind of cognitive dissonance between the walker and the place – the pine forests. But perhaps this imaginary stress, anxiety and rush could sometimes also be a good method to change the way we see and perceive the environment, the city and the landscape. After all, the anxiety that we struggle with so intensely in present times is a very natural and necessary feeling, provided, of course, it is not without reason.

Walking in Networks

In this text I consider the relationship between walking as an artistic practice and theories of hybridisation (B. Latour, K. Sabolius). In order to reveal and explain these connections, I will discuss three of my works in which walking, certain staged conditions, non-linguistic communication and communion (groupness) are essential elements of the work. This is a series of partially staged walks: *Silent Walks* (2010-2013), *Quicksilver Jet* (2017) and *Neutrino Milk* (2018). These works and the exhibition *Citynature: Vilnius and Beyond* at the National Gallery of Art curated together with Eglė Mikalajūnė, Eglė Nedzinskaitė and Vytenis Burokas, are of particular importance to me when thinking about theories of hybridity and individuation and their manifestations in my work and in contemporary art processes.

“<...> hybrids combine natural and cultural phenomena, and at the same time the human and the non-human. To follow a hybrid is to discover a network. As we know, this Latour’s approach eventually became known as an “actor-network” theory, in which actors can be not only human beings, but also social phenomena, animals or even inanimate natural forces. Latour’s position proposes to make sense of the hybrid nature of such objects and to study them as networks.”⁶⁴ *Hybridity* thus describes the relationship between human and non-human beings, and this relationship is inevitably networked. We should avoid the distinction

between human and non-human, and understand the essence of hybridity not as an attempt to merge the human and the non-human, but as a new (different) way of perceiving the environment around us including ourselves. This particular point and a possibility to raise a question of “cohabitation – space, *umwelt*, the environments around us”⁶⁵ anew was important to me in the three aforementioned series of walks. These pieces could be described as artistic cuts which, due to certain proposed conditions, act as *triggers*, getting to move and helping to find insights related to such theories as hybridisation, Anthropocene⁶⁶ or non-linguistic communication, as well as a possibility of experiencing networks and the city as a hybrid of hybrids.

I also reflected on the hybridity and networkedness of the city in the series of walks named *Silent Walks* – it is a performative series of walks partly defined by certain conditions. A group of people gathered in Vilnius in front of the Cathedral tower before the sunrise and walked according to the set direction for that day (North, Northeast, East, Southeast, South, Southwest, West, Northwest). We couldn’t speak during the walk, it was done in silence, until sunset. The length of the walk depended on the length of the day, which in turn depended on the time of year. We walked between 20 and 50 kilometres. We tried to keep to a fixed direction, following the compass and becoming the compass arrow, or rather an extension of that arrow. Cutting the city according to a certain direction/line allowed us to see the *Terrain vague* territories, to unexpectedly “catch” the city off guard, to ignore the rules set by urban planners and architects, to ignore the prepared paths, thus allowing us to see and feel the city as a hybrid of hybrids and a network of networks. After a few hours of walk you see blocks of flats, the old town, the city centre, and somewhere nearby in the backyard of a house a pig being burnt. Thinking about the structure and logic of walking itself, the group of participants can also be described as a kind of hybrid formation or network, which consists not only of people walking with their own selves (partly, because the aim of pre-individuation is also important here), but also of the constantly changing elements of the city and of a state of becoming a compass. The leitmotif of the networkedness of the group of walkers reoccurs in other works – *Quicksilver Jet* and *Neutrino Milk*.

64 Kristupas Sabolius, *Mushrooms, Humans and Mutual Transformations. On the Possibility of the Symbiosis*. ATHENA Nr. 11, 2016, p. 174.

65 Ibid, p. 177.

66 Donna Haraway, *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*, 2016.

All three series of walks are a speculative effort to initiate the emergence of a common consciousness. By accepting the proposed rules, the walkers partly enter into a kind of pre-individual⁶⁷ state and become a network which forms a shared brain. The proposed conditions (walking straight and keeping in silence, forced rush, tension and stress) act in this case as initiators/creators of this common brain (consciousness) and body. The participants of *Quicksilver Jet*, having become something other than what they were before, another body, another brain (network), move through the landscape of Nida, in a hurry, as if in a busy city, without a goal, obeying the general atmosphere of rushing or imitating rushing, searching and looking, coming across something unexpected, say quicksilver deposits, sculptures or just waste, rotting in moss, pine forests, abandoned holiday resorts or seaside dunes. They haunt the hurried but jaded imagination. Talking about the speculative aim (the artistic intention) of creating a common brain (network), it is important to mention the emergence of a common imagination. And in turn, the emergence of a shared imagination is evidenced by the works (series of walks) created in real time and in the consciousness of those involved.

The essay *Walking in Networks*, which reflects on the theories of hybridity and networkedness, and sees related subjects/phenomena in the series of walks, also helps to understand our environment and the city as a multi-layered *network of networks*. In this case the process of walking and becoming a shared consciousness (brain) and imagination turns into a tool and a perspective (via artistic research), which act as *triggers*, getting things moving and helping to find new insights.

Witnessing Neutrino Milk

Experience and its testimony are an essential part of my work, especially of the documentation. It could be argued that my artworks (performative series of walks *Silent Walks*, *Straight Detour*, *Quicksilver Jet*, *Witnessing Neutrino Milk*, *Treading The Multilayer*) exist in the memory of the participant and can be accessed through a human being, and that the human being in this case is the medium. He is the medium responsible for the further development of the work. To experience (witness)

an event, according to John Durham Peters, “<...> is to be responsible for it”⁶⁸. What is interesting in the case of the walks I am initiating is that the acceptance to participate and thus to take responsibility also constitutes an invitation to become a co-author, if not of the work itself, at least of its documentation. So not only does the artwork exist in the participant’s memory (or the artwork is the participant’s memory), but the participant also becomes a co-author. This text develops several different positions on the phenomenon of testimony (or testifying to the phenomenon of testimony – sic!).

The information that remains in the participant’s memory is interwoven with interpretations, experiences from the past, other memories and different dimensions of perception of the environment. In the end some participants are strongly influenced by smells and the testimony in their memory will open up a completely different layer of meaning, others will remember the sounds of a train, and yet others will remember the stylistics of the billboards or other announcements. The famous Proust’s story of the biscuits dipped in tea that suddenly triggered childhood memories should be remembered here, which Cretien Van Campen further develops in his book *The Proust Effect: The Senses as Doorways to Lost Memories* (2014). He talks about the relationship between our senses and our memory, in other words, the memory of the senses: “<...> memories that are unconsciously triggered by a single sensory stimulus and that, together with all the other sensory processes in the brain, create an emotionally charged and physically felt collage that provides a meaningful and colourful representation of an episode from the past”⁶⁹. Thus, following C.V. Campen’s idea, it can be said that the senses are like colours of a memory painting. In my work these different testimonies, coloured in different ways, become an invaluable source and documentation of the performative event itself. From the very first series of walks titled *Silences* I understood the importance of such testimonies and asked participants to document (photograph or film) their experiences during the walk, to capture them in any way they would like to.

When thinking about the events and experiences which I create and initiate, I face the problem that they are always different (locations, routes are different) and that they are designed for very small groups of people. Therefore the irreplaceability

68 John Durham Peters, *Witnessing. Media Culture and Society* 23(6). p. 708

69 Cretien Van Campen, *The Proust Effect: The Senses as Doorways to Lost Memories*, 2014, p. 128.

67 Individuation – becoming individual, while individuality – the uniqueness of personality.

of the witness is, in fact, more than important. This is not only because they are the content of the work (I am only creating the conditions), but also because they are the only guarantors of the survival of the work. This is why, by various means, I also seek to involve all the participants in the processes of documentation. Those processes, as I have already mentioned, are mediated and mature in the space that opens up in between the event, the witness (the participant of the event) and the present moment, in which manipulation and speculation are not only a possibility, but a necessity.

To sum up, for *Witnessing Neutrino Milk* I considered how a series of walks is influenced by the participants. Participation is at the core and probably the most important feature of my practice. By accepting the terms of the walks, the participants not only enact them, participate, experience, witness, document, but also contribute to the research of the work. The walking series *Silent Walks*, *Straight Detours*, *Quicksilver Jet*, *Witnessing Neutrino Milk*, *Treading the Multilayer* exist in participants' memory, and these works can be best accessed via those persons who participated in them and who become a medium in this case. The medium, responsible for further development of the work.

Walking Is Still Honest. *Treading The Multilayer*

Vilnius has memory and conscience, hiding not only in the architectural facades of the Old Town, in central squares and monuments, tourist routes, but also somewhere between the vertebrae of the grand narratives. What are these narratives? How does the multi-layered nature of urban memory shine through the fabric of everyday streets? How could one's ability to read it serve to create new objects in the urban body? When I walk, I often think about the city and emotions, empathy and how I feel the city and how it feels me. The series of walks *Treading the Multilayer* came about after the series of walks *Witnessing Neutrino Milk*. As I was doing the latter I was located in the south of Vilnius, which, as I mentioned before, has a certain stereotypical (or maybe not) aura of "dangerousness". I was always thinking about how we are affected by certain emotions of the city. In general the attempt to try to understand the "emotions of the city" has not given me peace of mind. It's a very multifaceted, confusing and difficult topic, but it's important in all my series of walks and probably in everyone's daily life.

Matthew Beaumont's book is about the architectural logic of contemporary capitalism and how we sometimes have a somewhat "paranoid relationship" with buildings, how we feel persecuted and victimised by the so-called "waiting houses" that seem to haunt and laugh when we walk by. Beaumont calls it a kind of humiliation: "Walking in the city, especially when our lives are precarious, entails a perpetual struggle to resist the intimidating permanence and stability of the built environment; the sense that it is home to others but not to us"⁷⁰. As soon as I started reading this part of Beaumont's book, I remembered very well the discomfort of walking that we experienced in the series of walks *Stepping on the Multilayered*, referring to one of the more explicit architectural statements of contemporary capitalism saying that "nobody walks by foot".

The series of walks *Treading the Multilayer* was realised in collaboration with art historian Jolanta Marcišauskytė-Jurašienė as part of the Architecture [Discussion] Fund lecture series *Joints and Muscles of the City. On the Relationship Between Architecture and Fine Arts*. It was an attempt to convey the insights of cultural historians, sociologists, heritage researchers and the results of research on memory cultures through sensory experience. This walk was organised as an appropriation of the book *The Multilayeredness of Memory. The City, the State, the Region* (Lithuanian Institute of History, 2013) or as an interpretation of the theoretical discourse developed in this book. This walk was a kind of critical reaction to architectural-urban issues and debates that have been receiving a lot of attention lately (the Reformatai Square and the problems of urban planning). The itinerary of the series of walks was planned using quotations from the texts in the book, removing all place names and proper names and deleting authorship. This was to show that, regardless of time and place, different urban problems and insights are often the same, as well as to encourage listening and looking at the environment, the man-made architectural formations, public spaces, sculptural accents, places, and the cracks and fissures of the palimpsest of memory. Each walk started at the National Gallery of Art and ended at the Reformatai Square. During the walks, participants listened to an audio recording with specific intonation of quotations from the book. The peculiar machine-like intonation was important here to emphasise the book-related nature of the event. Each walk was recorded and later added to the main audio track. An open mic was made

⁷⁰ Matthew Beaumont. *The walker. On finding Yourself in the Modern City*. Verso Book, London, New York. 2020.

available to the participants to allow them express their views and thus contribute to the creation of the archive. During the walks which followed later, the people involved were already listening not only to the appropriation of the book, but also to the opinions of those who had done the walk before, thus adding a layer of commentary to the soundtrack.

As the city becomes more and more car-friendly, but not pedestrian-friendly, a funny paradox arises – a person drives a car to the gym in order to go jogging on a treadmill. *Treading the Multilayer* responds to this paradox and in a way uses the “walking body” (consisting of the walkers, the route and the soundtrack) to measure the “walkability” of the city and the possibilities for people to move around it. This “walking body” tries to get in wherever it finds a crack, like a ball of lightning, the trajectory of which is determined by changes of temperature.

So in this essay I am thinking about the city and emotions, empathy, about how I feel the city and how the city feels me, about the architectural logic of contemporary capitalism and how we feel, how we move in it, how by moving according to the conditions that have been created, we could measure the “permeability” of the city and the possibilities of movement for a person and a group of people in it.

Walking on Tiptoes

This text has evolved and continues to evolve together with a film on esports. The film reflects on cyberathleticism. How is the culture of computer games and virtuality changing the human body. What are the new characteristics of the (cyber) athletic body? How are they developed? How are they changing the notion of the athletic body and gender? And, finally, what are the predictions for the near future? Where else can such cyber-athletic body be useful. In this text I would like to try to understand the importance of walking in esports and in virtual (game) culture in general. The reflections on the manifestations and importance of virtual walking are not direct in the film, but thus no less important. They manifest through a more general understanding of esports and athleticism, while the role of this text is to grasp more specific and concrete connections.

I do a lot of walking, not only in physical space but also in virtual space. Sometimes I wonder, if I had to count how many kilometres I have walked in which space, which would come first? And if I counted walking through texts, intertexts, sitting down to read the news, where one news story leads to another, which leads to another, and so on endlessly, or until the body switches off for rest. The path travelled becomes a data code, which in turn is somehow processed by the companies that then spend weeks nudging you to fly somewhere or buy something and so on. However this text is not about all the virtual roads and walks (even though those others are just as interesting and important), but about virtual walking in computer games, literally walking when your character (avatar) walks tens, hundreds and thousands of virtual kilometres. There is even a genre of walking simulator games in computer game culture. This genre of games, which usually has no winners and no losers and does not require anyone to be eliminated, has become very popular in recent years. Players may have no specific skills, but can wander around the game space and react to the environment and objects in the game. This new type of game is often described as a mixture of a video game and a book with many different endings.

In the work, or, to be more precise, in the derivative *Cyberathlete* we are not only thinking about walking in virtuality, but more generally about what happens to the body when these forms of virtual physical activity emerge, how they evolve, how virtual walking or the more complex phenomenon of esports affects and changes our bodies and our perception of athleticism. We would like to see *Cyberathlete* as a study or discourse of a phenomenon that looks or behaves differently in different contexts. One version of *Cyberathlete*, full of taurine, could be seen at Atletika gallery, another, much more talkative *Cyberathlete* could be seen in the TV show *Indivizijos* on the LRT PLUS channel. And at present, in this essay, *Cyberathlete* is again different – walking, searching for answers and not finding them.

Reflecting on my own experiences of walking in various computer games, in metaverse and in my artistic practice, I am interested not so much in a deeper analysis or critique of the term walking simulation and the genre itself, but in the way in which the act of walking in virtuality itself is manifested, performed, depicted or otherwise used. And how it affects our perception, the brain-muscle connection. Whether it is the slow real-time walking in *Dear Esther* game or in some kind of shooter. The *Cyberathlete* in this case is a kind of platform for

these reflections. As we develop it and experience walking simulation games, it is interesting to think about how physical action, space and the body overlap with the virtual. How they influence each other. Both esports and walking simulation games are the purest example of such overlap.

When I think about the metaverse, the body and walking, I remember the situation of the *Imaginary walker* I mentioned in the introduction. In the metaverse, traveling by imagining places, spaces, time somehow also exists. Interestingly, the multi-layered theory of the imaginary walker of the late 19th century and the type of the walker that emerged from the endless desire, but physical inability or unwillingness, to travel, comes to life in another form in the metaverse. The pre-Romantic poet William Cowper used the technique of imaginary journeys not only to create poetry but also to fight depression. Now, in the time of pandemic and isolation, in the meta-economy and the web3 economy, imaginary walking and immersion in the act of walking are not only textual, but also visual and spatial – whether by looking at the screen, using virtual reality equipment, or simply by moving your fingertips across the keyboard.

Calvaria Scanner

A few years ago I found out about EEG electroencephalogram – a record of the brain's bioelectrical activity registered by surface electrodes; electroencephalography – a methodology for studying the brain's bioelectrical activity. I have always been interested in the technical possibilities and the importance of different scanners/measuring devices in the study and recording of our body data and changes. Pulse rate, blood pressure, temperature, blood oxygen levels – all of this data we easily capture with the devices we have in our drawer or our pocket and send them for analysis and storage to the future and current *big data* magnates. I was thinking about various processes that take place as we walk and the possibility of capturing at least some of them and exploring them with EEG scanners. There are many texts and assumptions about the importance of walking for thinking, for emotions, and it would be interesting to test all this with special devices that have only been used in scientific research until now and not accessible to the ordinary consumer.

However, the most important question is what the EEG scanners show and what their role is in the context of my artwork and the series of walks. In simple terms, EEG scanners record brain activity, or in other words, EEG refers to the recording of the brain's spontaneous electrical activity over time, collected from a series of electrodes placed on the scalp. In testing EEG scanners with people, I have noticed that many participants put on the EEG headband on for the first time with uncertainty and trepidation. Knowing that the device reads what is invisible and unknown and thus intimate, the participants sometimes raise questions such as – how accurately is it reading certain information, and is it sending anything to the brain? Therefore the text *Calvaria Scanner*, together with the work *Calvaria*, reveal how different devices, more specifically home-used EEG scanners, can be useful to observe the effect of certain conditions (time of day, location) on the processes of walking and experiencing the environment. Not forgetting, of course, the somewhat ironic take on the “new spirituality” with EEG meditation prostheses.

Mayflies. *Balstogės Rasų Drujos*

I have always paid attention to the sound of the place in all my walking-related works. How does it affect me? How does it contribute to the imagination of that place? What can it say about it? However I never paid enough attention to that. It is true though that soundwalks have always influenced me.

When I was creating the sound piece *Balstogės Rasų Drujos*, I remembered taking part in the sound walk initiated by Marielle Vitureau for the territories of the Rasų Kolonija and Markučiai. It was created as part of the *Sonic Vilnius* project initiated by the Kirtimai Cultural Centre. The recording of the track itself took place in the following way: a group of participants was invited to record the sounds of their surroundings as they walked along a certain planned route. Later, Marielle put these field sounds together into a composition that became a sound archive of the area, a soundtrack that I remembered when I started to make my own series of field sound recordings from the territory of the Rasų Kolonija. It is a very interesting place, both sonically and geographically – a triangle the sides of which are defined by the paths of different means and routes of transport – planes, trains and cars. So, when you walk around this area, you are constantly experiencing and

hearing murmurs and noises. Inside the block itself, these sounds seem to merge and disappear, creating a kind of vacuum of sound. I tried to walk around the Rasq Kolonija almost every day for a month and record the ambient sounds. In my case, there were no other participants or recorders – I walked alone with the recorder, but the amount of walking layered the collection of sounds in time.

I like the documentary, or rather hyper-documentary aspect of the field recording process. Because if you just walk and listen carefully, you won't hear as much as the sound recorder hears. And anyway, when you listen to the recording later on, you don't see the image that accompanies it, and this is where the hyper-documentary quality comes in. A certain elimination of some senses in order to make the others work more clearly has always been important to me, as evidenced by previous works – *Silent Walks*, *Neutrino Milk*, *Calvaria*.

When making *Balstogės Rasq Drujos*, I started the 20-fold journey through the aforementioned triangle of the Rasq Kolonija. In this work I layered and arranged fragments of sounds caught during the walks. I tried not to use any sound manipulation tools and kept the documentary feel of the work. The order and location of the sounds in the track were completely consistent with the real location where they were recorded. The only thing that varied was different hours – some recorded in the morning, others in the evening, others at night. From the 7 hours of audio material I have selected what I considered to be the most interesting fragments. I have tried to listen and speak to the place, but I have also left room for the unknown and the ambiguous.

Continuing the discussion about field recording and the Rasq Kolonija, I recall the track *Picnic* from last solo album *Field Recordings from the Zone* by Lawrence English. The entire album was inspired by the “zone” as described in the Strugatzky Brothers' novel *Picnic by the Side of the Road*. When I first heard *Picnic* I didn't know about the album and the connections with the “zone” described in Strugatzky's novel, but for some reason the very sonic atmosphere and the imagination visualised the territory of the Rasq Kolonija in my mind, more specifically the place by the railroad tracks. Already in my childhood, when Drujos Street did not yet exist, this area seemed to me like an entrance to the zone. It is very interesting that even now, and especially last year, the 2020, the entire world is in a kind of zone, a place that changes suddenly and without any warning. Perhaps listening in can

be a tool to help us understand and live with this zone? It is funny, I keep talking about new tools. Walking as a tool to measure the emotions of the city, listening as a tool to live with the zone of the 2020. But that's the way it is, we keep looking for tools. Perhaps walking as a pretext and a space in the present are already becoming not just a tool, but also an *įkojis*.

Please Try Again: Repetition Instead of Documentation

I have always had a lot of challenges thinking of how my work – my walks – could be documented. I have chosen several strategies. First of all, it is the testimonies, the reflections of the participants, which are very different – these are texts, comments, photos or filmed footage. Secondly, my own recordings, which can also take different forms and media. Third and perhaps one of the most important strategies, is the repetition of the walk. When I am invited to participate in an art event, I usually choose not to show the documentation of the work in the form of a video, photographs or installation, but to repeat the work again, adding perhaps slightly different conditions fitting the context of the time. However, for me, the repetition of a walk is a different act than its original version. It is not just performing the same piece again, as in the case of repeated performance, but rather documentation of the original walk. And this documentation can not only be seen or imagined, but also experienced. So it could be said that in my practice the work that is repeated holds the characteristics of documentation, at least from my intention as a creator.

I had to repeat almost all of the walks, but as I said I usually try to incorporate some other circumstances, to adapt to a different environment and changed conditions. For example, in the exhibition *Sweet Sweat of the Future* at the National Gallery of Art I presented the walk *Neutrino Milk*. An important part of this piece was the communication between the participants of the walk via *messenger* app, while the visitors of the gallery had an opportunity to follow the impressions of the participants who were walking and physically experiencing the piece via the open chat, real time. Interestingly, in this case not only repetition but also two other documentary strategies were present: my own and other participants' recordings (photography, video, texting, audio recording) as well as the participants'

testimonies. I have written about the importance of participants' testimonies and devoted an entire essay to it in *Witnessing Neutrino's Milk*. In this essay I wrote about how the work exists in testimony, reflection and memory. However, here I would like to add some new insights to my previous observations, stating that not just testimonies constitute the work, but also their documentations.

Repetition as a specific documentation strategy is also very important for me because by repeating one not just remembers, but also checks the fact, thus with repetition the structure, the different characteristics of the walk become even more apparent, perhaps some unnecessary details disappear, while minor elements shine.

Conclusions

During the walks with set conditions and rehearsed rules the relationship with oneself and the environment changes – this was evidenced by the testimonies of participants of the walks. By intentionally rushing one can understand how and why anxiety arises, by walking in the most polluted areas of Vilnius one can see them as the belly, or rather the gut, of the city, while by walking at night with an EEG scanner one can understand how brain waves are affected by moving under difficult conditions. The experiences and insights gained during the walks are invaluable, not only for the one who has had them and/or seen them, but also for me. For me, they become essential material for further works and research. In the end they can also be very important for the place itself, or rather for looking at this place. Once one is caught in the web of set conditions, the relationship with oneself and the environment changes particularly strongly, sometimes even radically. The walker enters a completely different spacetime, a different reality, a different film, a dream dreamed by someone else, where anthropological, social, technological, neurobiological and other various contexts imposed by the dreamer are at work.

I realised that walking as a space, or the space of walking is like a condition for the emergence of new ideas in relation to a particular place. The place itself often determines the ideas and insights that emerge. Sometimes one may want to resist the tradition of relaxation typical to a resort town, or to put on a symbolic mask (which is, by the way, no longer symbolic nowadays) for the supposed and real

toxicity of the place. So do we create the conditions, or is it the space itself that creates conditions, while we are just the conductors or interpreters of the information. Either way, the strategy and access to create conditions is indeed probably one of the broadest areas of creativity.

I am a practitioner and thus conclusion making is perhaps the most difficult part of the writing process for me, because once I try to draw them, I get trapped among some new insights. What should I do with them and where do I put them? This newly found understanding is a very important element of my work – every piece, every essay is never ending, they are in a constant transformation and becoming something else. Once I realise this, I can not draw “firm” conclusions and this way to “liberate”, to “free” the series of texts and walks. Perhaps this characteristic, together with the creation of the conditions, describes my artistic practice best.

Could this newly discovered feature of my artistic practice (inability to conclude) be a legitimate conclusion? Or could it go instead of conclusions? Because the insights that emerge from trying to liberate this collection of essays, as you may have seen, do not allow to complete it, but perhaps this is the actual conclusion? Just because my research, my speaking and creating evolves around the present time, which never ends. For example, some technological aspects that are very important to me (networks, EEG, gaming culture, social networks and the unprecedented tracking that they create) and their impact on our bodies, consciousness, subconscious, physical processes are constantly changing and updating, and what I have understood and written about a year ago, or half a year ago, has already changed – thus new insights and observations have already emerged since.

To sum up, it might be easy to notice that in all eight essays one could grasp a few lines which could probably also be called conclusions – the core or backbone of both my analytical and practical work, which holds the multi-shaped, multi-headed and multi-legged body of this research. The first line is related to the recurrent leitmotif – leaving the usual environment, seeing the environment (the city) differently, discovering new scenarios of seeing and acting in the environment (the city). The second line is the city – living, feeling, independent from our actions, often empathetic. The third line wraps everything around like a spider web – the impressions and connections of participants, which emerge and become clearer as they go along.

Literatūra ir šaltiniai

- Tautvydas Bajarkevičius, *Audio-pasivaikščiojimas Laisvės alėja besiklausant garso takelio „Alėjų alėja”*, Prieiga: <<https://audio-z-blog.livejournal.com/8797.html>>.
- Roland Barthes, *Camera Lucida, pastabos apie fotografiją*. 2012, Vilnius.
- Matthew Beaumont, *The Walker: On Finding and Losing Yourself in the Modern City*. Verso books, 2020.
- Matthew Beaumont, *Night Walking. A Nocturnal History of London*. Verso books, 2016.
- Laimonas Briedis, *Vilnius savas ir svetimas*. 2012, Vilnius.
- Tomas S. Butkus, *Miestas kaip įvykis*. 2011, Vilnius.
- John Cage, *Silence. Letters and Writings*. 2009, Londonas, Niujorkas.
- Francesco Careri, *Walkscapes. Walking as an aesthetic practise*. 2002, Barselona.
- Cretien Van Campen, *The Proust effect: The senses as doorways to lost memories*. 2014, p. 128.
- *Collective actions* veiklos dokumentacijos: Prieiga: <<http://conceptualism.letov.ru/KD-ACTIONS.htm>>.
- Merlin Coverley, *The Art of wandering, the writer as walker*. 2012, Londonas.
- Merlin Coverley, *Psychogeography*. 2006, Londonas.
- Brian X. Chen, *What's All the Hype About the Metaverse?*. 2022. Prieiga: <<https://www.nytimes.com/2022/01/18/technology/personaltech/metaverse-gaming-definition.html>>.
- Heidi Colthup, *You Were all the World Like a Beach to me'. The Use of Second Person Address to Create Multiple Storyworlds in Literary Video Games: 'Dear Esther'*. International Journal of Transmedia Literacy, Nr. 4, 2018.
- John Durham Peters, *Witnessing*. Media Culture and Society 23(6). p. 708
- Žygimantas Grakauskas, *Stresas ir elgesio savireguliacija: teorinės sąveikos problemos*. Prieiga: <<http://www.journals.vu.lt/psichologija/article/view-File/4356/2905>>.
- Derec Goldman, *From Spectating to Witnessing: Performance in the Here and Now*. Prieiga: <<https://theartsjournal.net/2017/07/19/from-spectating-to-witnessing-performance-in-the-here-and-now/>>.
- Frederic Gros, *A Philosophy of Walking*. Verso books, 2014.

- Inga Griškova-Bulanova, *Kaip „prakalbinti“ smegenis*. 2017. Prieiga: <<https://literaturairmenas.lt/publicistika/inga-griskova-bulanova-kaip-prakalbinti-smegenis>>.
- Pavel Grabarczyk, „It’s like a walk in the park” – on why are walking simulators so controversial. *Reasons why study of walking simulators is needed*, 2016.
- Yuval Noah Harari, *The world after coronavirus*. 2020. Prieiga: <<https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>>.
- Eric Hazan, *A walk through Paris*. 2020, Londonas.
- Karen O’Rourke, *Walking and Mapping. Artists as Cartographers*. The MIT Press, 2013.
- Vincent Kaufman, *The poetics of the derive*. In *The everyday. Documents of Contemporary Art*. Edited by Stephen Johnstone. 2001, p. 95
- Adomas Honoris Kirkoras, *Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes*. Mintis, 2012.
- Bruno Latour, *Mes niekada nebuvo modernūs*. Simetrinės antropologijos esė [1991]. Vilnius: ALK / Homo liber, 2004, p.13.
- Jekaterina Lavrinec, *Urbanistinė choreografija: kūnas, emocijos ir ritualai*. Santalka, 2011, p. 64.
- John E. Marsh, Krupali Patel, Katherine Labonté, Emma Threadgold, Faye C. Skelton, Cristina Fodarella, Rachel Thorley, Kirsty L. Battersby, Charlie D. Frowd, Linden J. Ball, François Vachon atliktas tyrimas: *Chatting in the face of the eyewitness: The impact of extraneous cell-phone conversation on memory for a perpetrator*. Prieiga: <<https://psycnet.apa.org/fulltext/2017-25740-001.html>>.
- Michel Mafesoli, *Walking in margins*. In *The everyday. Documents of Contemporary Art*. Edited by Stephen Johnstone. 2001, p. 77
- Algis Mickūnas, *Per fenomenologiją į dzenbudizmą*. 2012, Vilnius.
- Vytautas Michelkevičius, *Meninio tyrimo suvesti*. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016.
- Nerijus Milerius, *Apokalipsė kine. Filosofinės prielaidos*. Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
- Victor de Munch, Trini de Munch. Rasa Antanavičiūtė, Linas Svolkinas, *Experiencing Vilnius: Insider and Outsider Perspectives*. Kronta, 2009.
- Jean Rhys, *Good Morning, Midnight*. Harmondsworth: Penguin, 2016.
- Kristupas Sabolius, *Grybai, žmonės ir abipusiai virsmai. Apie tarprūšinės simbiozės galimybę*. ATHENA, Nr. 11, 2016, p. 186.

- See Silke Steets, *Taking Berger and Luckmann to the Realm of Materiality: Architecture as a Social Construction*. Cultural Sociology, 2016.
- Rebeca Solnit, *Wanderlust: A history of walking*. 2001.
- Rebeca Solnit, *A Field guide to getting lost*. 2003.
- *The Trail of Werner Herzog: An Interview*. Interviu su režisieriumi Werner Herzog. Prieiga: <http://www.horschamp.qc.ca/new_offscreen/werner_herzog.html>.
- Phil Smith, *Mythogeography*. Prieiga: <www.mythogeography.com>.
- Arkadij Strugatskij, Boris Strugatskij, *Piknikas šalikelėje*. Kitos knygos, 2016.
- Arūnas Sverdiolas, *Steigtis ir sauga*. 1996, Vilnius.
- Internetinis dienoraštis apie vaikščiojimo kultūrą ir filosofiją. Prieiga: <<http://walkart.wordpress.com>>.
- *Walking as Knowing as Making: A Peripatetic Investigation of Place*. Prieiga: <www.walkinginplace.org>.
- Oficialus *La Societe de Flaneurs Sans Frontieres* internetinis puslapis. Prieiga: <www.theflaneur.co.uk>.
- Gail Burton, Serena Korda ir Clare Qualmann projekto *Walkwalkwalk: An archeology of familiar and the forgotten* internetinis puslapis. Prieiga: <www.walkwalkwalk.org.uk>.
- *Apie linijas ir ritualus*. Sudarytojas Vytautas Michelkevičius. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2019.
- *Diagraminės vaizduotės atlasas*. Sudarytojai Vytautas Michelkevičius, Lina Michelkevičė, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2019.
- *Materija ir vaizduotė. Hibridinė kūryba tarp meno ir mokslo*. Sudarytojas Kristupas Sabolius. Vilniaus universiteto leidykla, 2018.
- *Performing Interdisciplinary*. Sudarytoja Experience Bryon, 2018.
- Robert Smithson. Sudarytojai Eugenie Tsai ir Cornelia Butler. University of California Press, 2005.
- *The Art of Walking. A Field Guide*. Sudarytojas David Evans. Black Dog Publishing, 2012.
- *Vilniaus miesto planai*. Sudarytoja Birutė Rūta Vitkauskienė. Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016.

Vaizdų metrika

18, 20, 22, 24, 26 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2017.
28, 30, 32 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2018.
34, 36 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2019.
38, 40, 42, 44, 46, 48 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2018. Ekrano kopija
50, 52, 54 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2019. Ekrano kopija.
56 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2018. GPS grafikas.
58 psl. – Vitalij Červikov, *Minti daugiasluoksniškumą*, 2018.
60, 62 psl. – Vitalij Červikov, *Minti daugiasluoksniškumą*, 2018.
Danutės Gambickaitės nuotraukos.
64 psl. – Vitalij Červikov, *Walking is still honest*, 2019.
66, 68, 70, 72 psl. – Vitalij Červikov, *Walking is still honest*, 2019. Stopkadrai iš
videoinstaliacijos.
74 psl. – Vitalij Červikov ir Danutė Gambickaitė, *Kiberatletas*, 2019. Parodos plakatas.
76, 78, 80 psl. – Vitalij Červikov ir Danutė Gambickaitė, *Kiberatletas*, 2019.
Stopkadrai iš videofilmo.
82, 84 psl. – Momentinė ekrano kopija iš tyrimo apie metavisatą, 2022.
86, 88 psl. – Vitalij Červikov, *Galvos skliautas*, 2020.
88 psl. – Vitalij Červikov, *Galvos skliautas*, 2020. EEG grafikas.
90, 92, 94, 96, 98, 100, 102 psl. – Vitalij Červikov, *Calvaria*, 2020. Stopkadrai iš
videofilmo.
104, 106, 108 psl. – Vitalij Červikov, *Balstogės Rasų Drujos*, 2021.
110 psl. – *Lašalai*. Vitalij Červikov nuotrauka, 2019.
112, 114, 116, 118 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2019. Ekrano kopija.
120 psl. – Vitalij Červikov, *Neutrino pienas*, 2022. Ekrano kopija.
122 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019. Aksel Haagensen nuotrauka.
124 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019.
126 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2017.
128 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019.
130 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2017.
132 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019.
134, 136 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2017.
138 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019. Aksel Haagensen nuotrauka.
140 psl. – Vitalij Červikov, *Quicksilver Jet*, 2019.

Apie autorių / About Artist

Vitalij Červikov yra Vilniuje gyvenantis ir kuriantis menininkas. Vilniaus dailės akademijoje jis baigė fotografijos ir medijų meno bakalauro (2005-2009) ir skulptūros magistrantūros (2009-2013) studijas. Studijavo dailės krypties meno doktorantūrą (2017-2022). Vitalij dalyvauja parodose ir organizuoja psichogeografinius performatyvius ėjimus su sukurtomis taisyklėmis, atitinkamomis lokacijomis, grupės dinamika ir skirtingomis ėjimo veiksmo patirtimis. 2015-2017 Nacionalinėje dailės galerijoje jis drauge su kitais kuratoriais kuravo meninio ir mokslinio tyrimo parodą *Miesto gamta: pradedant Vilniumi*. Nuo 2011 pasitelkdamas savo meninę praktiką jis dirba ir su įvairiais edukaciniais projektais.

Vitalij Červikov is a Vilnius-based artist who graduated from Vilnius Academy of Arts with a BA in Photography and Media Art (2005-2009), and an MA in Sculpture (2009-2013). He studied PhD at Vilnius Academy of Arts (2017-2022). He participates in exhibitions and leads psychogeographical performative walks determined primarily by the walking rules and locations conceived by the artist, group dynamic, and different experiences related to walking. In 2015-2017 he co-curated the artistic and scientific research show *Citynature: Vilnius and Beyond* at the National Gallery of Art in Vilnius. From 2011 he worked with various educational projects based on his artistic practice.

www.vitaleus.com/pass

Parodos / Exhibitions

- Grupinė paroda *Mokslas ir gyvenimas*. VDA ekspozicijų erdvė Titanikas, Vilnius. 2018.
- Fotografijų paroda projekte *Tezė*. Galerija Pokšt, Utena. 2018.
- Grupinė paroda *Ką darai, daryk gerai*. VDA ekspozicijų erdvė Titanikas, Vilnius. 2019.

- Grupinė paroda *Saldus ateities prakaitas*. Nacionalinė dailės galerija, Vilnius. 2019.
- Grupinė paroda *Rūšių atsiradimas. 90-ųjų DNR*. MO muziejus, Vilnius. 2019.
- Grupinė paroda *TT*. Galerija Atletika, Vilnius. 2019.
- Paroda *Kiberatletas* (bendradarbiaujant su Danutė Gambickaitė). Galerija Atletika, Vilnius. 2019.
- Grupinė paroda *Galva su daug minčių*. Šiuolaikinio meno centras, Vilnius. 2020.

Kiti projektai ir veiklos / Other activities:

- Dalyvavimas Laboratorijoje-stovykloje *Eko-robotai, biopolitika ir kūrybinė praktika*. Nidos meno kolonija, Nida. 2017
- Dalyvavimas performatyviame postdisciplininiame kongrese, Vilnius. 2017.
- Katalogo *Miesto gamta: pradedant Vilniumi* sudarymas. Drauge su Egle Mikalajūne, Egle Nedzinskaite, Vyteniu Buroku. Nacionalinė dailės galerija, Vilnius. 2018.
- Kūrinio *Minti daugiasluoksniškumą* įgyvendinimas drauge su Jolanta Marcišauskyte-Jurašiene. Paskaitų ciklas *Miesto sąnariai ir raumenys. Apie architektūros ir vizualiojo meno ryšius*. Nacionalinė dailės galerija, Vilnius. 2018.
- Meninio tyrimo pristatymas Nidos doktorantų mokyklos *Fight The Power* metu, Venecija. 2019.
- Kūrinio *Quicksilver Jet* atlikimas ir pristatymas renginyje *Simpoziumas apie Baltijos medijų meną. 1989-2019: lūžiai ir tęstinumai*. Nidos meno kolonija, Nida. 2019.
- Laidos *Kiberatletas* sukūrimas ir pristatymas televizijos projekte *Indivizijos*. Laida transliuota LRT. 2019.
- Dalyvavimas tarptautiniame radio įvykyje *Reveil*, Vilnius. 2020.
- Dalyvavimas tarptautiniame medijų meno festivalyje *ARS ELECTRONICA*. 2020.

- Dalyvavimas atvirų studijų renginiuose kultūros komplekse Sodas 2123, Vilnius. 2020.
- Šiuolaikinės fotografijos parodos *Tezė* kuravimas, Utena. 2020.
- Audio kūrinio pristatymas projekte *Rasų radijas*. 2021.
- Dalyvavimas simpoziume *ŪMĖDĖ (x-disciplininis besirandančių meno formų ir susijusių reikalų simpoziumas)*. SODAS 2123, Vilnius. 2021.
- Dalyvavimas tarptautiniame teatro festivalyje *SIRENOS'21*, Vilnius. 2021.
- Dalyvavimas renginyje *X-disciplininis kongresas apie meninį tyrimą*, Vilnius. 2021.

Edukacinės veiklos / Educational activities

- Dalyvavimas meno pedagogikos dirbtuvėse *Higher Education Pedagogy in the Arts*, Vilniaus dailės akademija. 2017.
- Dalyvavimas edukaciniame projekte *Tyrinėjimo menas*. 2017-2019.
- Dirbtuvių ir praktikos Vilniaus dailės akademijos studentams vedimas renginyje *Simpoziumas apie Baltijos medijų meną. 1989-2019: lūžiai ir tęstinumai*. Nidos meno kolonija, Nida. 2019.
- Dirbtuvių ir praktikos Vilniaus dailės akademijos studentams vedimas. Nidos meno kolonija, Nida. 2020.
- *Penkios miško laboratorijos*. Dirbtuvių ir praktikos Vilniaus dailės akademijos studentams vedimas. Nidos meno kolonija, Nida. 2021.

Publikacijos / Publications

- *Prisijaukinti vietą. Ėjimo ir žemėlapiavimo praktikos edukacijoje. Meninio tyrimo pristatymas leidinyje Diagraminės vaizduotės atlasas / Atlas of Diagrammatic Imagination*. Sudarytojai Vytautas Michelkevičius, Lina Michelkevičė. 2019, p. 185 – 192.
- *Gyvsidabrio nuotaka*. Meninio tyrimo pristatymas leidinyje *Apie linijas ir ritualus*, Nidos meno kolonija. 2019, p. 20-35.

Vitalij Červiakov

Ėjimas kaip pretekstas ir erdvė šiuolaikybėje
Walking as a Pretext and Space in Contemporaneity

Meno doktorantūra, vaizduojamieji menai, dailės kryptis (V 002)
Art Doctorate, Visual Arts, Fine Arts (V 002)

Fotografijos ir iliustracijos autoriaus, jeigu nenurodyta kitaip

Konsultavo Danutė Gambickaitė
Maketavo Ula Gurgždė
Redagavo Rūta Lazauskaitė
Santrauką į anglų kalbą vertė Lina Rukevičiūtė

Spausdino Vilniaus dailės akademijos spaustuve
Tiražas 50 egz.

Vilniaus dailės akademija
Maironio g. 6, LT-01124, Vilnius
www.vda.lt

